

บทที่ 3

สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่น
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
ตั้งแต่ พ.ศ. 2453-พ.ศ. 2500

สภาพเศรษฐกิจของชาวนาและชาวสวนยางพาราในช่วงนี้ เริ่มเข้าสู่ระบบทุนนิยม เนื่องจากชาวนาเริ่มปลูกข้าวเพื่อขาย ในขณะที่ชาวสวนยางพารา เริ่มปลูกยางพาราเป็นอาชีพเสริม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ใน พ.ศ.2439 รัฐบาลได้จัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้น เพื่อดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้สามารถสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากอังกฤษและฝรั่งเศสได้ทำข้อตกลงกันเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2439 กำหนดให้ดินแดนภาคใต้ของไทยตั้งแต่เมืองกำเนิดนพคุณ (ตำบลบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) ลงไปจนถึงหัวเมืองมลายูเป็นเขตอิทธิพลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของคู่สัญญา¹ ความสำเร็จในการต่อต้านการคุกคามของชาติตะวันตกของไทย ส่วนหนึ่งเกิดจากการร่วมมือกับนายทุนจีน เห็นได้ชัดกรณีการพัฒนาการปลูกยางพาราในไทย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

อย่างไรก็ตามรัฐยังให้ความสนใจการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจขึ้นพื้นฐานน้อยมาก เช่น ไม่มีการจัดสร้างระบบชลประทาน ไม่มีการพัฒนาพันธุ์พืชที่ดี เป็นต้น ทำให้การเพิ่มผลผลิตภาคเกษตร เช่น การทำสวนยางพาราและการทำนาไม่พัฒนาเท่าที่ควร โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่มีปัญหา เพราะต้องอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูกเพียงอย่างเดียว เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เช่น ฝนตกมากเกินไป หรือฝนแล้งเป็นระยะเวลานาน จะส่งผลให้การผลิตประสบความเสียหาย ชาวนาที่เริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการผลิต โดยเฉพาะนายทุนจีนที่ปลูกข้าวเพื่อขายเป็นหลัก โดยใช้พื้นที่เพาะปลูกขนาดใหญ่ มีต้นทุนการผลิตสูง จะได้รับความเสียหายมาก ประสพภาวะขาดทุน มีหนี้สิน เกิดปัญหาในการผลิตข้าว เห็นได้ชัดกรณีปลูกข้าวในทุ่งระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ใน พ.ศ. 2469 ดังนี้

การผลิตข้าวเพื่อขาย

การผลิตข้าวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หลัง พ.ศ. 2439 ขยายตัวไม่มากนัก ส่วนใหญ่ยังผลิตเพื่อบริโภคจนถึงปี พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา จึงมีหลักฐานการส่งข้าวเปลือกและข้าวสารไปขายต่างประเทศ โดยปรากฏหลักฐานชัดเจนจากรายงานการตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ของพระยาสุโขมนัยวินิต เมื่อ พ.ศ. 2440 (ร.ศ. 116) ซึ่งระบุว่า "เมืองสงขลาการค้าขายที่เป่นของมาก คือ รังนก เข้าเปลือก เข้าสาร กุ้งแห้ง ผ้าพื้น สุกรเปน ดิบุก หนังสือ เครื่องดินเผา ช่มตริงกานู ของเหล่านี้ได้จำหน่ายไปต่างประเทศต่างเมืองมาก เข้าเปลือก เข้าสาร ศก 116 รวม 3075 เกวียน แต่เข้าเมือง

พัทลุงมาสมทบด้วย... ถ้าจะเปรียบกับศก 115 สินค้าในศก 116 เจริญขึ้นมาก²

สำหรับข้าวเปลือกข้าวสาร ส่วนใหญ่จะส่งไปขายที่สิงคโปร์ โดยส่งออกไปจากนครศรีธรรมราช และสงขลา³ การส่งข้าวไปขายต่างประเทศ ทำให้ราคาข้าวเปลือกข้าวสารในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถีบตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะที่สงขลา ซึ่งเป็นเมืองท่าส่งข้าวออกขายต่างประเทศ ราคาข้าวเปลือกเพิ่มสูงขึ้น เฉลี่ยจากเกวียนละ 64.73 บาท ในปี พ.ศ. 2454 เป็นเฉลี่ยเกวียนละ 75.82 บาท ในปี พ.ศ. 2455 ใน ขณะเดียวกัน ราคาข้าวสารก็เพิ่มขึ้นเฉลี่ยจากหาบละ 5.97 บาท ใน พ.ศ. 2454 เป็นเฉลี่ยหาบละ 8.59 บาท ใน พ.ศ. 2455 โดยราคาจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากในช่วงเดือนที่มีการส่งข้าวไปขายสิงคโปร์คือเดือน ตุลาคมถึงเดือนมกราคมโดยเพิ่มขึ้นเฉลี่ยจากหาบละ 7.14 บาท เป็นเฉลี่ยหาบละ 9.25 บาทในระยะ เวลาเดียวกัน (ดูตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารเมืองสงขลา พ.ศ. 2454 — 2456

เดือน	2454 ¹		2455 ²		2456 ³	
	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ	ข้าวเปลือก บาท/เกวียน	ข้าวสาร บาท/หาบ
มกราคม	65	6.56	86	8.50	-	-
กุมภาพันธ์	65	6	-	ถึงละ 1.25 บาท	-	-
มีนาคม	60	6	50	7.50	-	-
เมษายน	52	5.08	60	6	-	-
พฤษภาคม	51	4.48	2	8.50	-	-
มิถุนายน	64	4.48	62	8.50	-	-
กรกฎาคม	50	7	70	8.50	-	-
สิงหาคม	80	7	70	8.50	-	-
กันยายน	ถึงละ 1.55 บาท	ถึงละ 3 บาท	4	10	-	-
ตุลาคม	75	6.80	100	10	-	-
พฤศจิกายน	75	7.20	100	10	-	-
ธันวาคม	75	8	90	8.50	-	-
เฉลี่ย	64.73	5.97	75.82	8.59	66.53	5.50

ที่มา: ดัดแปลงจาก ¹ กจข.กส.13/904 เรื่อง เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2454

² กจข.กส.13/1052 เรื่อง เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2455

³ กจข.กส.5/645 เรื่อง มณฑลนครศรีธรรมราชยื่นรายงานแผนเกษตรประจำปี พ.ศ. 2456

การที่ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารเพิ่มขึ้นประกอบกับการมีแรงงานไพร่และทาสซึ่งได้รับการปลดปล่อยเมื่อ พ.ศ. 2448 ได้มีส่วนสำคัญในการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยพื้นที่ปลูกข้าวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพิ่มขึ้นจาก 288,289 ไร่ ใน พ.ศ. 2453 เป็น 336,736 ไร่ใน พ.ศ. 2455⁴ พื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นถึง 48,447 ไร่ หรือเพิ่มขึ้น 16.80 เปอร์เซ็นต์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 3 ปี

การขยายตัวของพื้นที่ปลูกข้าวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาอันสั้น ทำให้รัฐบาลเห็นช่องทางที่จะหารายได้เข้าท้องพระคลังเพิ่มขึ้น จึงประกาศใช้ “ประกาศที่ดินชั่วคราว” ใน พ.ศ. 2454 กำหนดให้ผู้ที่จะจับจองที่ดินทำนา ต้องเสียค่าธรรมเนียมการรังวัดในอัตราใหม่ เส้นละ 4 บาท ค่าเหยียบย่ำไร่ละ 20 สตางค์⁵ ส่งผลให้การจับจองที่ดินปลูกข้าวชะลอตัวลงในช่วง พ.ศ. 2455 โดยมีการจับจองที่ดินที่เมืองสงขลาเพียง 10 ราย ในขณะที่เมืองพัทลุงไม่มีการจับจองที่ดินเลย ทั้งนี้เพราะค่าธรรมเนียมที่ประกาศใช้ใหม่นี้มีอัตราสูงเมื่อเทียบกับอัตราเก่า ทำให้ชาวนาขาดแรงจูงใจในการจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกพื้นที่นา รัฐบาลจึงให้ระงับการเก็บค่าธรรมเนียมการรังวัดและค่าเหยียบย่ำไร่ชั่วคราว โดยให้เก็บเฉพาะค่าธรรมเนียมในการออกใบเหยียบย่ำตามอัตราเก่าเพียงรายละ 5 บาท 50 สตางค์ และให้ใช้อัตราที่ประกาศนี้เมื่อราษฎรต้องการออกโฉนดตราจองหรือตราแดง ทำให้การจับจองที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นจาก 10 ราย ใน พ.ศ. 2455 เป็น 718 ราย ใน พ.ศ. 2456 ส่วนใบเหยียบย่ำเพิ่มขึ้นจาก 35 ราย ในปี พ.ศ. 2455 เป็น 48 ราย ใน พ.ศ. 2456 โดยรัฐออกใบเหยียบย่ำให้ชาวนาเมืองสงขลา 41 ราย และเมืองพัทลุง 7 ราย⁶ ส่งผลให้พื้นที่การเพาะปลูกขยายตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

การผลิตข้าวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2463 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น เนื่องจากการเก็บภาษีรัชชูปการคนละ 4 บาท แทนการเกณฑ์แรงงานและส่วย ตั้งแต่ พ.ศ. 2433 ทำให้ราษฎรต้องขนขายผลผลิตสิ่งของที่ยขายเป็นเงินได้ นอกจากนี้ความต้องการข้าวยังเพิ่มสูงขึ้นเพื่อนำไปเลี้ยงชาวจีนในเขตภูเก็ต พังงา และตรัง ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะการเฟื่องฟูของเหมืองแร่ ประกอบกับมีเส้นทางรถไฟ ซึ่งสามารถขนส่งข้าวจากฝั่งตะวันออกไปยังฝั่งตะวันตกแล้วใน พ.ศ. 2459⁷ จึงเร่งให้มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาดเพิ่มขึ้น

เข้าใจว่าการจับจองที่ดินเพื่อทำนาของชาวนาไทย คงมีขนาดไม่ใหญ่โตนัก ยกเว้นผู้มีอำนาจหรือมีอิทธิพลในพื้นที่ที่จับจองที่นาจำนวนมาก แล้วปล่อยให้ที่นารกร้าง เพราะไม่มีแรงงานเพียงพอที่จะทำส่วนชาวนาทัวไป ซึ่งใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำนา ใช้สัตว์เลี้ยงและเครื่องมือง่ายๆ ในการบุกเบิกพื้นที่และทำนา จะมีข้อจำกัดค่อนข้างสูงในการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพราะมีแรงงานไม่เพียงพอ แม้จะสามารถขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรและเพื่อนบ้านก็ตาม นอกจากนี้ชาวนายังไม่มีเงินทุนพอที่จะจัดหาเครื่องจักรมาใช้ในไร่นาขนาดใหญ่ได้ ดังนั้นการจับจองที่ดินเพื่อทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด จึงเกิดจากนายทุนจีนมากกว่า เพราะมีทุนทรัพย์มาก สามารถจัดหาเครื่องจักรมาใช้ไถนาแก้ปัญหาแรงงานไม่เพียงพอไปได้ส่วนหนึ่ง จึงสามารถขยายพื้นที่ปลูกข้าวได้มาก อย่างไรก็ตามนายทุนจีนยังจำเป็นต้องจ้างแรงงานคนไทยซึ่งได้รับการปลดปล่อยจากการเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่และทาส เพื่อช่วยทำนาในบางขั้นตอนด้วย เช่น การหว่าน การเก็บเกี่ยว เป็นต้น

1. กุณจีน: การกำหนดนครบวงจร

ชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลานาน เฉพาะภาคใต้ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 3-5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนเหล่านี้ ประกอบอาชีพหลายอย่างตามความชำนาญ และเงินทุนของแต่ละคน เช่น การค้าขาย การทำสวน การทำนา เป็นต้น โดยเฉพาะการทำนา ชาวจีนจะทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ และทำแบบนครบวงจร ตั้งแต่การเพาะปลูก จนถึงการแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อจัดจำหน่าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การอพยพของคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ของไทย คนจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ของไทยเป็นจำนวนมาก ในช่วงรัชกาลที่ 3-5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยส่วนใหญ่จะอพยพมาจากภาคใต้และภาคตะวันออกของประเทศจีน ซึ่งอยู่ชายฝั่งหรือชายทะเล เช่น มณฑลฝูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) มณฑลกว่างตง (กวางตุ้ง) มณฑลไห่หนาน (ไหหลำ) เป็นต้น

ปัจจัยที่ทำให้คนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ของไทยอย่างมากมาแตกต่างกันตามมิติของเวลา พอจะสรุปได้ว่า ภาคใต้อยู่ในเส้นทางการค้า อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติประเภทของป่า เครื่องเทศและเครื่องหอม มีแหล่งแร่สำคัญ โดยเฉพาะแร่ดีบุก ประกอบกับปัญหาภายในประเทศจีน ซึ่งเกิดจากการสงครามและความอดอยาก ผลักดันให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศอย่างต่อเนื่อง

สำหรับภาคใต้ฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ. 2446 มีคนจีนอพยพเข้ามาอยู่ถึง 9,303 คน คนจีนที่อพยพเข้ามาทางภาคใต้ฝั่งตะวันออก จำแนกได้เป็น 3 กลุ่มด้วยกัน คือ

1.1.1 กลุ่มที่ 1 เป็นคนจีนที่มุ่งแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า อพยพมาด้วยเรือสำเภาจีน ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน ขึ้นฝั่งที่ไหนก็พร้อมจะเผชิญและต่อสู้ชีวิต ณ ที่นั้น กลุ่มนี้จะเข้ามาตั้งหลักแหล่งตั้งแต่บริเวณไชยา ครอบอ่าวบ้านดอน ลุ่มน้ำปากพนัง สงขลา ตลอดจนถึงปัตตานี เป็นคนจีนที่เข้ามาเพื่อประกอบอาชีพสุจริต พยายามปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะคนจีนที่เข้ามาสงขลาและบริเวณใกล้เคียงในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นเงินฮกเกี้ยน เข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย เกษตร เลี้ยงปศุสัตว์ ทำอาหาร ประมง สวนผัก รับจ้างและเป็นเจ้าภาษีนายอากร เป็นต้น จีนกลุ่มนี้บางคนประสบความสำเร็จในอาชีพ สะสมทุนจนสามารถประมูลการเก็บภาษีเงินได้เป็นเจ้าภาษี และในที่สุดได้รับความดีความชอบและได้รับความไว้วางใจให้เป็นเจ้าเมืองสงขลา อย่างเช่น นายเหยียง แซ่เฮา ได้ผูกขาดการทำอากรรังนกในทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ. 2312 ได้แสดงออกถึงความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี จนเป็นที่โปรดปรานได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้ว่าราชการเมืองสงขลา อวยยศให้เป็นหลวงสุวรรณคีรี ใน พ.ศ. 2318 เป็นต้น

1.1.2 กลุ่มที่ 2 เป็นคนจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งที่ปลายแหลมมลายูและบริเวณ 2 ฟากช่องแคบมะละกา ได้แก่ ดินแดนของชาว มลายูรวมถึงสิงคโปร์และเกาะปีนัง ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่แสวงหาโชคลาภ มีความทะเยอทะยานสูง ชอบทำธุรกิจการค้า การจัดการ ต่อมาโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาสู่ภาคใต้ฝั่งตะวันตก อีกส่วนหนึ่งอพยพลงมาอยู่ภาคใต้ฝั่งตะวันออก ตั้งแต่นครศรีธรรมราชลงมาทางใต้ คนจีนกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์และผูกพันกับคนจีนในเมืองปีนัง และสิงคโปร์มากกว่าคนจีนในภาคกลางของไทย

หนึ่งศตวรรษ เศรษฐกิจของคนลุ่มทะเลสาบสงขลา

1.1.3 กลุ่มที่ 3 เป็นคนจีนที่อพยพเข้ามาทางภาคกลางของประเทศไทยก่อน แล้วจึงเคลื่อนย้ายไปตั้งหลักแหล่งในภาคใต้ในภายหลัง โดยเข้ามาภาคใต้มากที่สุดในช่วงรัชกาลที่ 3-5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แล้วค่อยๆ ททยอยเข้ามาเรื่อยๆ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น โดยเฉพาะในช่วงการก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ (พ.ศ. 2452-2467) ซึ่งส่วนใหญ่ใช้แรงงานคนจีน มีทั้งจีนแคะ จีนแต้จิ๋ว จีนกวางตุ้ง เป็นต้น แรงงานเหล่านี้ เมื่อสร้างทางรถไฟเสร็จแล้วจะตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่บริเวณสถานีรถไฟและบริเวณใกล้เคียงเกือบทุกสถานี อนึ่งจากการที่รัฐบาลอังกฤษได้แสดงท่าทีอย่างเปิดเผยที่จะขยายอำนาจ ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองเข้ามาทางภาคใต้ของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้รัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้คนจีนสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษ โดยเปิดโอกาสให้นายทุนจีนระดมทุนสร้างสวนยางพาราขนาดใหญ่ และส่งเสริมให้คนจีนที่ต้องการจะทำสวนยาง จ้างจองที่ดินที่จะทำสวนยางพาราได้โดยสะดวก คนจีนและลูกหลานจีนจึงกลายเป็นกำลังสำคัญในการบุกเบิกการทำสวนยางของภาคใต้ในเวลาต่อมา⁸

1.2 การบุกเบิกที่ดินเพื่อทำนาของนายทุนจีน นายทุนจีนที่เข้ามาบุกเบิกที่ดินเพื่อทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ ส่วนหนึ่งจะอพยพมาจากปิ่นัง อาศัยทุนสะสมจากการทำธุรกิจในเมืองมาใช้นบุกเบิกที่นา โดยมีพื้นที่มากกว่า 1,000 ไร่ ขึ้นไป เช่น ที่นาของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น มีพื้นที่นาขนาด 4,000 ไร่ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งสะสมทุนจากการค้าขาย กลุ่มนี้จะมีพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ขึ้นไป เช่น นาของนายลั่น สุวรรณลิโก มีที่นา 990 ไร่ เป็นต้น การทำนาของคนจีนในลักษณะเช่นนี้จะลงทุนสูง ใช้เครื่องจักรในการปรับพื้นที่ จ้างแรงงานคนจำนวนมากในขั้นตอนการท่วมนและการเก็บเกี่ยว มีโรงสีเพื่อแปรข้าวเปลือกเป็นข้าวสารทั้งของตนเองและที่รับซื้อจากชาวนา เพื่อส่งขายในจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้านต่อไปอย่างครบวงจร ยกเว้นการทำนาของนายลั่น สุวรรณลิโก ที่ไม่มีโรงสี เพราะมีเงินทุนไม่เพียงพอ

การทำนาขนาดใหญ่ของชาวจีน แพร่กระจายไปทั่วในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ประมาณต้นทศวรรษ 2470 ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลา บริเวณทุ่งระโนด เช่น ที่นาของนายลั่น สุวรรณลิโก จำนวน 990 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา⁹ แต่กระจายมาทางด้านฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะเขตจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีพื้นที่เหมาะแก่การทำนา มีที่นาของนายทุนจีนมากมายครอบคลุมบริเวณแหล่งปลูกข้าวสำคัญ เช่น อำเภอบางแก้ว ของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น จำนวน 4,000 ไร่¹⁰ อำเภอเมืองของนายเอี่ยม แซ่ตัน จำนวน 3,000 ไร่¹¹ เป็นต้น

การลงทุนเพื่อทำนาขนาดใหญ่ของคนจีน เกิดขึ้นจากราคาข้าวที่สูงขึ้นอย่างน่าพอใจ โดยเริ่มจากเกวียนละ 66.53 บาท ใน พ.ศ. 2456 เป็นเกวียนละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469¹² นอกจากนี้ความต้องการข้าวของชาวจีนในเมืองแร่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก บริเวณจังหวัดภูเก็ต พังงา และตรัง ยังเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้นายทุนจีนมองเห็นกำไรที่จะได้จากการทำนาขนาดใหญ่แบบครบวงจร

1.3 ปัญหาของการทำนาเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ปัญหาสำคัญที่สุดของการทำนาเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คือ น้ำที่ใช้ในการทำนา ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญและทำความเสียหายให้กับการทำนาขนาดใหญ่เมื่อมีน้ำน้อยเกินไปหรือน้ำมากเกินไป เนื่องจากบริเวณนี้ไม่มีระบบชลประทาน เพื่อจัดการกับปัญหาการทำนาในยามฝนน้อยหรือน้ำมากเกินไป บางครั้งเมื่อมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับ

หล่อเลี้ยงต้นข้าว การแย่งชิงน้ำกันระหว่างนาขนาดใหญ่กับนาขนาดเล็กซึ่งเป็นของคนไทย จึงปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ดังเช่น กรณีขานาอำเภอบางแก้ว ร้องเรียนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในพ.ศ. 2472 กล่าวหา บริษัทปากพน จำกัด ของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ว่าแย่งน้ำทำนาของพวกตน เป็นต้น ในบางกรณีน้ำมากเกินปกติทำความเสียหายให้กับนาขนาดใหญ่ได้รุนแรงเช่นกัน อย่างกรณีการทำนาของนายลั่น สุวรรณลิโก ทำนาขนาดใหญ่เนื้อที่ 990 ไร่ ในพื้นที่ทุ่งระโนด ในพ.ศ. 2469 เมื่อต้นข้าวออกรวงสุกพร้อมจะเก็บเกี่ยวได้แล้ว ฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก ทำให้เก็บเกี่ยวข้าวไม่ทัน นายลั่นพยายามแก้ปัญหาโดยจ้างราษฎรจากมณฑลปัตตานีมาช่วยเก็บเกี่ยวแต่ไม่สามารถเก็บได้ทัน เพราะข้าวในนาของนายลั่นมีมาก วิธีการเก็บก็ใช้แกะเก็บทีละรวงตามความเคยชินของคนในพื้นที่ ในที่สุดนายลั่น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตของตนได้เพียง 100 เกวียน นอกนั้นเสียหายประมาณ 300 เกวียน ทั้งๆ ที่นายลั่นพยายามเพิ่มค่าจ้างเก็บเกี่ยวข้าวจากราคาปกติเกวียนละ 4 บาท เป็นเกวียนละ 12 บาท แล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถหาแรงงานมาเก็บเกี่ยวข้าวได้เพียงพอ นายลั่นได้รับความเสียหายอย่างหนัก ประสพภาวะขาดทุน จึงต้องร้องขอลดหย่อนเงินอากรค่านา เพื่อเขาจะได้ไม่ต้องมีหนี้สินจากการลงทุนทำนาครั้งนี้นั่นเองประดาตัว¹³

1.4 การทำนาขนาดใหญ่ครบวงจรของนายทุนจีน การทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ที่น่าสนใจและควรจะกล่าวถึง คือ นาของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ที่บริเวณทุ่งบางแก้ว อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ในพ.ศ. 2472 (ต่อมาบริเวณนี้ได้แบ่งส่วนการปกครองเป็นอำเภอบางแก้ว เมื่อ พ.ศ.2533 จนถึงปัจจุบัน) การทำนาของนายปักจิ้น แซ่ฉิ้น เป็นการทำนาขนาดใหญ่จำนวน 4,000 ไร่ บริหารงานโดยจัดตั้งเป็นบริษัทชื่อ บริษัทปากพน จำกัด การดำเนินงานประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี มีคนจีนที่ทราบข่าวทยอยเข้ามาอาศัยและทำนาในพื้นที่ของบริษัทจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ จนชาวบ้านเรียกว่า “เมืองคนจีน”

บริษัทปากพน จำกัด¹⁴ ก่อตั้งโดย นายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ชาวจีนแคะ เป็นอดีตนายอำเภอตั้งอานมณฑลกวางตุ้ง อพยพหนีภัยปฏิวัติในจีนแผ่นดินใหญ่ มาอยู่ที่เกาะป็นังขัวระยะหนึ่ง จากนั้นอพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านดินลาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยเข้ามาจับจองที่ดินทำสวนยางพารา ต่อจากนั้นประมาณ พ.ศ. 2467 ได้จับจองที่ดินบริเวณทุ่งบางแก้ว ในท้องที่ตำบลนาปะขอ และตำบลท่ามะเดื่อ อำเภอปากพะยูนประมาณ 10,000 กว่าไร่ เมื่อได้รับอนุมัติก็เริ่มปรับพื้นที่ให้เป็นพื้นที่นา ในระยะแรกได้แบ่งที่นาให้คนจีนที่มาด้วยกัน และอพยพติดตามเข้ามาภายหลัง ได้ทำนาตามกำลังของแต่ละคน

ต่อมา นายปักจิ้น แซ่ฉิ้น ได้กลับไปมณฑลกวางตุ้ง เพื่อชักชวนสมัครพรรคพวกมาลงทุนทำนา โดยการจัดตั้งบริษัทขึ้นใน พ.ศ. 2472 ชื่อ บริษัทปากพน จำกัด โดยให้คนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยบริเวณนี้ ซึ่งมีถึง 1,000 คน ได้เข้าร่วมหุ้นกับบริษัทตามใจสมัคร โดยกำหนดอัตราค่าหุ้นเป็นพื้นที่นาไร่ละ 5 บาท ผู้ใดมีเงินก็เอาเงินมาซื้อหุ้น ส่วนผู้ที่ไม่มีเงินก็เอาแรงงานมาใช้ทดแทนการถือหุ้น¹⁵ ขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินการขอ “ตราจอง” ในพื้นที่นาของบริษัท จำนวน 4,000 ไร่ และได้รับอนุมัติในเวลาต่อมา

ในการดำเนินงานของบริษัท ได้มีการเลือกกรรมการขึ้นมาบริหารกิจการจำนวน 9 คน นายปักจิ่น แซ่ฉิ้น เป็นประธานกรรมการ มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 1 ปี เมื่อครบกำหนดวาระมีการเลือกตั้งใหม่ ส่วนใหญ่จะได้คนเก่ามาเป็นกรรมการสำหรับการพัฒนาที่ดินเพื่อการเพาะปลูก บริษัทได้ใช้แทรกเตอร์ปรับพื้นที่ จากนั้นได้จัดแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงๆ ละ 100 ไร่ ให้สมาชิกถือครองตามจำนวนหุ้นของตน โดยกำหนดให้สมาชิกถือครองที่ดินได้ไม่เกิน 200 ไร่ต่อ 1 ครอบครัว และในทุกๆ 100 ไร่ สมาชิกจะต้องมีบ้าน 1 หลัง เกวียน 1 เล่ม¹⁶

รูปแบบการทำนาของบริษัท ส่วนใหญ่จะทำนาหว่าน โดยเรียนรู้วิธีการทำนาจากชาวนาไทยแล้วนำไปประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ บริษัทได้นำแทรกเตอร์มาใช้ในขั้นตอนการเตรียมพื้นที่เพาะปลูก ตั้งแต่การไถตะ ไถแปร จากนั้นใช้อุปกรณ์ที่นำมาจากเมืองจีน ที่เรียกว่า “จักรร่อน” ใช้วัวควายลากทำเป็นร่องเป็นแนว เพื่อหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่คลุกเคล้ากับขี้ค่างควาเรียบร้อยแล้ว จากนั้นไถกลบอีกครั้งหนึ่ง ถือว่าขั้นตอนการปลูกข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว

สำหรับพันธุ์ข้าวที่ปลูก ใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีคุณภาพดี ให้ผลผลิตสูง คือ ข้าวกอและ กับข้าวหว่าน การทำนาของบริษัท จะมีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว เนื่องจากการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ดังนั้นในขั้นตอนนี้จะมีการจ้างชาวนาไทยไปช่วยเก็บเกี่ยวข้าวในทุกฤดูการผลิต

ปัญหาการทำนาที่สำคัญมากของบริษัท คือ น้ำที่ใช้ในการทำนาซึ่งมักไม่เพียงพอ ถ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล บริษัทได้แก้ปัญหานี้โดยการสร้างทำนบปิดกั้นน้ำในคลองบางแก้ว บริเวณบ้านแก่นคง จากนั้นขุดคูส่งน้ำจากบริเวณดังกล่าว ผ่านมาทางบ้านหนองป้อ บ้านลำธาร เข้าเมืองที่ขุดเตรียมไว้เพื่อชักน้ำเข้านาต่อไป

การสร้างทำนบเพื่อบังคับน้ำให้ไหลเข้าเมืองของบริษัท สร้างอย่างแข็งแรงปิดกั้นน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้น้ำในคลองบางแก้วไหลลงมาด้านท้ายทำนบได้น้อยน้ำ จึงตั้งเงินส่งผลกระทบต่อการทำนาในบริเวณดังกล่าว ทำให้ชาวนาในตำบลท่ามะเตื่อ ตำบลจองถนน และตำบลนาปะขอบริเวณที่อยู่ท้ายทำนบประสบความเดือดร้อนอย่างหนัก เพราะที่นาของพวกเขขาดแคลนน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าว จึงรวมตัวกันร้องเรียนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐแก้ไขโดยด่วน เพื่อให้พวกเขาซึ่งเรียกตัวเองว่า “คนไทยเลือดไทย” ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะการกระทำของบริษัท¹⁷ ทำให้บริษัทต้องรีบแก้ไขโดยด่วน

ความจริงแล้วชาวนาในบริเวณสามตำบลดังกล่าวมาแล้ว มีที่นารวมกัน 10,000 ไร่เศษ ชาวนาเหล่านี้ได้สร้างทำนบปิดกั้นน้ำในคลองเพื่อชักน้ำเข้านาของตน จำนวน 10 แห่ง¹⁸ เป็นระยะๆ ตลอดคลองบางแก้ว แต่ทำนบของชาวนามักทำไม่แข็งแรง และจงใจที่จะให้น้ำไหลเผื่อแผ่ถึงด้านท้ายทำนบได้อย่างเพียงพอ จึงไม่สร้างปัญหาให้กับชาวนาด้วยกัน สะท้อนให้เห็นความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันของชาวนาได้เป็นอย่างดี

การดำเนินงานของบริษัทครบวงจรโดยการตั้งโรงสีขึ้น ชื่อ โรงสีปากพนเกษตร จำกัด เพื่อแปรรูปข้าวเปลือกส่งไปขายที่หาดใหญ่โดยทางรถไฟ ความสำเร็จของบริษัทปากพนทำให้ต่อมามีชาวจีนอพยพมาอยู่ที่บางแก้วมากขึ้น จนชาวบ้านเรียกบางแก้วว่า “เมืองคนจีน” บริษัทจึงได้จัดการวางผังเมืองขึ้น ในพ.ศ. 2479 จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนๆ อย่างมีระเบียบ มีถนนสายใหญ่ และซอยเชื่อม

ถึงกัน มีโรงเรียนจีนเพื่อสอนภาษาจีนให้กับบุตรหลานชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บางแก้ว

ต่อมาบริษัทปากพน จำกัด ได้มีคดีความฟ้องร้องกันขึ้นกับบริษัทสามญาติ ของตระกูลลำช้า ในที่สุดบริษัทปากพนแพ้คดี ต้องขายที่ดินให้กับบริษัทสามญาติในพ.ศ. 2490 สมาชิกถือหุ้นของบริษัทปากพน จำกัด ก็หมดสิทธิในที่ดินโดยปริยาย หลายคนพยายามขายที่ดินที่ตนถือครองอยู่ในราคาไร่ละ 1 บาท หลังจากนั้นชาวจีนบางส่วนก็ละทิ้งไร่นา อพยพไปอยู่ที่อื่น บางส่วนอพยพไปอยู่กรุงเทพฯ บางส่วนไปทำสวนยาง บริเวณอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และบางส่วนไปอยู่ที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

บริษัทสามญาติ เมื่อขณะคดีได้ครอบครองที่ดินของบริษัทปากพน จำกัด ไม่ได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวทำนา แต่ขายให้กับรัฐภายใต้การดำเนินงานของสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินบางแก้ว สหกรณ์ฯ ได้จัดสรรให้ชาวนาที่ต้องการที่ทำการ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นแปลงๆ ละ 30 ไร่ ต่อครอบครัว ราคาไร่ละ 330 บาท รวม 9,900 บาท โดยให้ผ่อนชำระให้เสร็จสิ้นภายในเวลา 15 ปี⁹ ชาวนาบางแก้วส่วนหนึ่งจึงมีที่ดินทำกินเป็นหลักฐานมั่นคงจนทุกวันนี้

การที่ชาวจีนส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในการทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นเพราะชาวจีนมีการจัดการที่ดี มีความขยันอดออม มองเห็นลู่ทางได้กำไรจากการค้าขายเป็นอย่างดี ที่สำคัญคือมีทุนทรัพย์อย่างเพียงพอที่จะลงทุนทำกิจการขนาดใหญ่ได้ ทุนเงินในการทำนาขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่จะนำมาจากต่างประเทศที่สะสมจากการทำธุรกิจและดำเนินธุรกิจของตนโดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวนาและคนในพื้นที่เฉพาะด้านการค้าขาย โดยไม่ได้เข้าควบคุมปัจจัยการผลิต เนื่องจากชาวนายังไม่ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต การแสวงหากำไรของนายทุนจึงทำได้โดยผ่านกลไกระบบตลาด เฉพาะที่เกี่ยวกับราคาพืชผลเพียงอย่างเดียว

1.5 การเลิกทำนาของนายทุนจีน การที่นายทุนจีนสามารถจับจองที่ดินจำนวนมากได้อย่างเสรี ทำให้รัฐบาลเกิดความวิตกว่าที่ดินจำนวนมากจะกลายเป็นของคนจีน โดยเฉพาะในภาคใต้ ดังนั้นรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำเนินนโยบายชาตินิยมก็ตั้งกั้นนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะนายทุนจีน จึงได้ออกกฎกระทรวงมหาดไทยตามความในพระราชบัญญัติที่ดิน ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 กำหนดการถือครองที่ดินของคนต่างด้าวในราชอาณาจักรไทย ดังนี้

1. สำหรับที่อยู่อาศัย	ไม่เกิน	10	ไร่
2. สำหรับพาณิชยกรรม	ไม่เกิน	10	ไร่
3. สำหรับอุตสาหกรรม	ไม่เกิน	50	ไร่
4. สำหรับเกษตรกรรม	ไม่เกิน	25	ไร่
5. สำหรับการศาสนา การกุศล	ไม่เกิน	5	ไร่
6. สำหรับสุสาน โดยมีฉาปนสถานหรือไม่มี	ไม่เกิน	10	ไร่
7. สำหรับฉาปนสถานแต่อย่างเดียว	ไม่เกิน	2	ไร่ ²⁰

ทั้งนี้ไม่มีผลบังคับใช้กับคนต่างด้าวซึ่งมีสิทธิในที่ดินโดยชอบตามกฎหมายก่อนวันใช้พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พ.ศ. 2486

พระราชบัญญัติดังกล่าว ทำให้นายทุนจีนต้องเลิกทำนาขนาดใหญ่ หันมาทำการค้าขาย ทำโรงสีเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารส่งออกจำหน่ายในจังหวัดใกล้เคียงและมลายาต่อไป

2. ชาวนาไทย: การจับจองที่ดินเมื่อเริ่มปลูกข้าวเพื่อขาย

สำหรับชาวนาไทย การจับจองที่ดินเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพิ่มผลผลิตข้าว ทำได้ไม่มากนัก เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องแรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าว การผลิตข้าวยังใช้วิธีการแบบเดิมที่ชาวนาคุ่นเคยทุกขั้นตอนการผลิต นอกจากนี้เป้าหมายในการผลิตข้าวในช่วงนี้ ยังผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจึงนำไปขาย ดังนั้นถึงแม้ว่าพ่อค้าข้าวจะกดราคาและเอาเปรียบการซื้อขายข้าว ก็ไม่กระทบต่อชาวนามากนัก เพราะชาวนามีต้นทุนการผลิตต่ำ สามารถควบคุมเป้าหมายการผลิตและปัจจัยการผลิตได้ดี ชาวนาจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่า เมื่อไหร่จะปลูกข้าวมากน้อยเพียงใด เมื่อไหร่จะใส่ปุ๋ยและเมื่อไหร่จะขายผลผลิตของตนเอง โดยไม่ถูกกำหนดตามระบบทุนนิยมของการการผลิตของตน

2.1 การเริ่มปลูกข้าวเพื่อขาย การปลูกข้าวเพื่อขายของชาวนาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มขึ้นค่อนข้างช้ามาก ถึงแม้ว่าตลาดการค้าข้าวจะขยายตัวมากขึ้นจากการส่งออกข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2440 ทำให้ความต้องการข้าวเพิ่มขึ้นและราคาข้าวขยับตัวสูงขึ้นก็ตาม ทั้งนี้เพราะชาวนามีความพอเพียงค่อนข้างมาก ความต้องการเงินเพื่อเป็นสื่อกลางซื้อขายสิ่งอุปโภคบริโภคในการดำรงชีพจึงเกิดขึ้นไม่มากนัก ส่วนใหญ่ใช้จ่ายเพื่อการเสียชีวิตให้รัฐในรูปแบบของส่วยสาอากร (รัชกาลที่ 3 เปลี่ยนเป็นภาษีอากร) ที่กระทบชาวนาค่อนข้างมาก คือ ภาษี "ค่าราชการ" หรือ "เงินรัชชูปการ" ในเวลาต่อมา ทำให้ชาวนามีความจำเป็นต้องขวนขวายหาเงินเพื่อการเสียชีวิตมากขึ้น การปลูกข้าวเพื่อขายจึงเริ่มขยายตัวขึ้นและค่อยๆ ปรากฏชัดเจนขึ้น ใน พ.ศ. 2470²¹ แต่เป็นการขายส่วนที่เหลือจากการบริโภคอยู่เช่นเดิม ส่วนการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตก็ค่อยๆ ขยายตัวไปในทิศทางเดียวกัน เพราะชาวนามีข้อจำกัดเกี่ยวกับแรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูก เนื่องจากการผลิตข้าวยังใช้วิธีแบบดั้งเดิม ซึ่งใช้แรงงานคนและสัตว์ทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การไถ การเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว จนกระทั่งการนวดเพื่อบริโภคและจำหน่าย ดังนั้นการขยายพื้นที่เพาะปลูกจึงทำได้ไม่มากนัก มีรายละเอียดที่จะกล่าวถึงดังนี้

2.2 การจับจองที่ดิน การเพิ่มผลผลิตข้าวเพื่อขาย ชาวนาจะใช้วิธีขยายพื้นที่การเพาะปลูกเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้ที่ดินเริ่มมีราคาเพิ่มขึ้นพร้อมๆ กับการเพิ่มขึ้นของราคาข้าว การจับจองที่ดินเพื่อขยายพื้นที่ปลูกข้าวจึงยุ่งยากขึ้นตามลำดับ ดังนี้

2.2.1 การจับจองที่ดินเพื่อทำนาก่อน พ.ศ. 2470 การจับจองที่ดินในช่วงนี้ค่อนข้างง่ายและไม่สลับซับซ้อนมากนัก เพราะคนมีจำนวนน้อยและมีที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่มาก ราษฎรที่ต้องการจับจองที่ดิน ก็เพียงแค่ตัดชุกพื้นที่ป่าหรือที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นแนวเขต ตามกำลังแรงงานในครอบครัวของตนที่พอจะทำประโยชน์ในพื้นที่นั้นได้ จากนั้นใช้ไม้แก่นปักหมายเขตพื้นที่ที่จองไว้ให้ชัดเจน²²

การจับจองที่ดินของราษฎร ส่วนใหญ่จะจับจองเท่าที่กำลังแรงงานภายในครอบครัวจะทำได้ ครอบครัวขนาดเล็กมีแรงงานเพียง 2 คน จับจองที่ดินประมาณ 10-20 ไร่²³ ส่วนครอบครัวที่มีขนาดใหญ่มีแรงงานมากขึ้น จับจองที่ดินมากขึ้นตามสัดส่วนที่จะสามารถทำนากได้

ส่วนการจับจองที่ดินของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้มีอิทธิพล เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน จะใช้อำนาจรัฐจับจองที่ดินไว้จำนวนมาก ตั้งแต่ 100 ไร่ จนถึง 1,000 กว่าไร่ ก็มี โดยใช้ต้นไม้ใหญ่เป็นที่หมายเขตพื้นที่ของตน²⁴ ส่วนใหญ่ที่ดินเหล่านี้จะมีความอุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เมื่อจับจองแล้วจะไม่มีผู้ใดมาจ้องทับซ้อนอีก เพราะเกรงกลัวอิทธิพล การจับจองที่ดินจะเรียกต่างกันไปตามภาษาของแต่ละถิ่น มีตั้งแต่เรียกว่า บักเขต บักซุย บักกำ และอวม เป็นต้น

2.2.2 การจับจองที่ดินเพื่อทำนา พ.ศ. 2470-2500 การเริ่มปลูกข้าวเพื่อขาย เกิดจากราคาข้าวที่ถีบตัวสูงขึ้นตามลำดับ จากเกี่ยวละ 66.53 บาท ในพ.ศ. 2456 เป็นเกี่ยวละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469 ทำให้ชาวนาเริ่มขยายพื้นที่เพาะปลูกของตนมากขึ้น ที่ดินเริ่มมีราคาขึ้น เริ่มมีการซื้อขายที่ดินในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในบริเวณที่นาอุดมสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2470 ราคาประมาณไร่ละ 10-16 บาท หรือ 12 ไร่ 200 บาท หรือ 25 ไร่ 400 บาท²⁵ ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และความใกล้ไกลแหล่งน้ำ ส่วนชาวนาที่ขาดทุนทรัพย์ก็ต้องเข้าไปจับจองที่ดินที่อยู่ลึกเข้าไปจากแหล่งน้ำและมีความสมบูรณ์น้อยกว่า ซึ่งจะเริ่มยุ่งยากซับซ้อนขึ้นหลัง พ.ศ. 2497

ราคาที่ดินจะสอดคล้องกับราคาข้าวเปลือกที่ขยับขึ้นลงตลอดเวลา ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคาข้าวเปลือกเกี่ยวละ 400-500 บาท²⁶ จากนั้นราคาตกต่ำลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 พอหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะช่วงสงครามเกาหลีประมาณ พ.ศ. 2496 ราคาข้าวได้เขยิบตัวสูงขึ้นถึงเกี่ยวละ 700-800 บาท²⁷ พร้อมกับการเขยิบตัวสูงขึ้นของราคาขายที่สูงมากในระยะใกล้เคียงกัน ราคาที่ดินทำนา แม้จะไม่มีตัวเลขยืนยันแต่เชื่อได้ว่า ราคาต้องสูงขึ้นอย่างแน่นอน เมื่อราคาข้าวและราคาขายสูงขึ้นเช่นนี้ ทั้งชาวนาและชาวสวนต่างแสวงหาที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อปลูกข้าวและทำสวน เกิดการบุกรุกป่าอย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยออกพระราชบัญญัติที่ดิน 2497 เพื่อกำหนดให้ราษฎรจดทะเบียนที่ดินเพื่อจะได้มีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้อง ช่วงนี้เองที่ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินของราษฎรมีความถูกต้องและมีหลักประกันมั่นคงยิ่งขึ้น

2.3 กรรมสิทธิ์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่ชาวนาลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตของตน เพราะการทำนาตั้งแต่สมัยการทำนาแบบดั้งเดิมจนถึง พ.ศ. 2500 ชาวนาจะใช้วิธีเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นสำคัญ ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ชาวนายังใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม คือ ใช้แรงงานในครอบครัว แรงงานสัตว์เลี้ยง และใช้เครื่องมือง่ายๆ ในการทำนา ต้นทุนการผลิตจึงต่ำ เมื่อชาวนาขายผลผลิตของตนจึงมีกำไรมาก มีเงินออมเพียงพอที่จะซื้อที่ดินขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตของตนได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินจึงเกิดจากการลงทุนทางการศึกษา ซึ่งเริ่มนิยมกันมากขึ้นในขณะนั้นมากกว่า เพราะการศึกษาของบุตรหลานมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากจนชาวนาบางรายไม่มีเงินออมเพียงพอที่จะส่งเสียบุตรหลานของตนให้ได้รับการศึกษาสูงขึ้นได้ ต้องกู้หนี้ยืมสิน จำนองที่นา จนบางรายต้องเสียที่นาไปในที่สุด

3. ชาวนาไทย: การศึกษา ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

การศึกษาของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงก่อนพ.ศ. 2453 เป็นศึกษาจากวัดและขยายตัวเข้ามา เพราะผู้คนมองไม่เห็นความสำคัญ แม้จะมีการศึกษามากับดับเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2464 คนส่วนใหญ่ก็ยังหลบเลี่ยงไม่นิยมให้ลูกหลานเข้าโรงเรียน เพราะเห็นว่าเสียเวลาทำมาหากิน การศึกษาค่อยๆ ได้รับความนิยมขึ้น เมื่อเริ่มมีการเปิดเส้นทางเดินรถไฟสายใต้ ในปีพ.ศ. 2459 ระบบการไปรษณีย์โทรเลข ซึ่งเริ่มในเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ชาวนาในท้องถิ่นเริ่มคุ้นเคยกับความเจริญนอกท้องถิ่นของตน หลายคนเริ่มรู้จักกรุงเทพฯ รู้จักสถานีรถไฟหัวลำโพง ในขณะเดียวกันการไปมาหาสู่ของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาก็สะดวกขึ้น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันมากขึ้น เพราะมีการปรับเปลี่ยนพาหนะเดินทางจากเรือใบ เรือประทุนมาเป็นรถยนต์ประจำทาง ซึ่งจะแล่นไปมาระหว่างสงขลากับดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปจากปากทะเลสาบ เช่น ปากคลอง และทะเลน้อย ได้รวดเร็ว และแล่นทุกวันๆ ละหลายเที่ยว²⁸ การรับรู้ความเจริญก้าวหน้าของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาค่อยๆ เริ่มเพิ่มพูนมากขึ้น เริ่มรับรู้ความสำเร็จและการมีอาชีพการงานที่ดีของผู้คนที่ได้รับการศึกษา และเริ่มเชื่อว่าการศึกษาจะช่วยยกฐานะของตนและครอบครัวให้สูงขึ้นได้ โดยเห็นตัวอย่างจากบุตรหลานของครูและคหบดีภายในท้องถิ่นที่ส่งลูกหลานไปเรียนในตัวเมืองหรือจังหวัด²⁹ บางคนได้ไปถึงกรุงเทพฯ สำเร็จกลับมามีงานการทำให้เป็นหลักเป็นฐาน มีหน้ามีตาในสังคม การศึกษาจึงเริ่มได้รับความนิยมและเริ่มขยายตัวมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา³⁰

เนื่องจากโรงเรียนมัธยมหรืออาชีวศึกษาในระยะนี้มีน้อยและตั้งอยู่ในตัวจังหวัด และถ้าต้องการเรียนสูงขึ้นไปก็ต้องออกไปเรียนไกลยิ่งขึ้น บางรายอาจไปถึงกรุงเทพฯ ดังนั้นค่าใช้จ่ายของชาวนาในการส่งลูกหลานเรียนหนังสือจึงเริ่มสูงขึ้นตามระดับการศึกษา ชาวนาจึงต้องทำงานหนักขึ้น ต้องเพิ่มผลผลิตข้าวในนาของตนให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน ถึงกระนั้นบางรายก็มีเงินไม่เพียงพอ จำเป็นต้องหีบยืมผู้มีอันจะกินภายในชุมชนของตน โดยเอาที่ดินไป “จำนำ” (จำนอง—ผู้เขียน) เพื่อเป็นหลักประกันการกู้ยืม ไม่มีหนังสือสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร เสียดอกเบี้ยไม่มากนัก สมัยประมาณพ.ศ. 2493 ชาวบ้านเรียกดอกเบี้ยว่า “พวด”³¹ ชาวนาบางคนไม่มีเงินคืนให้เจ้านี้ ต้องยอมเสียที่นามากบ้างน้อยบ้างตามจำนวนเงินที่ไปกู้เขามา บางคนกู้เงินค่อนข้างมากต้องยอมเสียที่นาเป็นท่อนๆ คือ นาทหลายๆ บั้งที่เรียงกันเป็นแถว³² ชาวนาเหล่านี้บางส่วนต้องยอมกลายเป็นคน “เช่านา” ทำกิน เพราะนาที่เหลือไม่เพียงพอที่จะทำกินได้เพียงพอ นอกจากนี้การ “เช่าที่นา” ในช่วงนี้ยังเกิดจากชาวนากลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก “เล่นการพนัน” ขาดเงิน ต้องเอาที่นาไปจำนองและที่ดินหลุดจำนองเช่นกัน บางส่วนต้องกลายเป็น “คนเช่านา” เช่นกัน ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

สรุปได้ว่าหลังจากชาวนาเริ่มผลิตข้าวเพื่อขาย ถึงแม้ว่าจะเป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคก็ตาม แต่ก็มีส่วนที่ทำให้เริ่มมีการซื้อขายที่ดินในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะชาวนาต้องการเพิ่มผลผลิตของตน โดยการขยายพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น อย่างไรก็ตามการซื้อขายที่ดินในช่วงพ.ศ. 2470 ราคาไม่สูงนัก ประมาณไร่ละ 10-16 บาท เมื่อเทียบกับราคาข้าวเกี่ยวนละ 70 บาท ในพ.ศ. 2469 ราคาซื้อขายที่ดินจะแพงขึ้นตามราคาข้าวที่เพิ่ม ขึ้นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และจะสูงขึ้นอย่างมากหลัง พ.ศ. 2497 ราคาที่ดินสูงถึงไร่ละ 500 บาท ในขณะที่ข้าวเปลือกขยับตัวสูงขึ้น

เกวียนละ 700-800 บาท เช่นกัน

ผลพวงของการที่ที่ดินราคาสูงขึ้น ทำให้ชาวนาที่ขาดทุนทรัพย์และสูญเสียที่ดินจากการใช้จ่าย ในด้านการศึกษาของบุตรหลาน ต้องแสวงหาที่ดินผืนใหม่และอยู่ไกลจากชุมชนมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า ที่นาที่มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูกเริ่มหายากขึ้น การจับจองที่ดิน แม้จะยังมีอยู่แต่ก็ทำได้ในพื้นที่ ไม่สมบูรณ์และห่างไกล อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ยังไม่ถึงกับทำให้ชาวนาต้องทิ้งถิ่นฐาน ของตน เพียงแต่การทำนาต้องใช้เวลามากขึ้น ลำบากขึ้น เพราะที่นาเริ่มห่างไกลหมู่บ้านของตนออกไป

4. แรงงาน: การ “ออกปากจ้าง” แทน “การออกปาก”

ปกติการทำนาของชาวนาใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก จะขอความช่วยเหลือจาก ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เฉพาะในขั้นตอนที่ใช้แรงงานมาก เช่น หักนา ไถนา เก็บเกี่ยวข้าว เป็นต้น ทำให้ชาวนามีข้อจำกัดในการใช้แรงงาน เมื่อต้องการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายพื้นที่เพาะปลูก ดังที่ได้ กล่าวแล้วว่า ชาวนาเริ่มผลิตข้าวเพื่อขายตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยราคาข้าวเปลือกซึ่งสูงถึงเกวียนละ 70 บาท ในพ.ศ. 2469 เป็นแรงจูงใจ อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือ กันในการผลิตยังมีอยู่สูงและปรากฏให้เห็นทั่วไปในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เงินยังไม่ใช้สิ่งสำคัญในชีวิต ของชาวนามากนัก บางรายเมื่อได้เงินมายังไม่ทราบว่าจะใช้เงินทำอะไร³³ เพราะความสมบูรณ์ของ ทรัพยากรยังมีอยู่มาก ชาวนาใช้เงินซื้อหาสิ่งของเฉพาะในส่วนที่ไม่มีในท้องถิ่นเท่านั้น ยกเว้นการทำนา ขนาดใหญ่ของนายทุนจีน ซึ่งต้องจ้างแรงงาน ไม่ใช่เพราะแรงงานมีไม่พอเพียงอย่างเดียว แต่เนื่องจาก นายทุนจีนผลิตเพื่อขายและขาดรากเหง้าของความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในท้องถิ่น ซึ่งพัฒนามาเป็นเวลายาวนาน การช่วยเหลือกันในรูปแบบของการออกปาก ซอมือ จึงไม่มีในกลุ่มนายทุนจีนกับ ชาวนาไทย

ชาวนาไทยเริ่มมีการจ้างแรงงานหลัง พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวนาเริ่มส่งบุตรหลานเรียน หนังสือในระดับสูงขึ้น ความเป็นต้องใช้จ่ายเงินมีสูง ดังนั้นการจ้างจึงเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น แต่เนื่องจากชาวนาคุ้นเคยกับการออกปาก ซอมือ ช่วยเหลือกันจนเคยชิน ดังนั้นการให้เงินเพื่อ ตอบแทนแรงงานจึงทำด้วยความเกรงอกเกรงใจยิ่ง ในช่วงแรกของการจ้างจึงใช้วิธี “ออกปากจ้าง”³⁴ ซึ่งเจ้าของนาจะต้องเลี้ยงอาหารผู้ที่ตนจ้างมา เพราะถือว่าเขามาช่วยด้วยความเกรงใจและต้องจ่าย ค่าจ้างเต็มตามที่ตกลงกันไว้ ทำให้ชาวนาต้องเสียเงินเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น “การออกปากจ้าง” จึงถูก แทนที่ด้วย “การจ้าง” ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 นั่นเอง

การจ้างแรงงาน ชาวนาจะจ้างเฉพาะในขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น จ้างเก็บ เกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น การจ้างแรงงานจะจ้างคนในท้องที่ก่อน เมื่อไม่เพียงพอจึงจ้างคนนอกพื้นที่ เช่น กรณีตำบลตะเคียนะ ต้องจ้างแรงงานจากกระแสดินธุ์ นาทับ จังหวัดสงขลา เป็นต้น อัตราค่าจ้าง คิดเป็น “เสียง” เสียงหนึ่งหนักประมาณ 0.9-1 กิโลกรัม หรือเต็มกำมือ ในช่วงทศวรรษ 2490 ราคา ค่าจ้างเก็บเกี่ยวข้าวอยู่ระหว่างเสียงละ 10-15 สตางค์³⁵ ในขณะเดียวกันชาวนาได้เริ่มจ้างนวดด้วย โดยจะจ้างนวดเป็นปี๊บในอัตราปี๊บละ 25 สตางค์³⁶

การเริ่มจ้างแรงงานแสดงให้เห็นว่า ชาวนาเริ่มไม่สามารถพึ่งพิงแรงงานตัวเองและเครือญาติได้

มากเช่นอดีต โดยข้อเท็จจริงแล้ว แรงงานเป็นสิ่งที่มิอยู่ในครอบครัว ไม่ต้องซื้อหาและเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการผลิต ช่วยลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างดี การที่ต้องจ้างแรงงานทำน่าย่อมหมายถึงการเพิ่มต้นทุนการผลิต ในระยะแรกไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องกำไร ขาดทุนมากนัก เพราะต้นทุนการผลิตยังต่ำ แต่เมื่อชาวนาสลดการพึ่งพิงแรงงานตนเอง แรงงานสัตว์เลี้ยง และทรัพยากรในชุมชน เช่น มูลวัว มูลควาย หันไปพึ่งพิงแรงงานและทรัพยากรภายนอกมากขึ้น เช่น พึ่งพิงรถไถ ปุ๋ยเคมี ข้าวพันธุ์ใหม่ ชาวนาจะเสี่ยงต่อกำไร ขาดทุนในระบบกลไกตลาดมากยิ่งขึ้น และจะนำไปสู่ความทุกข์ยากของชาวนาและครอบครัว ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

5. การค้าขายข้าว

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ค้าขายข้าวกันอย่างเสรีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2482 การค้าข้าวในช่วงนี้ รัฐบาลไม่เข้าแทรกแซงแต่ประการใด ทำให้การขยายตัวทั้งภายในและภายนอกประเทศ (โดยเฉพาะกับอาณาเขตของอังกฤษในแหลมมลายา) ดำเนินไปด้วยดี กิจการโรงสีมีส่วนสำคัญยิ่งในการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อส่งออกจำหน่ายเกิดขึ้นในพื้นที่หลายโรง ซึ่งดำเนินการโดยนายทุนจีนทั้งสิ้น เพราะการจัดตั้งโรงสีต้องใช้ทุนสูง คนไทยในพื้นที่ไม่มีทุนสะสมมากพอที่จะดำเนินการได้ จึงเปิดโอกาสให้นายทุนจีนผูกขาดการจัดตั้งโรงสีโดยปริยาย เนื่องจากทุนในการจัดตั้งโรงสีสูงมากดังที่ได้กล่าวแล้ว นายทุนจีนบางรายที่มีเงินทุนไม่เพียงพอจึงต้องใช้วิธีระดมทุนจากธุรกิจของตนและญาติมิตรในมลายามาสนับสนุนอีกทางหนึ่ง เช่น โรงสีกว้างซิว ของนายเอี่ยม แซ่ตัน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งเปิดดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2460³⁷ ต้องระดมทุนจากญาติมิตรในมลายา เป็นต้น นายทุนจีนบางรายใช้วิธีลงทุนร่วมกับผู้มีฐานะดีและมีอิทธิพลในท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยและประกันได้ว่าโรงสีจะมีข้าวเปลือกมาให้สีอย่างแน่นอน โดยอาศัยอิทธิพลของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การดำเนินงานของโรงสีในช่วงนี้เป็นไปอย่างราบรื่นและทำกำไรได้เป็นอย่างดี

การค้าข้าวซึ่งกำลังเฟื่องฟูกลับสะดุดลงเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุโรป พ.ศ. 2482 และมีแนวโน้มจะลุกลามมายังทวีปเอเชีย รัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เกรงว่าหากเกิดภาวะสงครามขึ้นจะทำให้เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลน ราคาสูง ประชาชนจะเดือดร้อนกันไปทั่ว โดยเฉพาะข้าว นอกจากเป็นอาหารหลักของคนไทยแล้วยังเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกด้วย เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว ในพ.ศ. 2482 รัฐบาลจึงได้ออก “พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง พุทธศักราช 2482”³⁸ พระราชบัญญัตินี้ควบคุมการส่งออกข้าวไปต่างประเทศ เพื่อป้องกันมิให้มีการส่งออกข้าวไปต่างประเทศ จนเกิดภาวะการขาดแคลนข้าวบริโภคขึ้นภายในประเทศ ผลของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ทำให้การค้าข้าวเสรีหยุดชะงักลงและทำให้การค้าข้าวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งเคยรุ่งเรืองชะงักงันด้วย

พ.ศ. 2484 เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้นและไทยถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้เป็นพันธมิตรดินแดนไทยกลายเป็นเขตสมรภูมิ ทำให้การค้าข้าวกระทบกระเทือนอย่างหนัก ซึ่งเริ่มปรากฏชัดตั้งแต่ พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา เนื่องจากเส้นทางการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ในขณะเดียวกันการผลิตข้าวก็ลด

น้อย ช้ำร้ายยังถูกญี่ปุ่นบังคับซื้อเพื่อนำไปช่วยเหลือทหารญี่ปุ่นที่ตั้งทัพอยู่ในมลายาและกำลังขาดแคลนข้าวบริโภคอย่างหนัก ส่งผลกระทบต่อการค้าข้าวในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยตรง

การบังคับซื้อข้าวของญี่ปุ่นในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ญี่ปุ่นได้มอบหมายให้บริษัทมิตรชุกบุทซัน ไกซาและบริษัทมิตรชุกบิชิ เป็นผู้ดำเนินการกว้านซื้อข้าวไทยในท้องที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมีทหารญี่ปุ่นคอยช่วยเหลือและคุ้มกันอย่างใกล้ชิด รัฐบาลไทยเกรงว่าการค้าขายในลักษณะนี้ จะทำให้บริษัทญี่ปุ่นรู้ต้นทุนการผลิตข้าวและวิธีการค้าข้าวของไทยได้เป็นอย่างดี และหาช่องทางกีดราคาซื้อขายข้าวของไทยให้ต่ำลงในภายหลัง³⁹ ซึ่งจะเกิดผลเสียหายต่อระบบการค้าข้าวและกระทบต่อชาวนาในที่สุด ดังนั้นรัฐบาลจึงแก้ปัญหาโดยตั้งบริษัทข้าวไทยบักซ์ไต้ จำกัด ขึ้น

5.1 การตั้งบริษัทข้าวไทยบักซ์ไต้ จำกัด รัฐบาลได้ตั้งบริษัทนี้ขึ้นในพ.ศ. 2485 เพื่อป้องกันมิให้คนต่างด้าวใช้อิทธิพลเข้ามาแทรกแซงการค้าข้าว และเพื่อรักษาระดับราคาข้าวเปลือกข้าวสารให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม⁴⁰ โดยการเชิญชวนให้โรงสีข้าวในกลุ่มน้ำปากพนังและกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเข้าร่วมด้วย ปรากฏว่ามีโรงสีข้าวในกลุ่มน้ำปากพนังเข้าร่วม 14 โรง จากโรงสีข้าว 20 โรง กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุง เข้าร่วม 5 โรง จากโรงสีข้าว ที่มีอยู่ทั้งหมด 6 โรง และจังหวัดสงขลา เข้าร่วม 3 โรง จากโรงสีข้าว 7 โรง โดยมีบริษัทข้าวไทย จำกัด เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่⁴¹

เพื่อให้การดำเนินงานของบริษัทข้าวไทยบักซ์ไต้ จำกัด มีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงออกกฎหมายบังคับทุกโรงสีต้องให้บริษัทเข้ากิจการ แต่ยังให้เจ้าของโรงสีดำเนินงานทุกอย่าง เช่น การซื้อข้าวเปลือก การสีข้าว เป็นต้น เพียงแต่ต้องแสดงบัญชีการดำเนินงานให้เจ้าหน้าที่ของบริษัททราบ และข้าวที่สีได้ต้องขายให้บริษัทเท่านั้น โดยบริษัทจะส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบบัญชีทุกเดือน⁴²

การดำเนินงานของบริษัทประสบความสำเร็จด้วยดี สามารถดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งด้านรักษาระดับราคาข้าวสารไม่ให้อู้อจนเกินไป และดูแลให้ข้าวเปลือกราคาสูงขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ชาวนาและผู้บริโภค นอกจากนี้ยังสามารถจัดส่งข้าวให้แก่ญี่ปุ่นในมลายาได้ตามข้อตกลง การดำเนินงานของบริษัทตงยุติลงในปี พ.ศ. 2489 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง โดยพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะ และได้กล่าวหาว่าไทยผูกขาดการค้าข้าว โดยผ่านบริษัทข้าวไทย ดังนั้นรัฐจึงต้องยุบบริษัทตามข้อเรียกร้องของฝ่ายพันธมิตรและขายหุ้นส่วนใหญ่ให้กับสหกรณ์จังหวัด ส่วนที่เหลือขายให้เอกชน และเพื่อป้องกันมิให้คนต่างด้าวเข้ามาแทรกแซงกิจการค้าข้าวของไทยได้อีก และเพื่อมิให้ข้าวเกิดขาดแคลนขึ้นภายในประเทศ รัฐบาลจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช 2489⁴³ ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานควบคุมดูแลการซื้อขายข้าวอย่างกว้างขวางตั้งแต่นั้นมา

5.2 การลักลอบค้าข้าว ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากสงครามยุติลงไม่นานนัก อาณานิคมอังกฤษในแหลมมลายาเกิดขาดแคลนข้าวอย่างหนัก ทำให้ราคาข้าวในดินแดนเหล่านั้นสูงมาก เป็นแรงจูงใจให้พ่อค้าหลีกเลี่ยงกฎหมายโดยการลักลอบนำข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศ จนพ่อค้ากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ร่ำรวยจากการลักลอบค้าข้าวหลายราย ซึ่งอาจทำให้เกิดขาดแคลนข้าวบริโภคในประเทศได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงออกพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พุทธศักราช 2489 และพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พุทธศักราช 2490 เพื่อควบคุมราคาสินค้ามิให้อู้อเกินไป

ไป อันจะทำให้ประชาชนเดือดร้อน หลังจากนั้นรัฐบาลได้จัดทำประกาศคณะกรรมการส่วนจังหวัดเพื่อป้องกันการค้ากำไรเกินควร แต่ละจังหวัด ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าข้าวนั้นได้ให้อำนาจคณะกรรมการส่วนจังหวัดควบคุม ดูแลการค้าข้าวอย่างใกล้ชิด เช่น กำหนดให้พ่อค้าจะต้องแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บข้าว ควบคุมการเคลื่อนย้ายข้าวออกหรือเข้าไปในบางเขตของจังหวัด เป็นต้น เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบนำข้าวออกไปยังชายแดน ผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้กระทบต่อความเจริญเติบโตของการค้าข้าวในลุ่มทะเลสาบสงขลาอย่างมาก และกว่าที่รัฐบาลจะยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนี้เมื่อสถานการณ์ต่างๆ คลี่คลายลงก็ใช้เวลาหลังจากนี้ 10-20 ปี⁴⁴

ในส่วนโรงสีไฟลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หลังจากที่ บริษัทข้าวไทยบักซ์ได้ จำกัด ต้องปิดกิจการลงไป ทำให้โรงสีต่างๆ เป็นอิสระในการประกอบธุรกิจค้าข้าวของตนอีกครั้ง ปรากฏว่าโรงสีบางโรงไม่สามารถฟื้นคืนกิจการได้ ส่วนที่เหลือก็ต้องเผชิญกับการแข่งขันของโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเปิดดำเนินการมากมายในช่วงปี พ.ศ. 2496-2506 ในที่สุดโรงสีไฟขนาดใหญ่ก็ต้องทยอยปิดกิจการลงไปก่อน และหมดไปประมาณปลายทศวรรษ 2520⁴⁵

5.3 การขายข้าวของชาวนา การซื้อขายของชาวนาจะเกิดขึ้นค่อนข้างช้ามาก เพราะชาวนามีความพอเพียงสูง มีข้าวปลูกไว้กิน ปลูกพืชผักที่จำเป็น เช่น ขมิ้น พริก ตะไคร้ ไว้ตามบริเวณบ้านเพื่อปรุงอาหาร มีสัตว์นานาชนิด ทั้งในน้ำและบนบก ไว้ให้เลือกบริโภคอย่างบริบูรณ์ ชาวนาทุกครัวเรือนมีกิจกรรมการผลิตและผลผลิตคล้ายคลึงกัน ดังนั้นผลผลิตที่ได้จึงไม่ทราบว่าจะขายใครอย่างไรก็ตามการขายข้าวของชาวนา เริ่มปรากฏชัดเจนขึ้น หลังพ.ศ. 2470 เป็นต้นมา โดยมีพัฒนาการ ดังนี้

5.3.1 การซื้อขายแลกเปลี่ยน ก่อน พ.ศ. 2470 การซื้อขายแลกเปลี่ยนในระยะนี้เกิดจากชาวนายังขาดแคลนสิ่งของบริโภคบางอย่างที่จำเป็นและไม่มีในชุมชนของตน เช่น เกลือ จึงต้องซื้อขายแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น โดยจัดขึ้นที่ตลาดนัด หลังพ.ศ. 2453 มีตลาดนัดที่จัดโดยกำนันผู้ใหญ่บ้านภายในท้องถิ่น มีลักษณะเป็นตลาดนัดประจำ คือจัดหนึ่งวันเว้นสองวัน ผู้คนจะเอาผลผลิตของตน เช่น ข้าวเปลือก พืชผัก ผลไม้เหินบนศีรษะนำไปขาย ขายได้ก็ขาย ขายไม่ได้ก็แลกเปลี่ยนกันไป⁴⁶ ของที่แลกเปลี่ยนมีทั้งแลกเปลี่ยนตามความพอใจและแลกเปลี่ยนโดยมีอัตราขึ้นมา ถ้าสิ่งของที่แลกเปลี่ยนกันเป็นของจำเป็น หายากและไม่มีในท้องถิ่นจะมีการกำหนดอัตรา โดยการตกลงของทั้งสองฝ่าย เช่น เกลือ ซึ่งเป็นของหายากสำหรับผู้ที่อยู่ในทุ่งราบหรือบริเวณที่สูงจะถือว่ามีความสำคัญ การแลกเปลี่ยนจะเป็นเกลือหนึ่งกัณฑ์⁴⁷ แลกกับข้าวเปลือกสองกัณฑ์ เพราะเกลือหายาก มีราคา พ่อค้าจะนำข้าวเปลือกมาแลกเปลี่ยนนำไปขายอีกต่อหนึ่ง⁴⁸

5.3.2 การขายข้าว หลังพ.ศ. 2470 ในช่วงนี้การซื้อขายจะปรากฏชัดเจนขึ้น โดยมีสาเหตุดังต่อไปนี้

(1) เนื่องจากราคาข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้นจากประมาณเกวียนละ 64 บาท ใน พ.ศ. 2454⁴⁹ เป็นเกวียนละ 70 บาท ใน พ.ศ. 2469 ราคาข้าวเปลือกที่สูงขึ้นทำให้ชาวนามีแรงจูงใจที่จะผลิตข้าวเพื่อขายมากยิ่งขึ้น

(2) เนื่องจากการเปิดเส้นทางรถไฟสายใต้ ในพ.ศ. 2459 ทำให้การขนส่งผู้คน

สินค้า โดยเฉพาะข้าวจากไร่นาบริเวณใกล้เส้นทางรถไฟไปสู่ตลาดค้าข้าวที่สำคัญ เช่น สงขลา ได้สะดวก รวดเร็วขึ้น และส่งผลให้มีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณสองข้างทางรถไฟมากขึ้น คนเหล่านี้ส่วนหนึ่งอพยพมาจากชายฝั่งทะเลสาบ ทำให้บริเวณเหล่านี้เจริญขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นบางแก้ว เขาชัยสน พัทลุง ปากคลอง หรือแหลมโตนด

(3) มีการพัฒนาพาหนะเดินทางจากการใช้เรือพาย เรือแจว เรือใบ เรือประทุน มาเป็นรถยนต์ (เรือเมล์) ซึ่งเริ่มปรากฏหลักฐานชัดเจนก่อนการเปิดใช้เส้นทางรถไฟสายใต้ไม่นานนัก⁵⁰ การใช้รถยนต์ค่อยๆ ได้รับความนิยมจากผู้คนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะรถยนต์บรรทุกได้มากและแล่นได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงมีการขยายเส้นทางเดินรถยนต์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และมีการรับส่งสินค้าและผู้โดยสารเป็นประจำ มีรถยนต์ประจำทางระหว่างสงขลา กับ เกาะยอ สทิงหม้อ ปากพะยูน และระโนด ระหว่างลำปำ หัวไทร ปากพนัง เกาะใหญ่ ระหว่างตะเครียะ กับระโนด ปากคลอง และทะเลน้อย⁵¹ ช่วยให้การขนส่งสินค้า ข้าวเปลือก ข้าวสารและผู้คนไปมาระหว่างกันได้สะดวกและขยายตัวกว้างขวางขึ้น เพราะรถยนต์บางลำเป็นรถยนต์สองชั้น ซึ่งเริ่มใช้ประมาณ พ.ศ. 2490 บรรทุกผู้โดยสารได้ถึงสองร้อยคน⁵²

(4) การศึกษา เป็นสาเหตุสำคัญที่กระตุ้นให้ชาวนาต้องเร่งผลิตข้าวเพื่อขายให้ได้เงินมาเพื่อส่งเสียบุตรหลานได้เล่าเรียนหนังสือเพื่อเลื่อนขั้นเลื่อนฐานะของครอบครัวและวงศ์ตระกูลให้สูงขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชาวนาเร่งขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตแล้ว ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวนาเริ่มมีหนี้สินอีกด้วย เพราะมีเงินไม่เพียงพอที่จะส่งลูกหลานเรียนหนังสือจึงต้องกู้ยืมเงิน บางรายต้องขายที่ดิน บางรายเอาที่ดินจำนองแล้วไม่สามารถไถ่ถอนได้ต้องเสียที่ดินให้เจ้าของเงิน ทั้งนี้เพื่อส่งเสียให้บุตรหลานเรียน สภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนหลัง พ.ศ. 2490 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในการซื้อขายนั้นส่วนใหญ่ชาวนาจะขายปลีก โดยนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคไปขายที่ตลาดใกล้ๆ บ้าน ส่วนมากจะขายผ่านพ่อค้าในท้องถิ่น เนื่องจากชาวนามีข้อจำกัดในเรื่องการคมนาคมขนส่ง เพราะการขนข้าวไปยังโรงสีค่อนข้างจะยากลำบาก ยกเว้นชาวนาที่อยู่ใกล้เคียงโรงสีเท่านั้น ส่วนการขนข้าวไปขายจะมีลักษณะแตกต่างไปตามสภาพภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ ชาวนาที่อยู่ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคม ถ้าขายข้าวปลีกจะใช้วิธีเอาข้าวใส่กระสอบ (กระสอบนั่ง) น้ำหนักประมาณ 30 กิโลกรัม หุ่น (เทิน—ผู้เขียน) บนศีรษะหรือหามมาขายตามร้านค้าในชุมชนหรือตลาดนัด ถ้าเป็นการขายส่งซึ่งจะขายเป็นเกวียนจะนำข้าวเปลือกใส่กระสอบบรรทุกเกวียนมาขายที่ร้านค้าหรือโรงสีอีกต่อหนึ่ง⁵³ ส่วนชาวนาที่อยู่ใกล้เส้นทางน้ำจะบรรทุกเรือมาขาย ถ้าขายส่งขายข้าวจำนวนมาก บางรายใช้เสื่อปูท้องเรือ จากนั้นเอาข้าวเทลงในท้องเรือ เรียกเรือประเภทนี้ว่า “เรือทุน” เป็นเรือที่มีหลังคาพอนที่กะกันฝนได้บ้าง เมื่อนำข้าวไปถึงโรงสีก็เอใส่กระสอบแล้วซังอีกทีหนึ่ง⁵⁴ ซึ่งมีการซื้อขายกันแถบตำบลตะเครียะ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา แต่จังหวัดพัทลุงจะนำข้าวใส่กระสอบแล้วบรรทุกเกวียนไปขายที่โรงสี ในการซื้อขายพ่อค้าจะเป็นคนกำหนดราคาตามใจชอบ ซึ่งมักจะกดราคาและใช้เล่ห์เหลี่ยมในการโกงน้ำหนักเครื่องชั่ง (ชั่งคั้น) โดยชาวนาไม่มีข้อโต้แย้งแต่ประการใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ประการแรก ชาวนาไม่คุ้นเคยกับระบบการชั่งของพ่อค้า ประการที่สอง การยอมให้พ่อค้า

กตราคาดำลงเป็นเพราะการผลิตข้าวในช่วงนี้ต้นทุนการผลิตต่ำมาก เพราะฉะนั้นไม่ว่าพ่อค้าจะกดราคาหรือโกงตาชั่งอย่างไรชาวบ้านก็ยังมีผลกำไรจากการขายข้าวอยู่ดี

แหล่งการขายข้าวของชาวบ้าน มีทั้งร้านค้าภายในชุมชน ตลาดนัด และโรงสี ชาวบ้านจะเลือกขายข้าวให้พ่อค้าประเภทใดขึ้นอยู่กับระยะทางใกล้ไกลและความสะดวกของชาวบ้านเป็นหลักสำคัญ พ่อค้าเหล่านี้ เมื่อซื้อข้าวเก็บรวบรวมไว้มากพอสมควรแล้ว จะรอจนข้าวราคาสูงขึ้นจึงนำไปขายให้โรงสีในเมืองอีกทอดหนึ่ง

5.4 การซื้อข้าวของพ่อค้า โครงสร้างการซื้อขายข้าวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับท้องถิ่นอื่น คือ มีกลุ่มพ่อค้าข้าว ซึ่งมีทั้งพ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน โรงสี พ่อค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนจีน แสวงหากำไรจากการค้าขาย สะสมทุนจนสามารถประกอบกิจการขนาดใหญ่ได้ เช่น พ่อค้าคนกลางเมื่อสะสมทุนได้มากพอก็จะสร้างโรงสีขนาดเล็กของตนในพื้นที่ได้ เป็นต้น ด้วยสภาพการคมนาคมที่ค่อนข้างลำบาก ทำให้พ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้านกลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการซื้อขายข้าวภายในท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางออกซื้อข้าว เมื่อรวบรวมข้าวได้มากพอจะนำไปขายยังโรงสีได้กำไรอีกต่อหนึ่ง

5.4.1 พ่อค้าเร่ ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าคนจีนในท้องถิ่น ยกเว้นบางพื้นที่ เช่น ระโนด มีคนไทยซื้อขายกันมากแต่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่⁵⁵ พ่อค้าเร่จะซื้อข้าวตามบ้านชาวบ้าน หรือตลาดนัด เมื่อรวบรวมข้าวได้พอสมควร จะขนข้าวไปขายตามร้านค้ารับซื้อข้าวในท้องถิ่นหรือโรงสี โดยใช้เรือหรือเกวียนบรรทุกไป

ส่วนใหญ่พ่อค้าเร่จะซื้อข้าวแบบขายปลีก โดยใช้ชั่งคั้นสำหรับชั่งน้ำหนัก หน่วยน้ำหนักเป็นกิโลกรัม โดยตระเวนซื้อตามบ้านและตลาดนัด ในกรณีซื้อตามตลาดนัด พ่อค้าเร่จะไปตั้งจุดรับซื้อในตลาด แต่บางพื้นที่จะไปยื่นรอชาวบ้านตรงปากทางเข้าตลาดนัดเพื่อคัดกรองซื้อข้าว เมื่อชาวบ้านเห็นข้าวมาถึงตลาดนัดก็ทำการซื้อขายข้าวกันตรงนั้น ชาวพัทลุงบางคนเรียกวิธีการนี้ว่า “ลับข้าว”⁵⁶ พ่อค้าเร่เมื่อซื้อข้าวแล้วจะรวบรวมข้าวส่งพ่อค้าในท้องถิ่นหรือโรงสีในวันนั้นเลย โดยได้กำไรจากการขายข้าวจะสอบไล่ไม่กี่สตางค์

5.4.2 พ่อค้าในหมู่บ้าน โดยทั่วไปพ่อค้าในหมู่บ้านจะมีร้านค้าของตนเองในหมู่บ้าน มีชาวจีนเป็นเจ้าของ ร้านค้าจะมีลักษณะคล้ายร้านขายของที่จำหน่ายให้แก่ชาวบ้าน เช่น เกลือ เคย (กะปิ) น้ำผึ้งเหลว ได้ ชาวพัทลุงบางคนเรียกร้านประเภทนี้ว่า “ก๊ว้น”⁵⁷ เมื่อชาวบ้านเอาข้าวเปลือกซึ่งส่วนใหญ่จะใส่กระสอบเทินมาขายมีน้ำหนักประมาณ 30 กิโลกรัม จากนั้นก็ปล่อยให้พ่อค้ากำหนดราคาตามใจชอบ พ่อค้าจะชั่งน้ำหนักอย่างไรจะโกงน้ำหนักหรือไม่สนใจ ทั้งนี้เพราะต้นทุนการผลิตต่ำ ขายอย่างไรก็ได้กำไร นอกจากนี้ชาวบ้านอาจคุ้นเคยกับการแลกเปลี่ยน เมื่อขายได้เงินเพิ่มขึ้นก็ถือว่าดีแล้ว การขายเป็นเพียงการหารายได้เสริมจากอาชีพหลักของตนซึ่งพอมือพอเงินอยู่แล้ว เงินที่ได้ชาวบ้านจะนำไปซื้อของใช้ที่จำเป็น เช่น เกลือ ได้ ในร้านรับซื้อข้าวนั่นเอง⁵⁸ พ่อค้าเหล่านี้ เมื่อรวบรวมข้าวได้มากพอสมควรก็จะนำไปขายให้กับโรงสีต่อไป

5.5 บทบาทของพ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าเหล่านี้เป็นพ่อค้าคนกลางที่มีบทบาทสำคัญในการซื้อขายข้าวกับชาวบ้านมาก เป็นผู้กำหนดราคาซื้อขายและกำหนดวิธีการซื้อขายให้

ชาวนาต้องปฏิบัติตาม ซึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวกและปริมาณความต้องการข้าวในตลาดเป็นสำคัญ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปลายทศวรรษ 2490 โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามข้าวราคาสูงมาก พ่อค้าคนกลางขายข้าวได้กำไรดี จึงต้องการซื้อขายข้าวในปริมาณคราวละมากๆ ในกรณีเช่นนี้พ่อค้าคนกลางจะใช้วิธีซื้อแบบ “เหมาห้อง” โดยพ่อค้าจะใช้วิธีวัดความกว้าง ความยาว และความสูงของ ลอมข้าวในห้องข้าวของชาวนา จากนั้นนำมาคำนวณว่าได้ข้าวก็เกี่ยวแล้วจึงจ่ายเงินให้ชาวนามา ราคาที่ตกลงกัน ส่วนใหญ่พ่อค้าจะนำเงินมาให้ชาวนาหลังขายข้าวได้แล้วในเวลาไม่เกิน 4 วัน⁵⁹ พ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้านเป็นคนกลางที่มีความสำคัญในระบบการค้าข้าวของชาวนามาก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คนกลางเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่อพยพเข้ามามากในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3-5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองไทยจะทำงานทุกประเภทโดยไม่เกี่ยงว่าเป็นงานหนัก งานเบา ขึ้นสูงหรือต่ำ ขอให้เพียงมีเงินเท่านั้นเป็นพอ คนจีนเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเริ่มเข้ามาเป็นคนงานของโรงสี เมื่อทำงานไปได้สักระยะหนึ่ง เริ่มคุ้นเคยกับคนไทยในพื้นที่และภูมิประเทศก็มักจะขยับขยายไปหาที่ทำกินใหม่ที่ตนคิดว่าจะมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่า บางรายเริ่มหาช่องทางเป็นผู้นำข้าวของชาวนามาส่งโรงสี เมื่อเห็นลู่ทางดีขึ้นก็ค่อยๆ เลื่อนบทบาทของตนเองเป็นผู้รวบรวมข้าวของชาวนาทั้งหมู่บ้านหรือตำบล มาส่งโรงสีกลายเป็นผู้มีฐานะในชุมชนนั้น⁶⁰ หลายคนได้แต่งงานกับชาวไทยในพื้นที่ ตั้งหลักฐานอย่างถาวรในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่มักจะตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มน้ำที่มีการปลูกข้าวค่อนข้างหนาแน่น เช่น ที่อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา และที่ปากคลอง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น เมื่อมีคนจีนเข้ามาอยู่มากๆ บางรายได้กลายเป็นหัวหน้าชุมชนนั้น และดำเนินการผูกขาดการค้าข้าวในพื้นที่ ทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้รับซื้อและรวบรวมข้าวส่งให้โรงสีอีกต่อหนึ่ง

5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าคนกลางกับโรงสีข้าว พ่อค้าคนกลางจะมีความสัมพันธ์กับโรงสีหลายรูปแบบด้วยกัน แต่ส่วนใหญ่เป็นการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยโรงสีได้ประโยชน์ในเรื่องการจัดซื้อผลผลิต ส่วนพ่อค้าคนกลางได้ประโยชน์จากการยืมวัสดุ เช่น กระจกหรือยืมเงินมาหมุนเวียน โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย โรงสีจะให้พ่อค้าคนกลางยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อเป็นทุนสำรองจ่ายในการซื้อข้าวเปลือกและจ้างคนนวดข้าว (ในกรณีช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซื้อเหมาห้อง) ครั้งละประมาณ 2,000-3,000 บาท⁶¹ โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อพ่อค้าคนกลางซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาแล้ว จะต้องขายให้กับโรงสีและต้องจ่ายเงินคืนด้วย หลังจากนั้นถ้าต้องการเงินโรงสีก็จะให้ยืมอีก ในบางกรณีโรงสีจะให้พ่อค้ายืมกระจกเพื่อใส่ข้าวเปลือก เมื่อพ่อค้าซื้อข้าวเปลือกแล้วจะต้องนำมาขายที่โรงสี ถือเป็นสัญญาระหว่างโรงสีกับพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่พ่อค้าคนกลางจะรักษาสัญญาการติดต่อกัน ในช่วงก่อนสงครามโลกและหลังสงครามโลกเล็กน้อย ผู้คนมีความซื่อสัตย์มาก ฉะนั้นจึงไม่มีปัญหาในเรื่องการให้ยืมเงินหรือการให้ยืมกระจกไปใช้ก่อน เพราะพ่อค้าคนกลางจะไม่ผิดสัญญา⁶² อาจเป็นเพราะระบบเงินตรายังไม่สำคัญในวิถีชีวิตของผู้คนมากนักก็เป็นได้ เพราะทรัพยากรและความสมบูรณ์ในพื้นที่ยังมีอยู่มากผู้คนจึงยังไม่มีความจำเป็นต้องใช้เงินมากนัก

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ที่ติระหว่งพ่อค้ากับโรงสีค่อยๆ เสื่อมลง ตั้งแต่ พ.ศ.2494 เป็นต้นมา เมื่อพ่อค้าคนกลางคิดถึงผลประโยชน์ของตนมากขึ้น เริ่มที่จะเลือกส่งข้าวให้กับโรงสีที่ให้ผลประโยชน์กับตนมากกว่า พ่อค้าคนกลางบางรายก็เริ่มเขยิบฐานะของตน จากคนรับซื้อและรวบรวม

ข้าวให้โรงสี กลายมาเป็นเจ้าของโรงสีขนาดเล็กเสียเอง ซ้ำยังดำเนิน การซื้อข้าวเปลือกทับซ้อนในพื้นที่ เดียวกันกับโรงสีข้าวเดิมอีกด้วย ทำให้โรงสีข้าวเดิมซึ่งเป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่ (โรงสีไฟ) ระบายในการ ดำเนินงานสูง ไม่มีข้าวที่จะป้อนโรงสีได้เพียงพอ ต้องปิดกิจการไปหลายราย ซึ่งจะเกิดมากในช่วง ไม่เกิน 10 ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ไม่ว่าจะเป็นที่ระโนด สงขลา หรือพัทลุง⁶³

5.7 โรงสีข้าว เป็นปัจจัยหนึ่งในการค้าข้าวทำหน้าที่ทั้งแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร และส่งข้าวไปจำหน่ายทั้งตลาดภายในและตลาดต่างประเทศ โรงสีขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มตั้งที่สงขลาประมาณปลายทศวรรษ 2440⁶⁴ หลังจากนั้นจึงขยายไปยังเมืองพัทลุงแหล่งปลูกข้าว สำคัญของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประมาณต้นทศวรรษ 2460 เนื่องจากการตั้งโรงสีต้องใช้เงินทุนสูง คนไทยในพื้นที่สะสมทุนไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้และไม่ชอบเสี่ยงกับการลงทุนขนาดใหญ่ จึงเปิด โอกาสให้นายทุนจีนจัดตั้งโรงสีตั้งแต่เริ่มแรกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีคนไทยแทรกตัวเข้ามา ดำเนินการบ้าง แต่ก็เป็นคนไทยเชื้อสายจีน

กิจการโรงสีทำกำไรให้กับนายทุนจีนเป็นอย่างดี เพราะในช่วงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ. 2481 ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลปล่อยให้มีการค้าข้าวอย่างเสรี โดยรัฐไม่เข้ามา แทรกแซงแต่ประการใด ทำให้การค้าข้าวของโรงสีเจริญก้าวหน้าและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ใน พ.ศ. 2485 มีโรงสีขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาถึง 13 โรง เป็นโรงสีในจังหวัดสงขลา 7 โรง และ จังหวัดพัทลุง 6 โรง⁶⁵

กิจการค้าข้าวของโรงสีหยุดชะงักในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2484-2488 โดยเกิดจากรัฐบาลไทยต้องการแก้ไขปัญหาข้าวขาดแคลนในประเทศ จึงจัดตั้งบริษัท ดำเนินการค้าข้าว โดยใช้ชื่อว่า บริษัทข้าวไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 จากนั้นบริษัทได้ใช้อำนาจตามที่ได้รับ มอบหมายจากรัฐบาล มั่นค้ำเข้ากิจการของโรงสีต่างๆ ทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง เพื่อบีบบังคับให้โรงสี ขายข้าวสารให้กับบริษัท

สำหรับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา บริษัทข้าวไทยได้จัดตั้งบริษัทเครือข่ายขึ้นในภาคใต้ ใช้ชื่อว่า บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ใน พ.ศ. 2485 มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการแทรกแซงกิจการค้าข้าวของ คนต่างด้าว และควบคุมไม่ให้ราคาข้าวสารในประเทศสูงเกินไปจนราษฎรเดือดร้อน ขณะเดียวกันก็ ควบคุมไม่ให้ข้าวเปลือกตกต่ำจนชาวนาประสบภาวะขาดทุน บริษัทได้ดำเนินงานมาได้ระยะหนึ่งก็ต้อง ยุบเลิกไป เมื่อ พ.ศ. 2489 เพราะประเทศพันธมิตรกล่าวหาว่ารัฐบาลไทยว่า ดำเนินการผูกขาดการค้าข้าว ภายในประเทศ หลังจากโรงสีได้รับอิสระหลุดพ้นจากการควบคุมของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ปรากฏว่าโรงสีหลายโรงอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ บางรายพยายาม ดำเนินการต่อไปได้ก็ระยะหนึ่ง แต่ต้องเผชิญกับการแข่งขันของโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็กที่เกิดขึ้น มากมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ทำให้โรงสีขนาดใหญ่ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าต้องประสบภาวะ ขาดทุน ต้องค่อยๆ ล้มเลิกกิจการไปเรื่อยๆ และหมดไป ประมาณปลายทศวรรษ 2520⁶⁶

5.7.1 การซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีกับชาวนา ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองจะยุติ ใน การรับซื้อข้าวของโรงสีนั้น ส่วนใหญ่โรงสีจะรับซื้อข้าวจากพ่อค้าคนกลาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มี ชาวนาจำนวนไม่น้อยที่อยู่ใกล้โรงสีหรืออยู่ในเส้นทางคมนาคมที่จะขนข้าวมาโรงสีได้สะดวก เช่น

ทางน้ำ เป็นต้น จะนำข้าวเปลือกมาขายให้โรงสีโดยตรง เพราะได้ราคาดีกว่าขายให้พ่อค้าคนกลาง การค้าขายระหว่างโรงสีกับชาวนาในช่วงนี้ อยู่ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน คือ ชาวนามีแหล่งที่จะขายข้าวและพึ่งพาอาศัยโรงสีได้ โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การคมนาคมไม่สะดวก ติดต่อดูแลกันได้ยาก ชาวนาจะอาศัยโรงสีเป็นที่พึ่ง เมื่อขาดเงินทองขึ้นมาจะไปยืมโรงสีมาก่อน โดยโรงสีไม่คิดดอกเบี้ย ชาวนาจะจ่ายเงินคืนตอนขายข้าว การที่โรงสียินยอมเช่นนี้ด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เห็นว่าชาวนาเดือดร้อน ถ้าไม่ให้ก็คล้ายเป็นคนใจดำ ประการที่สอง สมัยนี้ข้าวมีน้อยเพราะทำนาปีละครั้ง ดังนั้นโรงสีจึงพยายามผูกมิตรกับชาวนาเพื่อให้ขายข้าวให้กับตน⁶⁷ ส่วนโรงสีก็สามารถค้างชำระเงินกับชาวนาได้บางส่วน ในกรณีซื้อข้าวจำนวนหลายเกวียน เมื่อขายข้าวสารได้แล้วจึงนำเงินมาชำระส่วนที่ค้างอยู่ โรงสีบางแห่งอาจค้างถึง 4-5 เกวียน⁶⁸ แต่ค้างไม่นานนัก สภาพเช่นนี้จะหายไปเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น ข้าวในท้องตลาดมีมากขึ้น โรงสีหมดความจำเป็นที่จะผูกมิตรกับชาวนาเพราะตลาดเป็นของผู้ซื้อนั่นเอง

5.7.2 การซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีกับชาวนาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวราคาสูง ชาวนาเริ่มปลูกข้าวมากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ทำให้มีปริมาณข้าวในตลาดมาก ในขณะที่ผู้ซื้อมีไม่มากนัก ตลาดการซื้อขายจึงเป็นของผู้ซื้อ ประมาณ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา โรงสีได้กำหนดวิธีการรับซื้อข้าวค่อนข้างสลับซับซ้อนมากกว่าเดิม เมื่อชาวนานำข้าวมาขายที่โรงสีจะมีคนงานของโรงสีที่มีความชำนาญทำหน้าที่ตรวจสอบสภาพข้าว โดยใช้ไม้บดตัวอย่างข้าวให้แตก เพื่อดูว่าข้าวมีความแข็ง อ่อน หรือมีความชื้นเพียงใด จากนั้นจึงกำหนดราคาข้าว โดยใช้ราคาที่ประกาศไว้หน้าโรงสีแล้วหักด้วยความชื้นของข้าว คุณภาพของข้าวว่า หากนำไปสีแล้วข้าวจะหักมากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงนำข้าวไปชั่ง ซึ่งชาวนาจะถูกโกงตาชั่งอีกต่อหนึ่ง เห็นได้ว่าการขายข้าวชาวนาจะตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบเสมอ โอกาสที่จะขายข้าวขาดทุนจึงมีอยู่สูงมาก

อย่างไรก็ตามการขายข้าวของชาวนาในช่วงนี้ยังมีกำไร เพราะต้นทุนการผลิตต่ำ ชาวนาไม่ได้รับแรงจูงใจการผลิตโดยการพึ่งพิงทรัพยากรภายนอก เช่น รถไถ ปุ๋ยเคมี แต่พึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชนคือยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น มูลวัว มูลควาย ไข่วัว ควายไถนา ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นชาวนาบางรายที่ขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปมากเกินกำลังแรงงานในครอบครัวจะทำได้ คือประมาณไม่เกิน 20 ไร่ ถ้าครอบครัวมีแรงงานเพียง 2 คน⁶⁹ กรณีนี้จะต้องจ้างแรงงานเพิ่ม เพราะเมื่อชาวนาเริ่มขายข้าวระบบเงินจะค่อยๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตและจะมีบทบาทชัดเจนขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 เมื่อชาวนาต้องการเงินเพื่อเป็น ค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ ระบบเงินตราจะค่อยๆ แสดงบทบาทแทรกตัวเข้ามาแทนระบบการออกปาก ซอมือ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แต่ในช่วงนี้ไม่ถึงกับทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีจางหายไป เพราะความสมบูรณ์ของทรัพยากรยังมีอยู่มาก เงินมีความสำคัญเฉพาะบางภารกิจ เช่น การศึกษา ส่วนภารกิจอื่นคนในท้องถิ่นยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนเช่นเดิม

สรุปได้ว่า การขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาด โดยเฉพาะการทำนาขนาดใหญ่จะเกิดจากทุนจีน ซึ่งเป็นทุนจากภายนอกมากกว่าจะเกิดจากทุนภายในท้องที่ ทั้งนี้เพราะการทำนาขนาดใหญ่ต้องลงทุนสูง ชาวจีนมีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะทำได้ โดยระดมทุน

ทั้งจากการสะสมจากการค้าขายและทุนจากการประกอบธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่ชาวนาไทยส่วนใหญ่ถึงแม้จะมีที่ดินมากแต่ขาดการสะสมทุนและไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุนขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังไม่จำเป็นต้องลงทุน เพราะมีพอกินพอใช้อยู่แล้ว และยังไม่คุ้นเคยกับระบบตลาดที่ต้องค้าขายข้าวจำนวนมาก ในกรณีที่ทำนาขนาดใหญ่ด้วย ลักษณะเช่นนี้เป็นการเปิดทางให้นายทุนเงินแทรกตัวเข้ามาในพื้นที่ได้สะดวกขึ้น ทุนเงินที่แทรกตัวเข้ามาในพื้นที่ควบคุมเฉพาะระบบการตลาดยังไม่ครอบคลุมไปถึงขั้นควบคุมปัจจัยการผลิต เพราะชาวนาไม่ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ฉะนั้นชาวนาจะได้รับผลกระทบจากระบบทุนในช่วงนี้เฉพาะการถูกกดราคาและการโง่งน้าหนักเท่านั้น เงินยังไม่แทรกตัวเข้ามาทำลายความสัมพันธ์ภายในท้องถิ่นหรือชุมชน

เงินยังไม่มียุทธศาสตร์สำคัญถึงขั้นเข้ามาบงการการผลิตของชาวนา ชาวนามีสิทธิเลือก ส่วนใหญ่ถึงแม้จะผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคเท่านั้น อย่างไรก็ตามเงินได้เริ่มทวีความสำคัญยิ่งขึ้น หลังจากชาวนาเริ่มให้ความสนใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนระดับสูงขึ้น หลัง พ.ศ. 2490 โรงเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองทำให้ชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าบำรุงการศึกษาและค่ากินอยู่ บางรายที่ลูกเรียนเก่งได้เรียนสูงมากขึ้น ค่าใช้จ่ายจะเพิ่มเป็นเงาตามตัว ช่วงนี้เองที่ทำให้ชาวนามีภาระหนี้สิน ต้องกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน ต้องจำนองนา บางรายต้องสูญเสียที่นาที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินเริ่มมีมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ดังนั้นชาวนาจึงต้องรับจ้างทำนาเพื่อเพิ่มพูนรายได้ของตน เพราะที่นาที่มีอยู่ให้ผลผลิตไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย เพื่อให้พอเพียงกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากความต้องการที่จะเลื่อนฐานะทางสังคม โดยการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือสูงขึ้นมากกว่าที่จะรับจ้างเพื่อหวังเก็บสะสมทุน เพื่อนำมาขยายพื้นที่เพาะปลูกหรือพัฒนาเทคนิคการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตตามความต้องการของตลาด

ยางพารา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่สุดของภาคใต้ เริ่มปลูกที่มณฑลภูเก็ต ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2440 จากนั้นจึงแพร่หลายไปยังมณฑลอื่นๆ ทั่วภาคใต้ สำหรับการปลูกยางพาราที่มณฑลนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็ก และปลูกกันอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นอาชีพสำคัญของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในที่สุด ซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1. การเริ่มปลูกยางพาราในภาคใต้

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่สุดของภาคใต้ เริ่มจากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊: พ.ศ. 2400-2456) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นคนแรกที่นำยางพาราจากมลายู อาณานิคมของอังกฤษเข้ามาทดลองปลูกที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. 2442 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2444 พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้มอบหมายให้หลวงนครกิจบำรุง (คออยู่เถียด ณ ระนอง) ปลัดเมืองตรัง และนายกลอด สุทธินนท์ นำเมล็ดพันธุ์ยางพาราจากปีนังโดยทางเรือจำนวน 21 กระสอบ ป่าน⁷⁰ แจกจ่ายให้ข้าราชการและประชาชนนำไปปลูกกันมากขึ้น

การสนับสนุนให้ราษฎรหันมาปลูกยางพาราในระยะแรกนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้ใช้วิธี ยกเว้นการเกณฑ์แรงงานกระตุ้นความสนใจของประชาชน ให้สนใจการทำนา ทำสวนมากขึ้น โดยกำหนดว่า คราวเรือนใดทำนาไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ หรือทำสวนไม่ต่ำกว่า 20 ไร่ จะได้รับยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน⁷¹ ซึ่งมีสวนกระตุ้นให้ราษฎรสนใจปลูกยางพารามากขึ้น

ผู้ที่ประสงค์จะปลูกยางพาราจะได้รับอนุญาตให้หักรางถางพงเพื่อทำการปลูกข้าวได้หนึ่ง ฤดูกาล โดยมีพันธะกับทางราชการด้วยการซื้อพันธู์ยางไปเพาะปลูกในปีถัดไป ซึ่งรัฐบาลจะซื้อเมล็ด พันธุ์มาจำหน่ายให้ราษฎรในราคาต้นทุน ถ้าผู้ใดบิดพลิ้วสัญญา มณฑลภูเก็ตจะยึดที่ดินแปลงนั้นและทำการปลูกยางเอง เพื่อขายทอดตลาดให้แก่ผู้ประกอบการรายอื่นต่อไป และเพื่อให้การปลูกยางได้ผลตามความต้องการ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ได้จ้างผู้เชี่ยวชาญการปลูกยางชาวอินเดีย มาชี้แจงและให้คำแนะนำแก่ราษฎรอย่างใกล้ชิด⁷² การสนับสนุนของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ทำให้การปลูกยางพาราขยายตัวมากขึ้นในมณฑลภูเก็ต โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดตรังและภูเก็ต

อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราเพื่อให้เกิดผลดีและประหยัดในเชิงขนาดนั้นจะต้องทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ มีพื้นที่เพาะปลูกตั้งแต่ 100 ไร่ขึ้นไป ซึ่งต้องใช้ทุนมากในระยะเริ่มต้น เพราะฉะนั้นจึงมีเอกชนน้อยรายจะเข้ามาร่วมบุกเบิกการทำสวนยางพารา คงมีเฉพาะนายเหมืองแร่ดีบุกเชื้อสายจีนในมณฑลภูเก็ต และเจ้าของสวนพริกไทยเชื้อสายจีนในเมืองตรังเท่านั้น ดังนั้นการปลูกยางพาราทางภาคใต้ของไทย ในระยะแรกจึงขยายตัวไม่มากนัก และกระจุกตัวอยู่ในมณฑลภูเก็ต จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 เล็กน้อยจึงขยายไปยังมณฑลปัตตานี มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลจันทบุรี ตามลำดับ⁷³

สำหรับมณฑลนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การทำสวนยางพาราเริ่มขยายตัวในช่วงระหว่างปลายทศวรรษ 2450 เป็นต้นไป เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลก โดยมีราคาและกำไรเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ เนื่องจากการปลูกยางพาราของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งออกจำหน่ายต่างประเทศเป็นหลัก ดังนั้นราคาขายในตลาดต่างประเทศจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการกำหนดการตัดสินใจขยายหรือลดพื้นที่เพาะปลูกยางพารา

2. ประเทศไทยเริ่มส่งออกยางพารา

สวนยางพาราที่ทดลองปลูกในมณฑลภูเก็ตในต้นทศวรรษ 2440 และเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในช่วงปลายทศวรรษ 2440 ส่งผลให้ประเทศไทยเริ่มเป็นผู้ส่งออกยางพาราเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2449 โดยมีปริมาณการส่งออกจำนวน 744 ทาบ ในราคาปอนด์ละ 78.62 เซนต์สหรัฐฯ หลังจากนั้นราคาได้แกว่งตัวขึ้นลงตามความต้องการของตลาดโลก และสูงขึ้นอย่างน่าพอใจในราคาปอนด์ละ 102.84 เซนต์สหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2453 ในขณะที่ยางพาราในตลาดภาคใต้สูงถึงกิโลกรัมละ 8 บาท ในปีเดียวกัน หลังจากนั้นราคายางเริ่มลดลง แต่เริ่มมีเสถียรภาพตั้งแต่ พ.ศ. 2456-2460 โดยราคาจะแกว่งตัวอยู่ในช่วงแคบๆ (ดูตารางที่ 3.2) ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลตัดสินใจลงทุนทำสวนยาง

ตารางที่ 3.2 ราคาขายธรรมชาติในตลาดโลกและตลาดภาคใต้ พ.ศ. 2449 — 2488

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน		ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์ U.S.Cents	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	น้ำหนัก 1 ปอนด์ ซิลลิง	เพนนี		
2449	5	10 $\frac{1}{2}$	78.62	-
2450	4	7 $\frac{1}{2}$	72.56	-
2451	4	4 $\frac{3}{4}$	58.59	-
2452	7	1	84.32	-
2453	8	9	102.84	8.00
2454	5	5 $\frac{1}{2}$	82.95	5.00
2455	4	9	80.27	4.35
2456	3	$\frac{1}{4}$	65.38	2.76
2457	2	3 $\frac{1}{2}$	49.03	2.09
2458	2	6	49.67	2.28
2459	2	10 $\frac{1}{4}$	58.85	2.61
2460	2	9 $\frac{3}{4}$	57.18	2.57
2461	2	2 $\frac{3}{4}$	44.84	2.04
2462	2	$\frac{3}{4}$	40.17	1.45
2463	1	10 $\frac{1}{2}$	42.79	1.26
2464	0	9 $\frac{9}{16}$	16.35	0.52
2465	0	9 $\frac{5}{16}$	17.34	0.60
2466	1	3 $\frac{5}{16}$	29.55	0.99
2467	1	1 $\frac{7}{8}$	26.07	1.29
2468	2	11 $\frac{1}{16}$	72.46	2.26
2469	1	11 $\frac{3}{4}$	49.36	1.54
2470	1	6 $\frac{7}{16}$	37.81	1.22
2471	0	10 $\frac{3}{4}$	22.33	0.70
2472	0	10 $\frac{1}{4}$	20.48	0.66
2473	0	5 $\frac{15}{16}$	10.24	0.39
2474	0	3 $\frac{1}{2}$	6.12	0.20
2475	0	2 $\frac{5}{16}$	3.43	0.13
2476	0	3 $\frac{1}{4}$	5.90	0.21
2477	0	6 $\frac{1}{4}$	12.94	0.40
2478	0	6	12.32	0.38
2479	0	7 $\frac{3}{4}$	16.43	0.51
2480	0	9 $\frac{1}{2}$	19.37	0.61
2481	0	7 $\frac{7}{32}$	14.56	0.47

ตารางที่ 3.2 ราคายางธรรมชาติในตลาดโลกและตลาดภาคใต้ พ.ศ. 2449 — 2488 (ต่อ)

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน		ตลาดนิวยอร์ก U.S.Cents	ตลาดภาคใต้* บาท/กก.
	น้ำหนัก 1 ปอนด์ ชิลลิง	เพนนี		
2482	0	9	17.47	0.58
2483	1	0 $\frac{1}{16}$	19.90	-
2484	1	1 $\frac{19}{32}$	22.11	-
2485	1	1 $\frac{3}{4}$	22.50	-
2486	1	6	22.50	-
2487	1	6	22.50	-
2488	1	6	22.50	-

ที่มา: รัตน์ เพชรจันทร์, ยางพารา (พระนคร: มงคลการพิมพ์, 2514), หน้า 491-492.

*Laurence D. Stifel, The Growth of the Rubber Economy of Southern Thailand, Appendix B. อ้างใน วิชิต กาฬกาญจน์, นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2444-2503. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 87, 99, 196.

ราคายางเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลตัดสินใจลงทุนทำสวนยางขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทย ที่ต้องการใช้ทุนจีนสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดนตอนใต้ของไทย ทำให้การลงทุนทำสวนยางพาราของคนจีนขยายตัวเร็วยิ่งขึ้นควบคู่กันไปกับคนไทยที่เริ่มให้ความสนใจในการทำสวนยางพารามากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำเป็นอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ผลของการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทย ในการระดมทุนชาวจีนโพ้นทะเลลงทุนปลูกพื้นที่การทำสวนยางเพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดนตอนใต้ของไทย ประกอบกับราคายางพาราอยู่ในระดับที่สูงอย่างน่าพอใจ เมื่อเปรียบเทียบกับพืชชนิดอื่น ทำให้การขยายพื้นที่การปลูกยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากประมาณ 50,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2460 เพิ่มขึ้นเป็น 98,947 ไร่ ใน พ.ศ. 2475 เพิ่มขึ้นถึง 97.90 เปอร์เซ็นต์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 15 ปี (ดูตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 จำนวนเนื้อที่สวนยางพาราไร่เบอร์ พ.ศ. 2466-2475

พ.ศ.	จังหวัดพัทลุง		จังหวัดสงขลา		ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	
	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ทาบ)	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ทาบ)	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ทาบ)
2466	455	-	12,564	744	13,019	744
2467	455	-	14,007	4,657	14,462	4,657
2468	500	95	20,156	6,481	20,656	6,576
2469	2,780	298	50,071	16,855	52,851	17,153
2470	3,755	154	16,789	19,090	20,544	19,244
2471	5,215	166	81,191	13,632	86,406	13,798
2472	6,627	1,325	84,595	8,265	91,222	9,590
2473	8,489	122	85,051	6,837	93,540	6,959
2474	8,999	2,931	90,253	24,649	99,252	27,580
2475	9,494	62	89,453	21,947	98,947	22,009

ที่มา: ดัดแปลงจาก กชข.(3) สร.0201.34/1 เรื่องจำกัดยาง (14 ม.ค. 2476-11 ส.ค. 2477)

การขยายพื้นที่การทำสวนยางชะลอตัวลงหลัง พ.ศ. 2475 เนื่องจากราคายางพาราเริ่มตกต่ำลงจากก็โลกรัม 2.57 บาท เมื่อ พ.ศ. 2460 เหลือเพียงก็โลกรัมละ 13 สตางค์ เมื่อ พ.ศ. 2475 (ดูตารางที่ 3.2) เนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ยางมีปริมาณเกินความต้องการของตลาดโลกมาก ปริมาณยางล้นตลาดราคาจึงตกต่ำอย่างหนัก ชาวสวนยางประสบความเดือดร้อนไปทั่วหัวระแหง บางคนต้องหยุดทำสวนยาง ทิ้งให้สวนยางรกร้างจนมีสภาพเป็นป่า บางคนต้องขายที่สวนเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย สภาพเช่นนี้ทำให้รัฐบาลต้องรีบแก้ไขโดยด่วน โดยเข้าร่วมเป็นภาคีใน "ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ" ใน พ.ศ. 2477 เพื่อลดปริมาณยางที่สะสมไว้ในแต่ละประเทศจนเกินความต้องการของตลาดโลก ให้มีจำนวนพอดีกับความต้องการของตลาดโลก ผลของการเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงการผลิตและการค้ายางใน พ.ศ. 2477 โดยเข้าควบคุมการผลิตและการส่งยางออกไปจำหน่ายต่างประเทศของประเทศอย่างรัดกุม ทำให้การผลิตยางลดปริมาณลงและมีคุณภาพดีขึ้น ราคาจึงค่อยๆ เริ่มสูงขึ้น ชาวสวนจึงหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง ก่อนที่จะหยุดชะงักไปอย่างสิ้นเชิงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะตลาดค้ายางสำคัญ เช่น สิงคโปร์ และมลายา ต้องปิดลงเนื่องจากภัยสงคราม ทำให้ตลาดยางพาราภายในประเทศต้องปิดตามไปด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีการซื้อขายยางทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศอีกครั้ง ราคายางเริ่มขยับตัวสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่งในระดับที่น่าพอใจ โดยราคาภายในภาคใต้เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 58 สตางค์ ใน พ.ศ. 2482 เป็นกิโลกรัมละ 4.89 บาท ใน พ.ศ. 2490 (ดูตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 ราคาเฉลี่ยยางแผ่นรมควันชั้น 1 ในตลาดโลกและตลาดภาคใต้ พ.ศ.2489 - 2503

พ.ศ.	ตลาดสิงคโปร์ น้ำหนัก 1 ปอนด์ (เซ็นต์มาเลเซีย)	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์ (ชิลลิง เพนนี)	ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์ เซ็นต์ U.S.	ตลาด ภาคใต้* บาท/กก.
2489	-	1 4 $\frac{7}{8}$	22.50	-
2490	37.31	1 0 $\frac{11}{32}$	20.97	4.83
2491	42.15	1 0 $\frac{29}{32}$	22.01	6.53
2492	38.19	0 11 $\frac{25}{32}$	17.56	6.26
2493	108.18	2 9 $\frac{9}{32}$	41.10	14.88
2494	169.55	4 2 $\frac{27}{32}$	59.07	17.29
2495	96.07	2 4 $\frac{11}{32}$	38.57	8.63
2496	67.44	1 7 $\frac{29}{32}$	24.23	5.63
2497	67.30	1 8 $\frac{8}{16}$	23.64	7.07
2498	114.16	2 9 $\frac{9}{16}$	39.14	12.06
2499	96.76	2 4 $\frac{19}{32}$	34.17	9.88
2500	88.75	2 2 $\frac{3}{32}$	31.15	9.13
2501	80.25	1 11 $\frac{1}{2}$	28.07	8.04
2502	101.56	2 6 $\frac{3}{32}$	36.55	10.78
2503	108.08	2 8 $\frac{5}{32}$	38.16	11.49

ที่มา: รัตน์ เพชรจันทร์, ยางพารา. (พระนคร: มงคลการพิมพ์, 2514)., หน้า 492 - 493 และ

*Lawrence D. Stifel, เรื่องเดิม, อังโน นันดา แก้วสุวรรณ, พัฒนาการของการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488-2516, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537), หน้า 54-55.

ราคายางที่เพิ่มสูงขึ้นใน พ.ศ. 2490 ไม่ได้ทำให้พื้นที่ปลูกยางขยายตัวขึ้นอย่างทันทีทันใด เพราะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนงานขาดแคลน สวนยางที่ปลูกก่อนสงครามโตเต็มที่และต้องการคนงานกรีดยาง เจ้าของสวนเดิมต้องการแรงงานปรับปรุงสวนที่ถูกทอดทิ้งระหว่างสงคราม ฉะนั้นการปลูกยางก่อนที่จะเกิดสงครามเกาหลีคงจะปลูกกันไม่มากนัก เห็นได้จากใน พ.ศ. 2492 ประเทศไทยมีเนื้อที่ขึ้นทะเบียนปลูกยาง 1,500,000 ไร่ โดยจังหวัดสงขลาสามารถผลิตยางได้ 18.45 เปอร์เซ็นต์ และจังหวัดพัทลุง 0.57 เปอร์เซ็นต์⁷⁴

หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจของคนกลุ่มทะเลสาบสงขลา

ราคายางได้ขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อเกิดสงครามเกาหลี ใน พ.ศ. 2493 ยางกลายเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ สหรัฐและอังกฤษได้กว้านซื้อยางโดยไม่คำนึงว่าราคาจะสูงเพียงใด โดยเฉพาะสหรัฐได้เริ่มซื้อยางสำรองใช้จำนวนมาก เพราะกระบวนการผลิตยุทธปัจจัยของสหรัฐมียางเข้าไปเป็นส่วนสำคัญแทบทั้งสิ้น⁷⁵ การกว้านซื้อยางของสหรัฐและอังกฤษ ทำให้ราคายางในตลาดภาคใต้ขยับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 4.83 บาท ต่อกิโลกรัม ในพ.ศ. 2490 เป็น 17.29 บาท ต่อกิโลกรัม ในพ.ศ. 2494 เพิ่มขึ้นถึง 257.97 เปอร์เซ็นต์ ในระยะเวลาเพียง 4 ปี (ดูตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.5 จำนวนเจ้าของสวนยางขนาดต่างๆ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2497

จังหวัด	เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่	เจ้าของสวนยางขนาดเล็ก	รวม
พัทลุง	42	1,090	1,132
สงขลา	1,015	11,480	12,495
รวม	1,057	12,570	13,627

ที่มา: ฝ่ายควบคุมยางตามพระราชบัญญัติ กองการยาง กรมวิชาการเกษตร, อ้างในวิชิต กาฬกาญจน์, นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2444- 2503. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 271.

สภาพเช่นนี้ ทำให้การทำสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขยายตัวอย่างรวดเร็วตามไปด้วย แต่ลักษณะการปลูกยาง ส่วนใหญ่ยังเป็นสวนขนาดเล็ก เห็นได้จากใน พ.ศ. 2497 จังหวัดสงขลา มีเจ้าของสวนยางรวมทั้งสิ้น 12,495 ราย เป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก 11,480 ราย เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่ 1,015 ราย ในขณะที่จังหวัดพัทลุงมีเจ้าของสวนยางรวมทั้งสิ้น 1,132 ราย เป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก 1,090 ราย และเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่เพียง 42 ราย (ดูตารางที่ 3.5)

ในขณะเดียวกันพื้นที่การเพาะปลูกยางของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 1,500,000 ไร่ ในพ.ศ. 2492 เป็น 2,090,000 ไร่ ในพ.ศ. 2498 เพิ่มขึ้นถึง 39.33 เปอร์เซ็นต์ โดยจังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ปลูกยาง 332,263 ไร่ และจังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ปลูกยาง 32,997 ไร่⁷⁶ การขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก มีการบุกเบิกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำสวนยางอย่างหนัก ถึงกับชาวบ้านบางคนพูดว่า หลังสงครามเกาหลีเป็นช่วง "ล้างป่า" ที่เดียว⁷⁷ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตชาวสวนส่วนใหญ่ยังใช้อย่างพันธุ์พื้นเมืองซึ่งให้ผลผลิตต่ำ อาจมีบ้างหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บางคนรู้จักปรับปรุงพันธุ์ยางโดยใช้วิธีตัดตายาง ซึ่งชาวสวนจะเรียนรู้และจดจำเทคนิคการตัดตายางจากคนจีนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่า ลักษณะการทำสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะใช้อย่างพันธุ์พื้นเมือง โดยคนไทยจะทำสวนยางขนาดเล็ก ในขณะที่คนจีนส่วนมากจะทำสวนยางขนาดใหญ่และมีเทคนิควิธีการผลิตที่ดีกว่าคนไทย สภาพเช่นนี้ดำรงอยู่จนกระทั่งรัฐบาลหันมาสนใจการพัฒนาการทำสวนยางอย่างจริงจัง โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 เพื่อให้การสนับสนุนชาวสวนยางปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี

3. สวนยางชาวจีน: การทำสวนยางขนาดใหญ่

การเริ่มต้นทำสวนยางพาราของชาวจีนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากเกิดจากราคาในตลาดโลกที่สูงและมีเสถียรภาพดังที่กล่าวมาแล้ว ยังเกิดจากความต้องการของรัฐบาลไทยที่ประสงค์จะใช้ทุนจีนโพ้นทะเลสกัดกั้นอิทธิพลของทุนอังกฤษ ไม่ให้ขยายตัวเข้ามาลงทุนบุกเบิกที่ดินสองข้างทางรถไฟสายใต้ โดยเฉพาะในบริเวณชุมทางหาดใหญ่ลงไปจรดพรมแดนมลายา ซึ่งอังกฤษได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนถึงความต้องการที่จะขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทย เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมมือกับนายทุนชาวจีนและที่รับเหมาก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ก่อตั้งบริษัทเพื่อทำสวนยางขนาดใหญ่ ดังนี้

3.1 การระดมทุนตั้งบริษัทสวนยางพาราขนาดใหญ่ นายทุนจีน ได้ตั้งบริษัท ขึ้น 2 แห่ง คือ THE JENG JENG PLANTATION CO. และ THE WAE CHANG YEN PLANTATION CO. โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2460 ด้วยเงินทุนครั้งแรก มีมูลค่ากว่า 6 ล้านบาท บริษัททั้งสองได้จ้างแรงงานชาวจีนและซึ่งเคยเป็นกulisสร้างทางรถไฟสายใต้ ซึ่งไม่ประสงค์จะเดินทางกลับประเทศของตน และแรงงานชาวจีนและจากอาณานิคมอังกฤษ และฮอลันดาเข้ามาเป็นลูกจ้างของบริษัท โดยบริษัท THE JENG JENG PLANTATION CO. บุกเบิกพื้นที่ทำสวนยางพาราในพื้นที่ประมาณ 30,000 ไร่ ตรงบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับบ้านคลองแงะ อำเภอสะเดา ในขณะที่บริษัท THE WAE CHANG YEN PLANTATION CO. บุกเบิกพื้นที่ทำสวนยาง 20,000 ไร่ ตรงบริเวณรอยต่อระหว่างตำบลลาดบัวขาว และตัวอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ บริษัทยังได้บุกเบิกสร้างสวนยางพาราในพื้นที่อื่นๆ นอกบริเวณจับจองของบริษัท ซึ่งได้รับอนุมัติโดยตรงจากราชสำนักไทยในขณะนั้น บริษัททั้งสองยินยอมที่จะเสียค่าใช้จ่ายทุกอย่างให้ลูกจ้างของบริษัทที่บุกเบิกที่ดินเหล่านั้น หลังจากนั้นจะมีการแบ่งสวนยางให้แก่ลูกจ้างชาวจีนและแต่ละรายเข้าครอบครองเป็นเจ้าของครึ่งหนึ่ง⁷⁸

นอกจากนั้นรัฐบาลไทย ยังใช้วิธีระดมทุนชาวจีนโพ้นทะเลจากอาณานิคมของอังกฤษและฮอลันดาให้เข้ามาบุกเบิกสร้างสวนยางพาราในภาคใต้มากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2463 รัฐบาลได้มีคำสั่งถึงสมุหเทศาภิบาลมณฑลต่างๆ ทั่วภาคใต้ ให้อนุญาตชาวจีนทุกคนที่ไม่ได้อ้างตัวเป็นคนในบังคับชาวตะวันตก สามารถจับจองที่ดินทำสวนยางพาราได้ไม่เกิน 100 ไร่ต่อคน โดยให้ทางราชการอนุญาตให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน ถ้าหากพ่อค้าชาวจีนผู้ใดต้องการสร้างสวนยางในพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ขึ้นไป ก็ให้ยื่นเรื่องราวขออนุมัติจากสมุหเทศาภิบาลแต่ละแห่งโดยจะทราบผลการอนุมัติภายในเวลาไม่เกิน 2-3 เดือน⁷⁹ ด้วยนโยบายดังกล่าว ทำให้ชาวจีนซึ่งเคยมีประสบการณ์ในฐานะเจ้าของสวนขนาดเล็กหรือเป็นลูกจ้างสวนยางในเมืองมลายา ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกสร้างสวนยางพาราสองข้างทางรถไฟสายใต้ ในเขตจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสงขลา ซึ่งการทำสวนยางพาราของชาวจีนในช่วงนี้ จะมีลักษณะเป็นการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่เกือบทั้งสิ้น⁸⁰ โดยแต่ละสวนจะมีเนื้อที่ตั้งแต่ 50 ไร่ขึ้นไปจนถึง 3,000 ไร่ เช่น สวนยางของนายซัน บักจิ้น บริเวณตำบลท่าช้าง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ทำสวนยางขนาด 3,000 ไร่⁸¹ เป็นต้น

การขยายพื้นที่ปลูกยางขนาดใหญ่ของชาวจีน ชะลอตัวลงหลังจากราคายางตกต่ำอย่างรุนแรง ใน พ.ศ. 2475 โดยราคาซื้อขายยางทั้งตลาดภายในและต่างประเทศลดลงในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะราคาซื้อขายในตลาดภาคใต้ลดลงจากกิโลกรัมละ 1.22 บาท ในพ.ศ. 2470 ซึ่งเป็นระยะที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกเหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์ ในพ.ศ. 2475 (ดูตารางที่ 3.2) ซึ่งเป็นระยะเวลาที่รัฐจะเข้าแทรกแซงการผลิตยางพาราของไทย อันเป็นผลจากการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และภาวะปริมาณยางล้นตลาด

การที่ราคายางพาราตกต่ำอย่างมาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา สร้างความเดือดร้อนอย่างรุนแรงแก่นายทุนจีน ซึ่งมีสวนยางขนาดใหญ่และมีค่าใช้จ่ายสูงตั้งแต่ค่าจ้าง ลูกจ้างกรีดยาง ทำยาง และค่าใช้จ่ายในโรงรมยาง เป็นต้น การที่นายทุนจีนจำเป็นต้องขายยางในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิต จึงประสบภาวะการขาดทุนอย่างหนัก เจ้าของสวนบางแห่งต้องหยุดกิจการ บางรายต้องแบ่งสวนขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย เช่น สวนขนาดใหญ่ในจังหวัดสงขลา⁸² เป็นต้น

ชาวจีนเริ่มขยายพื้นที่ปลูกยางอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากราคายางเริ่มกระเตื้องสูงขึ้น ทำให้ชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งสะสมทุนจากการค้าขาย เริ่มให้ความสนใจการทำสวนยางพารากันอีก หลายคนได้เริ่มซื้อดินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากที่มีอยู่เดิมจนเนื้อที่ปลูกยางค่อยๆ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยกว่าไร่ โดยซื้อจากชาวสวนในพื้นที่ทั้งประเภทมีเอกสารสิทธิ์และไม่มี (มีเพียงใบเสียบภาษีบำรุงท้องที่เท่านั้น)⁸³ ทำให้การขยายพื้นที่เพาะปลูกยางของชาวจีนเริ่มขยายตัวอีกครั้งหนึ่ง ตลอดช่วงเวลาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2500

3.2 ลักษณะการทำสวนยางขนาดใหญ่ของชาวจีน นายทุนชาวจีนที่มีสวนยางขนาดใหญ่ ส่วนมากจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย และบางส่วนเป็นนายทุนจีนที่พำนักอยู่ในมลายา บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์การทำสวนยางในมลายาเป็นอย่างดี มีทุนรอนมากกล้าเสี่ยง กล้าลงทุน⁸⁴ เพราะมองเห็นหนทางหากำไรและประสบความสำเร็จมาแล้วในมลายา การถือครองที่ดินเพื่อทำสวนยางขนาดใหญ่ของนายทุนจีน จะใช้ทั้งวิธีจับจองและซื้อที่ดินจากชาวไทยพื้นเมือง โดยเฉพาะอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ส่วนมากจะเป็นชาวไทยมุสลิมที่มีหลักฐานการถือครองที่ดินขอบด้วยกฎหมาย โดยมีเนื้อที่ตั้งแต่ 50 ไร่ ไปจนถึง 3,000 ไร่ และถ้าจัดตั้งเป็นบริษัท จะมีเนื้อที่เพาะปลูกมากถึง 30,000 ไร่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

สวนยางของนายทุนจีนที่อาศัยอยู่ในมลายาส่วนใหญ่จะทำสวนยางบริเวณรอยตะเข็บบริเวณชายแดนไทย—มลายา ซึ่งมีเนื้อที่เพาะปลูกหลายพันไร่ จะปลูกยางตามแบบแผนการทำสวนยางในมลายาทุกประการ โดยจ้างคนจีนที่ชำนาญการทำสวนยางเป็นหัวหน้าควบคุมแรงงานคนจีนทำสวนยางอีกต่อหนึ่ง⁸⁵ ลักษณะการเพาะปลูกยาง จะขุดดินเป็นร่องๆ แล้วปลูกยางให้มีระยะห่างกันพอสมควร ดูเป็นแถวเป็นแนวอย่างสวยงาม⁸⁶ ส่วนสวนยางของนายทุนจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะทำสวนยางลักษณะเดียวกับการทำสวนยางในมลายา เพราะเคยเป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็กในมลายามาก่อน ส่วนนายทุนจีนที่มีประสบการณ์ไม่มากก็จะศึกษาวิธีการทำสวนยางจากหนังสือการส่งเสริมการทำสวนยางของมลายา⁸⁷

การที่นายทุนจีนเอาแบบอย่างการปลูกยางพาราจากมลายาทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการทำยางแผ่นรมควันเพื่อจัดเกรดยาง ทำให้การทำสวนยางของนายทุนจีนมีผลผลิตที่ดี ได้น้ำยางในปริมาณมากและแปรรูปเป็นยางแผ่นได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ขายได้ราคาดี นอกจากนี้เจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่บางรายยังส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศ และรับซื้อยางพาราของเจ้าของสวนยางขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทย โดยใช้ความได้เปรียบในเรื่องการตลาดกดราคารับซื้อยางพาราจากชาวสวนยางขนาดเล็ก

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การทำสวนยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในระยะแรกเริ่มต้นด้วยการอาศัยเงินทุน ความชำนาญการและแรงงานของชาวจีนโพ้นทะเล โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะต้องการใช้ทุนจีนในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษมายังดินแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย นายทุนจีนได้รับความสะดวกในการจับจองและบุกเบิกพื้นที่ปลูกยางได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ฝ่ายไทยสามารถสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษได้สำเร็จ

4. สวนยางคนไทย: การทำสวนยางขนาดเล็ก

คนไทยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำเป็นอาชีพเสริม ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา เพราะเห็นว่าการทำสวนยางพาราจะช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น และการทำสวนยางพาราของคนไทยก็มีต้นทุนการผลิตต่ำ เนื่องจากไม่ต้องซื้อพันธุ์ยางพื้นเมือง ส่วนมากได้ต้นพันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์จากสวนยางพาราใกล้บ้าน ใช้แรงงานครอบครัวในทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การโค่นป่า การปรับพื้นที่เพาะปลูก การกรีดยาง และการทำยาง

ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เริ่มทำสวนยางพารา ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ดอนหรือเชิงเขา ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไว้บริโภค ปลูกผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน พลู่ไผ่ ขนุน เลี้ยงวัว ควาย ไร่ข้าว ประโยชน์ในการไถนาและการขนส่ง เช่น ลากหนอน ลากเกวียน⁸⁸ บางส่วนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณเชิงเขาหรือป่าที่บึงจะมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูง ดำรงชีพด้วยการอาศัยทรัพยากรในป่า เช่น ทำน้ำมันยาง ทำได้ และตัดหวายขาย⁸⁹ เป็นต้น

วิถีชีวิตของผู้คนเหล่านี้ มักมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เนื่องจากมีพื้นที่และทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก ในห้วย หนอง คลอง บึง มีกุ้ง หอย ปลา อย่างสมบูรณ์ มีพืชผักในป่าและที่ปลูกไว้กินเอง ในป่ามีทั้งสัตว์และไม้ผลกินได้นานาชนิดให้เลือกกินตามใจชอบ เช่น สะตอ ลูกเนียง ทุเรียน-พื้นเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นของสาธารณะ ผู้ใดจะเก็บมาบริโภคก็ได้ บางครั้งเมื่อเก็บมาแล้วนำมาแบ่งปันกันกินในชุมชน ไม่มีการซื้อขาย อยู่กันด้วยน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกัน บางครั้งการแบ่งปันกันยังเผื่อแผ่ไปถึงเด็กในท้องของบุคคลผู้นั้นด้วย เช่น ถ้าล่าสัตว์ใหญ่มาได้ จำพวก หมูป่า กวาง เมื่อได้มาจะแบ่งกันตามสัดส่วน โดยคนที่มีเด็กในท้องจะได้สองส่วน⁹⁰ เป็นต้น อย่างไรก็ตามบางครั้งก็อาจมีการแลกเปลี่ยนบ้าง แต่เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่แต่ละฝ่ายไม่มีหรือขาดแคลน อัตราการแลกเปลี่ยนไม่ได้กำหนดแน่นอน ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้แลกเปลี่ยน เป็นการแลกกันด้วยน้ำใจ แลกเพื่อให้พอเพียงในสิ่งที่ขาดหรือจำเป็น เช่น พวกที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำจะหา กุ้ง ปลา มาแลกกับ สะตอ ลูกเนียง เป็นต้น การซื้อขายจะมีเฉพาะกับชุมชนภายนอกเป็นส่วนใหญ่⁹¹

นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีการเกื้อกูลกันสูงมาก เพราะสภาพพื้นที่เป็นป่า ติดต่อกับชุมชนภายนอกลำบาก เนื่องจากมีข้อจำกัดทางการคมนาคมขนส่งซึ่งลำบากมาก ดังนั้นการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อช่วยเหลือกันทั้งด้านการประกอบอาชีพ งานสังคม เช่น งานศพ งานแต่งงาน การสร้างบ้าน ตลอดจนการป้องกันโจรผู้ร้าย เพื่อปกป้องและรักษาชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกันและกันจึงมีอยู่สูงมาก⁹²

4.1 การเริ่มปลูกยางพาราของคนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แรงจูงใจที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มหันมาปลูกยางพารา น่าจะเป็นเพราะเห็นตัวอย่างการปลูกยางพาราของชาวจีนทั้งที่ปลูกในไทย และปลูกในมลายู โดยเฉพาะชาวสงขลา ซึ่งไปมาค้าขายกับชาวมลายูตามรอยตะเข็บของสองประเทศอยู่เป็นประจำ ได้เห็นความสำเร็จในการปลูกยางพาราของชาวสวนยางในมลายู จึงลักลอบนำเมล็ดยางพารามาปลูกบ้าง เพราะมลายูนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราออกนอกประเทศ⁹³

การปลูกยางพาราของคนไทยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มที่ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาประมาณ พ.ศ. 2446 โดยแม่ค้าที่ค้าขายตามรอยตะเข็บชายแดนไทย-มลายู ลักลอบนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราของมลายูเข้ามา หลังจากการปลูกยางพาราที่บ้านพรุได้ผลดี จึงเริ่มขยายไปยังบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียงต่อไป โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุง ชาวสวนยางนำมาเมล็ดพันธุ์จากอำเภอหาดใหญ่ไปปลูก หลังจากเริ่มการทำสวนยางที่หาดใหญ่ไม่นานนัก การปลูกยางของคนไทยจะปลูกยางในลักษณะ “ตามบุญ ตามกรรม” เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านการปลูกยาง จึงให้ความสนใจน้อยมาก ทำแบบเล่นๆ มากกว่า เพราะสภาพความเป็นอยู่เดิมก็มีสภาพสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน แต่ที่ทำเพราะเห็นคนอื่นทำก็ทำตามกันไป ดังนั้นการปลูกจึงไม่เป็นระเบียบ ไม่เป็นแถวเป็นแนว ไม่มีระยะที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะปลูกปะปนไปกับพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวไร่ กัลยี่ ถั่ว ข้าวโพด⁹⁴ มีวิธีการปลูกง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อนเพียงแต่ไปถอนต้นกล้วยพันธุ์พื้นเมือง ชาวบ้านเรียกว่า “ลูกยาง” ซึ่งขึ้นอยู่ในสวนยางใกล้ๆ บ้าน โดยเลือกต้นกล้วยจากสวนที่ให้น้ำยางมากๆ มาใช้ทำพันธุ์ จากนั้นนำต้นกล้วยไปแช่น้ำพอแตกตาก็นำไปปลูก โดยใช้ไม้แหลมแทงดินให้เป็นรู แล้วเอาต้นกล้วยปักลงไป บางคนก็ขุดให้เป็นหลุมเล็กๆ ลึก 1 ตาจบ จากนั้นจึงนำต้นกล้วยปลูกในหลุม บางคนใช้เมล็ดต้นยางโปรยลงไปในที่ว่าง⁹⁵ เมื่อปลูกแล้วไม่มีการใส่ปุ๋ยเพราะดินดี ไม่ดูแลรักษาปล่อยให้สวนรก มีสภาพเป็น “ป่ายาง” มากกว่า “สวนยาง”⁹⁶ ไม่มีโรคพืชรบกวนมากนัก อาจจะมีบ้างก็มีเพียง “ปลวกแดง” กินรากทำให้ต้นยางตาย ชาวสวนจะใช้เกลือเม็ดโรยโคนต้น เพื่อให้ปลวกแดงตาย โรคพืชอย่างอื่นนอกจากนี้ไม่ค่อยมี จึงกล่าวได้ว่าการทำสวนยางใช้ต้นทุนน้อยมาก

4.2 การแปรรูปน้ำยาง การไม่เอาใจใส่ดูแลปล่อยให้สวนยางมีสภาพเป็น “ป่ายาง” ทำให้ต้นยางไม่เจริญเติบโต แคระแกร็น ให้ผลผลิตช้า กว่าชาวสวนจะสามารถกรีดยางได้ต้นยางต้องอายุไม่ต่ำกว่า 10 ปี และเมื่อกรีดยางได้จะให้ผลผลิตต่ำมาก ประมาณ 100 ตัน ต่อ 1 ไร่⁹⁷ และเมื่อกรีดยาง ก็เพียงแค่ถางป่าให้เป็นช่องทางที่พอจะเดินเข้าไปกรีดยางได้เท่านั้น น้ำยางที่กรีดยางได้เอามา “พลก” (กะลามาพร้าว) รองรับจากท่อน้ำยาง เมื่อไปเก็บน้ำยาง ใช้หัวแม่มือปาดใส่ถัง และเมื่อแปรรูป

น้ำยาง ก็มีกรรมวิธีในการผลิตที่ไม่มีคุณภาพ ใช้ฟางข้าวกรองน้ำยางทำให้มีสิ่งสกปรกเจือปนอยู่ในน้ำยางมาก เมื่อเอาน้ำยางใส่ “ตะกรง” จะต้องใช้น้ำกรดผสมเพื่อให้ยางแข็งตัว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “น้ำยางฆ่ายาง” น้ำกรดเหล่านี้มีหลายชนิด เช่น กรดอะเซติก กรดฟอร์มิก ซึ่งมีราคาแพง เพราะต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ชาวสวนที่พอจะมีทุนทรัพย์และอยู่ใกล้ตลาด ก็พอจะซื้อหาน้ำกรดมาใช้ได้ ส่วนชาวสวนที่อยู่ในชนบทห่างไกลหาซื้อได้ยากหรือต้องเดินทางไปซื้อที่ตลาดในเมือง ทำให้เสียเวลา บางครั้งไม่มีเงินจะซื้อน้ำกรด ชาวสวนจึงแก้ปัญหาโดยใช้น้ำส้มที่ได้จากการหมักสิ่งต่างๆ เช่น น้ำมะพร้าว เปลือกเงาะ ลูกมะเฟือง ใบส้มม่วง ลูกตาลโตน⁹⁸ ส้มซ่า⁹⁹ ใช้ผสมน้ำยางให้แข็งตัวแทนน้ำกรด โดยมีส่วนผสมไม่แน่นอน อัตราส่วนใช้ตั้งแต่ น้ำยาง 1 ถึง 2 ส่วน ผสมกับน้ำ 1 ส่วน และน้ำส้มที่หมักจากเศษพืช 1 ถึง 2 ส่วน การทดสอบว่าส่วนผสมได้สัดส่วนหรือไม่ ใช้การสังเกตด้วยประสบการณ์ บางคนใช้นิ้วจุ่มถ้าน้ำยางติดมือมาก แสดงว่าน้ำยางข้น ถ้าน้ำยางติดมือนิดเดียวแสดงว่าน้ำยางเหลว ให้เติมน้ำกรดลงไป ทิ้งไว้ประมาณครึ่งชั่วโมงก็สามารถนำไปทำแผ่นได้¹⁰⁰ ในการทำแผ่นยาง ชาวสวนที่อยู่ใกล้สวนยางขนาดใหญ่หรือใกล้สวนของญาติมิตรที่มีทุนทรัพย์สามารถซื้อหาจักรรีดยางได้ ก็จะทำยางที่เริ่มแข็งตัวไปทำยางแผ่นมีน้ำหนักประมาณแผ่นละ 1.50 ถึง 2 กิโลกรัม โดยให้ค่าตอบแทนบ้างคือ ทำได้ 10-20 แผ่น ต่อแผ่นเจ้าของจักรรีดยาง 1 แผ่น¹⁰¹ หรือบางครั้งคิดเป็นเงิน 4 แผ่น ต่อ 1 บาท แต่ถ้าเป็นญาติพี่น้องก็ไม่ต้องตอบแทนอะไร ส่วนชาวสวนที่อยู่ห่างไกลและไม่สามารถอาศัยจักรรีดยางจากสวนคนอื่นได้ จะใช้ท่อนไม้รีดให้บางแล้วตากแดดให้แห้งก่อนจึงนำไปขาย¹⁰² บางคนจะทำยางชนิดเหลว เรียกว่า “ยางเนา” โดยชาวสวนจะนำน้ำยางมาทำเป็นยางก้อน ด้วยการเอาน้ำยางใส่ลงในตะกรงหรือภาชนะอื่นๆ เช่น กระบือ กะละมัง แล้วผสมน้ำกรดลงไปเพื่อให้น้ำยางจับตัวกัน ต่อจากนั้นก็ปั้นเป็นก้อนกลมๆ หรือเหยียบเป็นแผ่น เรียกว่า “ยางก้อน” หรือ “ยางปึก” แล้วนำออกผึ่งแดด กรรมวิธีนี้ยางจะหนามาก เมื่อผึ่งแดดยางจะแห้งไม่สนิท ทำให้มีกลิ่นเหม็นมาก ยิ่งเก็บไว้นานๆ ยิ่งเหม็นมากขึ้น จึงเรียกว่า “ยางเนา”¹⁰³ เมื่อขายจะได้ราคาต่ำมาก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การทำสวนยางของชาวสวนขนาดเล็กมีต้นทุนต่ำมาก ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวแทบทั้งสิ้น อาจมีบ้างบางส่วนที่บุกเบิกพื้นที่ใหม่ จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน มาช่วยโค่นไม้ ถางหญ้า เรียกว่า “ซอมมือ” “ออกปาก” แล้วแต่กรณี การบุกเบิกพื้นที่ป่า โดยเฉพาะการโค่นต้นไม้ใหญ่ขนาดหลายคนโอบ เป็นงานที่เห็นเหนื่อยและยากลำบากมาก เพราะต้องใช้แรงงานคนทั้งสิ้น มีเครื่องมือง่ายๆ เช่น มีดพร้า ขวาน เมื่อจะเข้าป่าเพื่อโค่นไม้ใหญ่ ต้องมีการเตรียมการ ต้องเตรียมข้าวสารไปหุงกินกันในป่า ทำ “หนา” ไว้สำหรับพักผ่อน เมื่อโค่นไม้ใหญ่ต้องทำนั่งร้านขึ้นไป สูงอย่างน้อย 3 เมตร เพราะข้างล่างมันเป็นพอน คือ ปีกของต้นไม้ใหญ่ ถ้าโค่นตรงบริเวณนี้จะใช้เวลามาก ชาวสวนจะใช้ภูมิปัญญาของตน บากหน้าไม้ขนาดเล็กไปในทิศทางที่ต้องการให้ไม้ใหญ่ล้มทับลงไป ดังนั้น เมื่อโค่นไม้ใหญ่ล้มไปในทิศทางนั้น ต้นไม้ขนาดเล็กกว่าถูกไม้ใหญ่ตีล้มระเนระนาดตามกันไปเป็นบริเวณกว้างทีเดียว จากนั้นทิ้งไว้ให้ไม้แห้งจึงค่อยจุดไฟเผา เมื่อเริ่มฤดูฝนจึงขุดหลุม เพื่อปลูกต้นยางต่อไป¹⁰⁴

การทำสวนยางของคนไทยชะลอตัวลงไปในช่วง พ.ศ. 2477 ซึ่งเป็นช่วงที่ราคายางตกต่ำมาก รัฐบาลต้องเข้ามาควบคุมการผลิตและการจำหน่ายยางพาราอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ปริมาณยางของ

ผู้ขายอยู่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกับความต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งจะช่วยให้ราคาขายสูงขึ้นที่สุดในช่วงนี้ ชาวสวนหยุดการผลิตยางชั่วคราว เพราะราคาขายตกต่ำมากจนไม่คุ้มกับแรงงานและต้นทุนที่ใช้ไปในการทำยาง อย่างไรก็ตามชาวสวนก็เดือดร้อนไม่มากนัก เพราะการปลูกยางเป็นอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการทำอาชีพเดิมของตน คือ การปลูกผลไม้ ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ และทากองป่า เมื่อประสบปัญหา ราคาขายพาราตกต่ำก็พอประทังอยู่ได้ เพราะทรัพยากรยังสมบูรณ์มาก มีไม้ผลที่ปลูกไว้รับประทาน มีข้าวกิน มีสัตว์ป่าและของป่าให้แสวง หาและเลี้ยงชีพได้อย่างดี ดังนั้นเมื่อยางพาราตกต่ำมากก็เพียงแต่หยุดทำ หยุดบำรุงรักษาและปล่อยให้สวนรกร้างไปอีกระยะหนึ่งเท่านั้นเอง

ชาวสวนเริ่มหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง หลังจากที่ราคาขายเริ่มดีขึ้น ซึ่งเป็นผลจากรัฐเข้าแทรกแซงการผลิตและการจำหน่าย ใน พ.ศ. 2477 การทำสวนยางในช่วงนี้ เริ่มมีการพัฒนามากขึ้น มีการ "ปักหมบ" เพื่อกระยะปลูก เริ่มมีการปลูกยางเป็นแถวเป็นแนวขึ้น¹⁰⁵ ชาวสวนเริ่มให้ความสนใจการทำสวนยางมากขึ้นกว่าเก่า อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราได้หยุดชะงักลงไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่าง พ.ศ. 2484-2488 เนื่องจากตลาดต่างประเทศโดยเฉพาะสิงคโปร์กับมลายูปิดตลาดค้ายาง ทำให้ตลาดภายในประเทศปิดตัวเองตามไปด้วย เพราะขาดผู้รับซื้อยาง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลี พ.ศ. 2494 ยางกลายเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ นานาชาติโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกาสั่งซื้อยางเก็บไว้ในสต็อก โดยไม่เกี่ยงราคา ทำให้ราคาขายทั่วโลกสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ เฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ราคาขายเฉลี่ยตัวสูงขึ้นถึงกิโลกรัมละ 25-26 บาท¹⁰⁶ เป็นแรงผลักดันสำคัญยิ่งที่ทำให้พื้นที่การปลูกยางขยายตัวอย่างกว้างขวางในช่วงนี้ เป็นเพราะชาวสวนเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการทำสวนยางจากการทำเป็นอาชีพเสริมมาทำเป็นอาชีพหลักโดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากยิ่งขึ้น ได้มีความพยายามปรับปรุงพันธุ์ยางให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีการตัดตา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพัฒนาการทำยางแผ่นให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยทำแผ่นยางให้สะอาดและบางมากยิ่งขึ้น

5. การปรับปรุงพันธุ์ยาง

ได้กล่าวแล้วว่า การทำสวนยางพาราของชาวสวนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วหลังสงครามเกาหลี เนื่องจากราคาขายสูงมาก จึงใจให้ผู้คนหันมาปลูกยางพารามากยิ่งขึ้น และเริ่มทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักมากกว่าอาชีพเสริมเหมือนเดิม รายได้ของชาวสวนเริ่มขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของราคาขายพารา ดังนั้นชาวสวนจึงให้ความสนใจการทำสวนยางพาราในทุกขั้นตอนการผลิตมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่การเลือกพันธุ์ยาง การปลูก การบำรุง รักษา การกรีดยาง และการทำแผ่นยาง เพื่อเพิ่มผลผลิตยางให้มากขึ้น ถ้าไรจากการขายยางจะเพิ่มตามไปด้วย

ในส่วนของพันธุ์ยางพารา ได้มีความพยายามของชาวสวนที่พัฒนาให้ดีขึ้น ตั้งแต่การลักลอบเก็บและแอบขโมยซื้อเมล็ดพันธุ์ยางจนถึงการลักลอบนำกิ่งพันธุ์ยางมาติดตาขยาย พันธุ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ความจริงแล้วรัฐให้ความสนใจการปรับปรุงพันธุ์ยาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา โดยการตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบ เช่น สถานีการยางเฉพาะที่จังหวัดสงขลา มีการตั้งสถานีการยางคองคอสขึ้นที่อำเภอหาดใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2495 ขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งแปลงเพาะขยายพันธุ์ยางขึ้นที่อำเภอ

สะเดา จังหวัดสงขลา เพื่อดำเนินการพัฒนาพันธุ์ยางและกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายาง เช่น จัดสร้างโรงรีดยาง โรงรมยาง เป็นต้น การดำเนินงานในการพัฒนาพันธุ์ยางต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก จึงจะพัฒนายางพันธุ์ดีได้ สถานีการยางคอหงส์ใช้เวลา 6 ปี ในการพัฒนาพันธุ์ยาง โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ไปสำเร็จประมาณกลางปี พ.ศ. 2502¹⁰⁷ ได้พันธุ์ยางชั้นดี 50 สายพันธุ์ เพื่อขยายพันธุ์แจกจ่าย ชาวสวนต่อไป

ดังนั้นในช่วงระยะเวลาที่ชาวสวนจึงต้องพึ่งตัวเองและพึ่งพิงความรู้ความสามารถของคนจีนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาพันธุ์ยาง มีคนจีนหลายคนที่ติดตายเป็นความสำเร็จเป็นอย่างดี และยินดีถ่ายทอดให้คนไทยโดยไม่ปิดบังอย่างเช่น กรณีของ พิเศษ รุ วนาพิทักษ์วงศ์ เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่ในอำเภอสะเดา ได้เล่าให้ผู้เขียนฟัง เรื่องการติดตายเป็น โดยใช้กิ่งพันธุ์จากมลายา ในระยะเริ่มแรกการปลูกยางของอำเภอสะเดาอย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

การหากิ่งยางพันธุ์ดีจากมลายามาติดตานั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบากพอสมควร เพราะมลายา ห้ามการนำพันธุ์ยางออกนอกประเทศโดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ จึงต้องขอความช่วยเหลือจากญาติที่อยู่ในมลายาให้ช่วยลักลอบนำกิ่งพันธุ์ยางมาให้ โดยเอาเทียนชุบหัวทักกิ่งยางกันน้ำระเหย เพื่อให้กิ่งยางสดอยู่นาน จากนั้นเอาผ้าห่อกิ่งยางมาทิ้งบริเวณชายแดน ณ จุดที่นัดหมายกันไว้ พันธุ์ยางที่นำมา คือ RRIM 605 และ RRIM 623 ซึ่งเป็นยางพันธุ์ดี ให้น้ำยางมาก จากนั้นนำกิ่งพันธุ์ยาง ซึ่งกิ่งหนึ่งมีตาประมาณ 2-3 ตา มาติดต่อกับต้นตอ เมื่อประสบความสำเร็จจึงขยายพันธุ์ต่อไป สำหรับขั้นตอนการติดตาในสวนนั้นใช้วิธีการง่าย ๆ เพียงแต่ไปถอนต้นกล้าพันธุ์พื้นเมืองมาปลูกในหลุมๆ ละ 3-4 ต้น เมื่อว่าต้นกล้าจะตายไปบ้าง ทิ้งไว้ 1 ปี ก็สามารถติดตาได้ ในขณะที่นั้นไม่มีพลาสติกใช้ในการติดตา ดังนั้นเมื่อติดตาแล้วใช้วิธีเอาผ้ามาชุบเทียนแล้วตัดเป็นชิ้นๆ กว้างประมาณ 1 นิ้ว ความยาวตามแต่ต้องการ เสริมแล้วนำไปพันตาให้แน่น ทิ้งไว้สักระยะหนึ่งตากก็จะดี จากนั้นจึงเอาผ้าที่พันอยู่ออกจากต้นตอ ผลการติดตาในระยะแรก 100 ต้น ได้ผลประมาณ 40-50 ต้น ต้นยางที่ติดตาด้วยยางพันธุ์ดีให้น้ำยางมากจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่วอำเภอสะเดา ชาวสวนที่อยู่ใกล้เคียงก็มาเลียนแบบไปทำ บางสวนก็จ้างไปติดตา¹⁰⁸ ทำให้การติดตายเป็นด้วยยางพันธุ์ดีได้รับความนิยมแพร่หลายขึ้น ต่อมาการปลูกยางพันธุ์ดีขยายตัวมากขึ้น หลังจากที่ดินคอหงส์เริ่มแจกจ่ายยางพันธุ์ดีให้ชาวสวนหลังกลางปี พ.ศ. 2502

6. ที่ดิน แร่งงาน: ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

ที่ดิน แร่งงาน เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตยางพารา ในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนยางขนาดเล็ก เริ่มมีปัญหาเรื่องการจับจองและซื้อขายที่ดิน เพราะที่ดินมีราคาสูงขึ้น แต่ปัญหาเรื่องแรงงานมีไม่มากนัก เพราะใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ตรงข้ามกับสวนยางขนาดใหญ่ ซึ่งไม่มีปัญหาเรื่องการซื้อขายที่ดิน แต่มีปัญหาเรื่องแรงงานที่ชำนาญในการผลิตยาง ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มปลูกยางพาราเป็นต้นมา ปัญหานี้ก็กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสวนยางขนาดใหญ่ ซึ่งจะกล่าวถึงดังนี้

6.1 การจับจอง และการซื้อขายที่ดิน เนื่องจากที่ดินในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีสภาพพื้นที่ที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่มาก โดยยังไม่ทำให้เกิดประโยชน์แต่ประการใด เพราะคนมีจำนวนน้อย เพราะฉะนั้นการจับจองที่ดินจึงไม่มีปัญหาในการจับจองทับที่ซ้อนกัน ส่วนใหญ่จะชวนกันไปจับจองเป็นกลุ่มๆ เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันเมื่อเกิดอันตรายจากสัตว์ร้าย เช่น เสือ ซึ่งมีมากมายในป่า

วิธีการจองใช้วิธีง่ายๆ เช่นเดียวกับการจองที่นา ตั้งแต่ตัดซุยเข้าไปพอเป็นแนว แล้วเอาไม้แก่นปักไว้เพื่อบอกให้รู้ว่าที่ตรงนี้เป็นของตน ไปจนถึงการจองกันด้วยปากอย่างที่ดินพัทลุง เรียกว่า “การจองดินนกเขา” คือ เพียงแต่บอกว่าที่ตรงนี้ของกูๆ ที่ตรงโน้นของกูๆ เป็นการพูดที่ใช้น้ำเสียงซ้ำๆ ซากๆ คล้ายการร้องของนกเขา จึงเรียกว่า “การจองดินนกเขา” บางคนใช้วิธีชี้กำหนดขอบเขตโดยอาจใช้ต้นไม้ใหญ่หรือแนวลำธารเป็นที่หมาย จากนั้นจึงตัดซุยและลงหลักไม้แก่นเพื่อยืนยันสิทธิของตน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจับจองที่ดินเป็นสิ่งที่ทำกันได้ง่ายไม่สลับซับซ้อน ไม่มีปัญหาเรื่องการแก่งแย่งที่ดิน เพราะที่ดินมีมากแต่คนมีจำนวนน้อย

กล่าวได้ว่าที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แทบจะไม่มีราคาเลย การซื้อขายเริ่มปรากฏร่องรอยให้เห็นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยคนจีนที่สร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จแล้วไม่กลับประเทศของตน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีเมียเป็นคนไทย และเริ่มสะสมทุนจากการค้าขาย จากนั้นเริ่มซื้อที่ดินจากคนพื้นเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่ดินริมถนน ซื้อขายกันในราคาถูกมากเพียงไร่ละ 2-3 บาท¹⁰⁹ เมื่อคนไทยขายแล้วก็ถอยร่นไปอยู่อาศัยในที่ห่างไกลออกไป ราคาที่ดินค่อยๆ ขยับตัวสูงขึ้น โดยซื้อขายกันไร่ละ 4-5 บาท¹¹⁰ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย เนื่องจากช่วงนั้นราคาขายพาราค่อยๆ ขยับตัวสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงการผลิตยางใน พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลีราคาขายขยับตัวสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ โดยราคาซื้อขายในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสูงถึงกิโลกรัมละ 25-26 บาท ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่างหันมาสนใจบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกยางกันอย่างขนานใหญ่ พื้นที่ป่าเริ่มถูกบุกรุกทำลายมากขึ้น ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 และปรากฏชัดเจนหลังสงครามเกาหลี

การขายพื้นที่ปลูกยางอย่างขนานใหญ่ ทำให้รัฐบาลเกรงว่าจะไม่สามารถควบคุมการผลิตยางได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ยางล้นตลาดและราคาขายตกต่ำอย่างหนักได้อีก ดังนั้นรัฐจึงประกาศใช้ “พระราชบัญญัติควบคุมยาง (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2490” เพื่อให้ผู้คนที่มีส่วนยางอยู่ในครอบครองแต่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 จำนวนมาก เพราะไม่ขออนุญาตทำสวนยาง ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่ได้ออกกั้นการบุกรุกป่าได้อย่างเด็ดขาด แต่ได้ให้อำนาจกรมป่าไม้ในการพิจารณาว่า พื้นที่ใดถ้าคงสภาพเป็นป่าไว้จะเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากกว่าการที่จะให้ผู้คนเข้าไปปลูกยางพารา ก็จะไม่อนุญาตให้ผู้คนเข้าไปจับจอง¹¹¹

ผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งผลทางอ้อมให้ราคาที่ดินทำสวนยางพารามีราคาสูงขึ้น เพราะราษฎรบุกรุกที่ป่าได้ยากขึ้น ที่ดินที่มีอยู่และอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไม่ไกลเส้นทางคมนาคมเริ่มหายากและเริ่มมีราคาแพงขึ้น เมื่อประกอบกับราคาขายที่พุ่งขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว ทำให้ราคาที่ดินถีบตัวสูง

ขึ้นจากไร่ละ 4-8 บาท ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย เป็นไร่ละ 500 บาท ใน พ.ศ. 2496 หลังจากนั้นราคาที่ดินได้ขยับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ เป็น 600 บาทต่อไร่ ใน พ.ศ. 2497 และ 1,000 บาทต่อไร่ ใน พ.ศ. 2510¹¹²

ราคาที่ดินที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้คนไทยต้องสูญเสียที่ดินที่มีสภาพดี อยู่ใกล้ชุมชนหรือเส้นทางคมนาคมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยการขายให้คนจีน ส่วนตนเองก็ถอยร่นลึกเข้าไปใน ป่า คนไทยบางรายที่ไม่ขายที่ดินก็ยากที่จะซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นเพราะขาดการสะสมทุน ไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อที่ดินที่มีราคาแพงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ได้ สภาพเช่นนี้ถ้าปล่อยไปเรื่อยๆ ที่ดินส่วนใหญ่จะกลายเป็นของคนจีนไปหมด รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำเนินนโยบายชาตินิยมกีดกันนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะทุนจีน จึงออกกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ดิน ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 กำหนดการถือครองที่ดินทำการเกษตรได้ไม่เกิน 25 ไร่ ช่วยให้การเปลี่ยนมือของการถือครองที่ดินชะลอตัวลง

รัฐบาลไทยได้พยายามจัดระเบียบการถือครองที่ดินให้เป็นระเบียบและถูกต้อง เพื่อป้องกันปัญหาการครอบครองที่ดินทับซ้อนกัน โดยการออกประกาศใช้พระราชบัญญัติที่ดิน พุทธศักราช 2497 กำหนดให้ราษฎรที่ถือครองที่ดินอยู่แล้วมาขอเอกสารสิทธิ์จากทางราชการตามขั้นตอนที่กำหนด ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ของประชาชนรัดกุมและถูกต้องตั้งแต่นั้นมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การจับจองและการซื้อขายที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มจะมีปัญหาหลังจากราคายางดิบตัวสูงขึ้นจนรัฐบาลต้องรีบเข้ามาแก้ไข เพราะเกรงว่าที่ดินส่วนใหญ่จะกลายเป็นของคนต่างด้าว คนไทยจะเกิดปัญหาในภายหลังได้ อย่างไรก็ตามการสูญเสียที่ดินของคนไทยในช่วงนี้เกิดจากการเห็นว่าขายที่ดินได้ราคาดีและตนเองไม่เดือดร้อน เพราะมีที่ดินผืนใหญ่ที่จะแสวงหาได้อยู่ ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วการถือครองที่ดินในช่วงนี้ไม่มีปัญหามากนัก

6.2 แรงงาน ปัญหาสำคัญของการทำสวนยางขนาดใหญ่มากกว่าสวนขนาดเล็ก คือ แรงงาน เพราะสวนขนาดเล็กของคนไทย ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัว เมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะใช้แรงงานจำนวนมาก เช่น บุกเบิกพื้นที่ป่า ก็ใช้วิธีขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรในชุมชน โดยไม่มีการจ้างแต่ประการใด สำหรับขั้นตอนการกรี๊ดและการทำยางจะทำกันเองภายในครอบครัว ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่สวนขนาดเล็กของคนไทยมีไม่เกิน 30 ไร่¹¹³ ซึ่งอยู่ในวิสัยที่แรงงานภายในครอบครัวจะสามารถทำได้ เพราะการปลูกยางพันธุ์พื้นเมืองไม่ต้องเอาใจใส่ดูแลมากนัก

สำหรับการทำสวนยางขนาดใหญ่ มีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานค่อนข้างมาก เนื่องจากการทำสวนยางต้องใช้แรงงานมาก ตั้งแต่การหักร่างตางพง การบุกเบิกป่า การปลูก การดูแลรักษา การกรี๊ด และการทำแผ่นยาง ซึ่งมักจะมีแรงงานไม่เพียงพอกับความต้องการ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมให้มีการจ้างแรงงานคนไทยทำงานในสวนยาง แต่เนื่องจากคนไทยขาดความชำนาญในการทำสวนยาง โดยเฉพาะการปลูกและการผลิตยาง จึงต้องยอมให้นายทุนจีนจ้างแรงงานจากภายนอกประเทศได้ ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนและแขกมลายู¹¹⁴ โดยใช้แรงงานไทยหักร่างตางพงปรับพื้นที่เพราะยังขาดประสบการณ์ในการปลูกยาง ส่วนแรงงานคนจีนและแขก มลายู ซึ่งมีความชำนาญมากกว่า จะใช้ในการปลูกบำรุงรักษากรี๊ดยาง และการทำแผ่นยาง

หนึ่งศตวรรษเศษชฎกิจของคนลุ่มทะเลสาบสงขลา

เห็นได้ว่าการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ ต้องพึ่งพิงแรงงานจากภายนอกประเทศมาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตยางขึ้น ปรากฏว่าใน พ.ศ. 2477 ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขาดแคลนแรงงานในการผลิตยาง จำนวน 7,239 คน โดยจังหวัดพัทลุงขาดแคลนแรงงาน 395 คน ในขณะที่จังหวัดสงขลาขาดแคลนแรงงานถึง 6,844 คน (ดูตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 จำนวนกรรมกรสวนยางที่ขาดแคลน ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2477

จังหวัด	จำนวนกรรมกรที่ต้องการ (คน)	จำนวนกรรมกรที่มีอยู่ (คน)	จำนวนกรรมกรที่ต้องการเพิ่ม (คน)
พัทลุง	884	489	395
สงขลา	15,412	8,568	6,844
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	16,296	9,057	7,239

ที่มา: กชข. (3) สร.0201.34/4 เรื่อง จำกัดดยาง (14 ม.ค.2476-11 ส.ค. 2477)

นอกจากนี้ เมื่อต้นยางพาราเจริญเติบโตพอที่จะกรีดยางได้ ชาวสวนก็ไม่กรีดยางเต็มเนื้อที่สวนของตน เพราะขาดแคลนกรรมกรที่จะกรีดยาง ขาดเงินทุนที่จะใช้จ่ายในการกรีดและแปรรูปยาง นอกจากนี้มีสาเหตุอื่นๆ อีก เช่น ราคาขงตกต่ำเกินไป ทำให้เจ้าของสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไม่สามารถกรีดยางได้ทั้งสิ้นถึง 5,567 ราย โดยจังหวัดพัทลุง มีจำนวน 325 ราย และจังหวัดสงขลา มีมากถึง 5,242 ราย (ดูตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 จำนวนเจ้าของสวนยางพาราที่ไม่กรีดยางเต็มพื้นที่ พ.ศ.2477

จังหวัด	สาเหตุที่ทำการกรีดยางไม่หมด			รวม (ราย)
	ไม่มีกรรมกร (ราย)	ไม่มีทุน (ราย)	เหตุอื่น (ราย)	
พัทลุง	10	62	253	325
สงขลา	164	218	4,860	5,242
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	174	280	5,113	5,567

ที่มา: กชข. (3) สร.0201.34/4 เรื่อง จำกัดดยาง (14 ม.ค.2476-11 ส.ค. 2477)

จะเห็นได้ว่า การขาดแคลนแรงงานเป็นปัญหาที่ค่อนข้างสำคัญของการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ในระยะนี้ การขาดแคลนแรงงานดังกล่าว เกิดจากการที่รัฐเก็บภาษี คนเข้าเมืองในอัตราที่สูงถึงคนละ 113 บาท ทำให้เจ้าของสวนยางไม่มีเงินที่จะจ่ายทดแทนให้แก่คนงานได้ จึงเกิดขาดแคลน

แรงงานอย่างหนัก ทำให้ค่าจ้างคนงานทำสวนยาง ซึ่งคิดค่าจ้างตามปริมาณผลผลิตที่ทำได้สูงถึง ทาบ
ละ 5 บาท 75 สตางค์ ราคาที่สูงเช่นนี้จึงใจให้คนงานลักลอบเข้าเมืองไทยจำนวนมาก¹¹⁵

การที่นายทุนจีนต้องจ่ายค่าจ้างให้คนงานในอัตราที่สูง และต้องเสียค่าบรรทุกยางออกไปนอก
ประเทศอีกทาบละ 63 สตางค์ ทำให้ต้นทุนการผลิตยางของไทยสูงกว่าอานานิคมของอังกฤษในแหลม
มลายา¹¹⁶ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการกำหนดราคาซื้อขายยางในประเทศ

กล่าวได้ว่าสำหรับคนไทย ถึงแม้จะมีปัญหาการใช้แรงงานบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกยางใหม่ แต่ก็
สามารถขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรได้ไม่ยากนัก ผู้คนยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอันดี ไม่มีมิตรไมตรี
ต่อกัน ถึงแม้จะมีเงินตราเข้ามาแทรกบ้าง ซึ่งได้จากการขายที่ดิน แต่ก็ไม่ได้ทำลายความสัมพันธ์ลงไป
เงินยังไม่ไขว่สิ่งบงการชีวิต เพราะความจำเป็นในการใช้เงินยังไม่มาก ความแตกต่างระหว่างกันยังไม่สูง
การดำรงชีพยังเรียบง่าย ส่วนสวนยางของคนจีน ส่วนใหญ่ต้องจ้าง เพราะนอกจากเป็นสวนยางขนาดใหญ่แล้ว
คนจีนยังขาดความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับคนไทยที่อยู่ดั้งเดิมด้วย อาจจะมีบ้างที่เริ่มปรับตัวได้ดี
หลังจากแต่งงานกับคนไทย แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก แม้คนจีนจะจ้างคนไทย แต่คนที่ไม่รับจ้างก็ไม่
ได้ไปเป็นลูกจ้างตลอดเวลา ไปรับจ้างเพื่อหารายได้เพิ่มและไปเฉพาะนอกฤดูการผลิตของตนเท่านั้น

7. การค้าขายยาง ก่อน พ.ศ. 2500

เนื่องจากเจ้าของสวนยางพาราในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวนขนาดเล็ก
เล็ก มีเนื้อที่ปลูกยางเฉลี่ยไม่เกิน 30 ไร่ ใน พ.ศ. 2506 ดังนั้นจึงมีปริมาณยางที่จะขายให้พ่อค้าจำนวน
น้อย ทำให้ขาดอำนาจต่อรอง ประกอบกับชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบการค้าขาย การขังน้ำหนักซึ่ง
พ่อค้าใช้ขังคั้น ทำให้ถูกโกงได้ง่าย นอกจากนี้การคมนาคมที่ไม่สะดวกทำให้ชาวสวนอยู่ในภาวะ
จำยอมที่จะต้องขายยางผ่านพ่อค้าคนกลางและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในการซื้อขาย ถูกพ่อค้ากดราคา
รับซื้อ ถูกโกงน้ำหนัก และถูกพ่อค้าใช้เล่ห์เหลี่ยมนานาประการเพื่อแสวงหากำไรบนความทุกข์ยากของ
ชาวสวนตลอดเวลา¹¹⁷

ลักษณะการขายยางของชาวสวนนั้น ส่วนมากจะขายผลผลิตของตนในรูปของยางแผ่นดิบ
ส่วนที่เหลือไม่มากนักจะขายในรูปของขี้ยาง เช่น ขี้ยางเส้น ยางก้อน เป็นต้น พ่อค้าจะรับซื้อยางแผ่น
ดิบในลักษณะการเหมาดละ ไม่มีการแยกชั้นยาง ซึ่งนอกจากจะทำให้ชาวสวนเสียเปรียบในการซื้อขาย
แล้ว ยังขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาทำให้ยางมีคุณภาพอีกด้วย

การขายยางของชาวสวน ในช่วงระยะเวลาประมาณทศวรรษ 2460 ตลาดเป็นของผู้ซื้อและ
ตลาดจะแคบมาก มีผู้ซื้อน้อยราย บางท้องที่ไม่ม่มีผู้ซื้อในท้องที่ของตน ชาวสวนต้องหาไปขายที่ร้าน
รับซื้อที่ตลาดในเมือง ซึ่งบางแห่งอยู่ไกลประมาณ 10 กิโลเมตร ต้องไปนอนค้างคืนที่ตลาดในเมือง
เพราะไปถึงตลาดค่ำ ร้านรับซื้ออย่างปิดการรับซื้อต้องรออีก 1 วันจึงจะได้ขายยางของตน เมื่อไปขายก็
แล้วแต่พ่อค้าจะกำหนดราคาเอาตามใจชอบ ชาวสวนต้องยอมขาย เพราะไม่มีทางเลือก แม้จะขายยาง
ได้ราคาต่ำก็ดีกว่าไม่มีที่ขายยาง อย่างเช่นกรณีของชาวสวนยาง ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา ต้องหาขายไปขายในเมืองควารละ 20-30 กิโลเมตร ระยะเวลาประมาณ 10 กิโลเมตร
ต้องไปนอนในตลาดเพื่อขายยางและถูกกดราคารับซื้อจากร้านรับซื้อยาง เป็นต้น¹¹⁸

ส่วนพื้นที่ที่มีร้านรับซื้อยางอยู่ในท้องถิ่นของตน ซึ่งมีน้อยรายเช่นกัน นอกจากพ่อค้าจะกำหนดราคาซื้อตามใจชอบแล้ว บางแห่งถึงกับกำหนดให้ชาวสวนต้องรมควันยางเสียก่อนจึงจะรับซื้อ ซึ่งชาวสวนก็ต้องยอมทำตาม ไม่เช่นนั้นจะต้องหาขายไปขายในที่ไกล เสียทั้งเวลาและแรงงานอย่างไรก็ตามยางแผ่นรมควันนั้น เมื่อขายจะได้ราคาดีกว่ายางแผ่นดิบ ดังนั้นจึงมีชาวสวนบางพื้นที่ เช่น ชาวสวนบ้านพรุ อำเภอนาทม จังหวัดสงขลา ที่อยู่ในวิสัยที่จะทำโรงรมได้ จึงยินยอมที่จะสร้างโรงรมยางขนาดเล็กแบบง่ายๆ โดยอาคารโรงรมจะตีฝาด้วยไม้กระดาน ซึ่งหาซื้อได้ง่ายในท้องถิ่นแล้วใช้ผ้าอุดตามรูช่องต่างๆ เพื่อไม่ให้ความร้อนรั่วไหลออกมา เมื่อรมควันยางก็ต้องคอยเฝ้า คอยระวังไม่ให้ความร้อนสูงเกินไป ไม่เช่นนั้นยางจะเกิดความร้อนสูงเกินไปจนลุกไหม้ได้ ส่วนชาวสวนยางที่ไม่สามารถสร้างโรงรมได้ก็อาศัยโรงรมของคนอื่น โดยยินดีที่จะเสียค่าใช้จ่ายให้แผ่นละ 5-10 สตางค์เป็นต้น สภาพการซื้อขายเช่นนี้เปลี่ยนไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อราคายางดีขึ้นและมีร้านรับซื้อยางตลอดจนพ่อค้าเกิดขึ้นในหมู่บ้านมากมาย¹¹⁹

เนื่องจากการผลิตยางพาราของไทยมีเป้าหมายหลักเพื่อการส่งออก ดังนั้นภาวะเศรษฐกิจและปริมาณยางในตลาดโลกจะส่งผลกระทบต่อการขึ้นลงของราคาภายในประเทศ ประเทศไทยส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2449 ด้วยราคาที่สูงอย่างน่าพอใจ หลังจากนั้นราคาจะแกว่งตัวขึ้นลงตลอดเวลาตามความต้องการของตลาดโลกและปริมาณยางที่มีในตลาด ราคาจะเริ่มตกต่ำอย่างน่าวิตกตั้งแต่ พ.ศ. 2471 อันเป็นผลจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกใน พ.ศ. 2470 ทำให้อำนาจการซื้อของประเทศอุตสาหกรรมที่ใช้ยางเป็นวัตถุดิบลดลงอย่างรวดเร็ว การซื้อขายยางในตลาดโลกจะชะงักงันลงในขณะที่ปริมาณยางกลับไม่ลดจำนวนในสัดส่วนเดียวกัน ทำให้ยางเริ่มล้นตลาด ราคาภายในตลาดโลกลดลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ พ.ศ. 2471 ส่งผลกระทบต่อราคาภายในประเทศของไทย โดยราคาภายในประเทศลดลงจากกิโลกรัมละ 1.22 บาท ในพ.ศ. 2470 เหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์ ใน พ.ศ. 2475 โดยมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ เพราะปริมาณยางล้นตลาดโลก

ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยจึงเข้าร่วมเป็นภาคี "ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ" ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยมีเป้าหมายเพื่อดีงราคาภายในสูงขึ้นด้วยการลดปริมาณการผลิต ผลของการเข้าเป็นภาคี ทำให้ไทยต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477 แก้ไขเพิ่มเติมในพุทธศักราช 2479 เพื่อควบคุมปริมาณการผลิตและการจำหน่ายยาง ทำให้ราคาภายในของไทยเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพขึ้น

การค้าขายยางหยุดชะงัก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะเส้นทางการค้าถูกตัดขาด ตลาดยางทั้งภายในและภายนอกประเทศปิดการรับซื้อยางทำให้ชาวสวนเดือดร้อนกันไปทั่ว โดยเฉพาะสวนขนาดใหญ่ ซึ่งมีต้นทุนการผลิตสูงจะประสบความเดือดร้อนมากกว่าสวนขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากการทำสวนยางของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่ทำสวนยางขนาดเล็ก ทำเป็นอาชีพเสริม ส่วนมากจะมีอาชีพอื่นรองรับอยู่ เช่น มีสวนผลไม้ มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ไร่ ไร่ขัง เลี้ยงเป็ด ไก่ ไร่ขิง ปลูกข้าวไว้กินเอง เป็นต้น นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรมีมาก ชาวสวนขนาดเล็กจึงไม่เดือดร้อน เมื่อยางไม่สามารถกรีดยางได้ ก็ทิ้งให้กร้างเท่านั้นเอง

7.1 พ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน และพ่อค้าในเมือง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคา ยางกระเตื้องขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลี ราคายางแผ่นดิบในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สูงถึงกิโลกรัมละ 25-26 บาท ส่วนขี้ยาง ไม่ว่าจะเป็นยางเส้นหรือยางก้อน ก็สูงขึ้นถึงกิโลกรัมละ 8-10 บาท¹²⁰ เช่นกัน ภาวะการซื้อขายจึงคึกคักอย่างยิ่ง ชาวสวนหันกลับไปปรับปรุงสวนยางของตน หลาย คนบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวนยาง ในขณะที่เดียวกันพ่อค้ายางก็เกิดขึ้นมากมาย ทั้งพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าเร่ พ่อค้าในเมือง และพ่อค้าส่งออก เป็นกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่กำหนดราคาการซื้อขายและใช้ เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าเอาเปรียบชาวสวนในทุกรูปแบบเพื่อให้ตนเองได้กำไรสูงสุด ซึ่งจะกล่าวถึง ดังต่อไปนี้

7.1.1 พ่อค้าเร่ คือพ่อค้าที่ตระเวนไปรับซื้อยางตามสวนตามหมู่บ้านของชาวสวนยาง ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน พ่อค้าเร่เกิดขึ้นมากมายหลังสงครามเกาหลี ยางมีราคาสูงซื้อขายกำไรดี การ ซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ลงทุนไม่มากนักเพียงแต่มีขั้ง 1 คัน เงินทุน 200-300 บาท และจักรยาน 2 ล้อ ดิบเข้าไปรับซื้อยางตามหมู่บ้านและสวนยางของชาวสวนยาง การซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ได้กำไรดี ภายในเวลาอันรวดเร็ว เพราะเป็นการซื้อขายตอนเช้าและขายตอนเย็น ภายใน 1 วัน สามารถทำกำไร ได้ถึง 10-20 สตางค์ต่อยาง 1 กิโลกรัม¹²¹ ทำให้คนไทยเริ่มให้ความสนใจเป็นพ่อค้าเร่กันมากขึ้น โดยการร่วมทุนกับพ่อค้าชาวจีนตระเวนซื้อขายยางตามสวนและหมู่บ้าน เพื่อนำมาขายต่อให้กับร้านรับซื้อ ยางที่ได้ติดต่อกันไว้ก่อนแล้ว จากนั้นนำเงินที่ได้จากการขายยางมาซื้อขายต่อไป เพราะการซื้อขายยาง ของพ่อค้าเร่ ส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินสด ไม่เช่นนั้นชาวสวนจะไม่ขายเพราะไม่ไว้วางใจเนื่องจากพ่อค้าเร่ บางรายไม่ใช่คนในพื้นที่

การกำหนดราคาการซื้อขายยางของพ่อค้าเร่นั้น เริ่มจากหลังจากทราบราคาซื้อขายในแต่ละ วันจากร้านรับซื้อยางแล้ว พ่อค้าเร่จะกำหนดราคารับซื้อยางของตนโดยจะบวกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไปซื้อขายและกำไรที่คิดว่าควรจะได้ ผลรวมที่ได้เป็นราคาซื้อขายของพ่อค้าเร่ในวันนั้น ดังนั้นราคารับ ซื้อจะผันแปรไปตามระยะทางและกำไรที่พ่อค้าต้องการ ส่วนใหญ่พ่อค้าเร่จะซื้อยางในพื้นที่ไม่ห่างไกล มากนัก เพราะมีข้อจำกัดเรื่องพาหนะขนส่ง คือ จักรยาน 2 ล้อ ระยะห่างจากร้านรับซื้อยางอย่างสูง ไม่เกิน 20 กิโลเมตร การกำหนดราคาซื้อจากชาวสวนจะค่อนข้างต่ำ แต่ในบางกรณีถ้าชาวสวนอยู่ ใกล้เคียงกับร้านรับซื้อ พ่อค้าเร่จะให้ราคาเท่ากันหรือใกล้เคียงร้านรับซื้อ โดยพ่อค้าจะใช้วิธีโก่งน้ำหนัก ตาชั่งเพื่อขดเขยกำไรที่เสียไปจากการให้ราคาชาวสวนสูงขึ้น¹²² โดยความเป็นจริงแล้วร้านรับซื้อยางใน ท้องถิ่นและพ่อค้าเร่จะตกลงกันกำหนดราคาซื้อในระดับเดียวกันเพื่อเป็นหลักประกันว่า ร้านรับซื้อจะมีผลผลิตยางจากพ่อค้าเร่มาขายร้านตนอย่างแน่นอน ดังนั้นแม้ว่าชาวสวนจะไปขายที่ร้านรับซื้อ ยางส่วนใหญ่ก็จะได้ราคาใกล้เคียงหรือไม่ต่างจากการขายพ่อค้าเร่มากนัก

7.1.2 พ่อค้าในหมู่บ้าน ร้านรับซื้อยางที่เกิดขึ้นมากมายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าของร้านส่วนใหญ่เป็นคนจีน ร้านรับซื้อยางเหล่านั้นนอกจากรับซื้อยางที่ร้านของตนแล้ว บางรายยังทำ หน้าที่เป็นพ่อค้าเร่ออกไปซื้อยางตามสวนอีกด้วย นอกจากนี้ร้านรับซื้อยางในหมู่บ้านบางรายยังขาย เครื่องอุปโภคบริโภคตลอดจนสิ่งของที่ใช้ในการทำสวนยางอีกด้วย เช่น มีดกรีดยาง น้ำกรด เป็นต้น ชาวสวนยางบางรายเงินขาดมือขึ้นมากก็ไปหยิบยืมมาจากร้านค้าเหล่านี้ บางครั้งเอาเครื่องมือเครื่องใช้

ในการทำสวนยางมาก่อน พอกรีดยางได้แล้วก็ไปขายที่ร้าน เงินที่ได้ส่วนหนึ่งก็ชำระหนี้ที่ค้างอยู่ ที่เหลือส่วนหนึ่งจะซื้อสินค้าในร้านกลับมาใช้สอยในบ้าน ดังนั้นการขายยางจึงแล้วแต่พ่อค้าจะกำหนดราคา เพราะชาวสวนไปหยิบยืมเงินและสิ่งของจากร้านค้ามาใช้ก่อนแล้ว¹²³

7.1.3 พ่อค้าในเมือง พ่อค้าคนกลางที่สำคัญทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เชื่อมต่อระหว่างพ่อค้าในหมู่บ้านกับพ่อค้าส่งออกยาง คือ พ่อค้าในเมือง เพราะพ่อค้าในหมู่บ้านไม่ติดต่อกับโรงรมยางและผู้ส่งออกโดยตรง อาจเป็นเพราะยางในครอบครองของตนมีปริมาณไม่มากนักและการคมนาคมไม่สะดวก การนำยางไปส่งโรงรมอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายและเวลาที่ต้องเสียไป พ่อค้าในเมือง (ยี่บัว) จึงเข้ามามีบทบาทเชื่อมต่อแทน

พ่อค้าในเมืองจะเปิดร้านรับซื้อขายของตนเองในตัวเมือง ส่วนใหญ่จะประกอบธุรกิจซื้อขายเพียงอย่างเดียว อาจมีบ้างบางรายที่ขายอุปกรณ์การผลิตยาง เช่น จักรกรีดยาง เป็นต้น พ่อค้าในเมืองจะรับซื้อขายแผ่นดิบ ยางก้อน และยางเส้นจากชาวสวนและพ่อค้าในหมู่บ้าน แล้วขายต่อให้โรงรมยางหรือผู้ส่งออกอีกต่อหนึ่ง

ในการซื้อขายยางของพ่อค้าคนกลางกับโรงรมยางและผู้ส่งออกยางในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น เมื่อพ่อค้าคนกลางส่งยางไปขายโรงรมพ่อค้าจะได้รับเงินล่วงหน้า 80 เปอร์เซ็นต์ ของราคายางทั้งหมดที่ซื้อขายกันในวันนั้น จากนั้นโรงรมจะนำยางเข้ารมควันเพื่อจัดเกรดยางแล้วนำผลที่ได้มาคิดเงินอีก 20 เปอร์เซ็นต์ที่ค้างจ่าย วิธีการนี้ใช้เรื่อยมาจนถึงประมาณปลายทศวรรษ 2510¹²⁴

พ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน และพ่อค้าในเมือง จะมีส่วนสัมพันธ์กับชาวสวนมากที่สุด ไม่ว่าจะออกไปซื้อขายตามสวน ตามหมู่บ้านหรือรับซื้อขายอยู่ในร้านของตน ชาวสวนจะถูกพ่อค้าเอาไรต์เอาเปรียบ โดยใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าทุกรูปแบบ ตั้งแต่การกดราคา โกงตาชั่ง ประเมินความชื้นของแผ่นยางสูง ซึ่งชาวสวนเรียกวิธีของพ่อค้าแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย คนพัทลุงบางรายเรียกว่า “ขอ ฉ้อ ทัก”¹²⁵ ในขณะที่คนสงขลาบางรายเรียกว่า “ขอ ฉ้อ โกง”¹²⁶ ขอ คือ ขอเศษน้ำหนักของกิโลกรัม ฉ้อและโกง หมายถึง การฉ้อโกงการชั่งน้ำหนักยาง ตั้งแต่ยังไม่เต็มจำนวนไปจนถึงการถ่วงน้ำหนักในลูกตุ้ม ส่วนทัก คือ การหักน้ำหนักของยางโดยอ้าง ว่ายางสกปรก แผ่นหนา ชื้นเชื้อรา ไม่สะอาด และเมื่อกำหนดราคาซื้อขายจะกดราคาซื้อขายและซื้อคละกันไปโดยไม่แยกคุณภาพของยาง ทำให้ชาวสวนเสียเปรียบ และขาดแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพยางของตนให้ดีขึ้น

การที่ชาวสวนตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการค้าขายยางพารา ยอมตกเป็นเบี้ยล่างให้กับพ่อค้ายอมให้เขากดราคา ใช้เล่ห์เหลี่ยมฉ้อโกงการชั่งน้ำหนัก เพื่อแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด เป็นเพราะสาเหตุต่อไปนี้

1. ชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบการชั่งน้ำหนัก โดยการใช้ชั่งคัน และตัวชั่งคันเองก็มีความเที่ยงตรงน้อย โกงได้ง่าย เมื่อเอายางขึ้นชั่งก็ตามแต่พ่อค้าจะบอกให้ทราบ
2. การกดราคา ชาวสวนไม่ทราบราคาที่เป็นจริงของการซื้อขายยางของประเทศ เพราะระบบการสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะชาวสวนที่อยู่ห่างไกลจะไม่สามารถรับรู้ข่าวสารได้เลย
3. ยางพาราปลูกเพื่อขาย กินไม่ได้ ชาวสวนจำเป็นต้องขายไม่ว่าพ่อค้าจะให้ราคาต่ำเพียง

ได้ก็ตาม เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อการใช้จ่ายในครอบครัว

7.2 โรงงานแปรรูปและส่งออก โรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก เป็นพ่อค้ารายสุดท้าย ในกระบวนการค้าขาย โดยมากจะดำเนินการในรูปของบริษัท ซึ่งจะเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปและส่งออก ยางพาราที่รับซื้อส่วนใหญ่จะรับซื้อจากเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่บางรายและพ่อค้าคนกลาง โดยซื้อทั้งในรูปของยางแผ่นดิบ ขี้ยาง เศษยาง ยางก้อน และยางแผ่นรมควัน หรือนำมาแปรรูปใน รูปแบบต่างๆ ตามความต้องการของตลาด เช่น ยางเครป เป็นต้น

ในการรับซื้อยางของโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก จะถือเอาราคายางแผ่นรมควันชั้นสามเป็นหลักในการกำหนดราคาซื้อในแต่ละวัน โดยพ่อค้าจะพิจารณาจากราคายางที่ขายได้หรือคาดว่าจะขายได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอิงราคาตลาดสิงคโปร์ มลายา และญี่ปุ่น หักค่าใช้จ่ายในการส่งออก ค่าอากรขาออก เงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทนบวกกับกำไรที่พ่อค้าต้องการ จากนั้นจึงกำหนดเป็นราคาซื้อ ยางแผ่นรมควันชั้นสาม¹²⁷

ดังนั้นเมื่อพ่อค้าคนกลางนำยางแผ่นดิบมาขายให้กับโรงงานแปรรูป จะต้องนำยางแผ่นดิบมา รมควัน และจัดชั้นยางเสียก่อน จึงคิดราคาซึ่งส่วนมากจะกำหนดราคา ณ วันรับมอบยาง เจ้าของโรงงานจะชำระราคายางล่วงหน้าให้แก่ผู้ขาย 80 เปอร์เซ็นต์ ของราคายางแผ่นรมควันชั้นสามของโรงงานในวันนั้น¹²⁸ เมื่อยางถูกรมควันและจัดชั้นยางเรียบร้อยแล้ว ผู้ซื้อจะชำระราคายางแผ่นรมควันตามน้ำหนักและชั้นของยางแผ่นรมควัน แล้วหักด้วยจำนวนเงินที่จ่ายให้ล่วงหน้าบวกกับค่าธรรมเนียมที่พ่อค้าคนกลางมีโรงรมควันของตนเองทางโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก จะตรวจสอบคุณภาพของยางแผ่นรมควันโดยการสุ่มตรวจ เมื่อได้คุณภาพตรงตามที่พ่อค้าคนกลางแจ้งแล้วก็จะกำหนดราคาซื้อขาย ตามราคาของโรงงาน ณ วันส่งมอบ

เนื่องจากยางพาราของไทยที่ผลิตได้เกือบทั้งหมดส่งออกขายต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในช่วงหลังจะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อใช้ยางเป็นวัตถุดิบมากขึ้น ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1970 (พ.ศ. 2513 - พ.ศ. 2522) เป็นต้นมา แต่ปริมาณการใช้ไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณที่ผลิตได้ในแต่ละปี ดังนั้นความต้องการและราคายางในตลาดโลกจึงส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดราคายางภายในประเทศ นอกจากนี้ระบบการค้าผูกขาด ยังเป็นตัวซ้ำเติมให้การผันแปรของราคายางไม่เป็นไปตามระบบกลไกของตลาดที่แท้จริง

ภูวดล ทรงประเสริฐ ได้กล่าวถึงการผูกขาดการค้ายางพาราของไทยใน **ทุนสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย** ไว้อย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

การค้ายางพาราของไทย ถูกผูกขาดและดำเนินการโดยทุนและชาวจีนทุกระดับ อย่างน้อยที่สุดหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ซึ่งกลุ่มธุรกิจจีนได้ช่วงชิงบทบาทการเป็นผู้นำในการครองตลาดการค้ายางพาราในตลาดสำคัญของโลก โดยเฉพาะการแข่งขันกับบริษัทตะวันตกใน The Straits Settlements ก่อนที่จะขยายอิทธิพลและเงินทุนเข้ามาในไทยได้เป็นผลสำเร็จ โดยใช้ปีนังและสิงคโปร์เป็นฐานรวบรวมและระบายสินค้ายางออกสู่ต่างประเทศตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา โดยมีกลุ่ม ตัน กากี เป็นผู้นำ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับไทย การผูกขาดเริ่มจากการที่กลุ่ม ต้น กาก็ ขยายทุนเข้าครอบงำตลาดภายในและส่งออกยางพาราด้วยการตั้งบริษัทยางพาราขึ้นมา 3 บริษัท ในเวลาใกล้เคียงกัน คือ บริษัทน้ำเชียม จำกัด (หรือ บริษัทสยามปักษ์ใต้ จำกัด) บริษัทใต้ต้อง จำกัด และบริษัทน้ำใต้ จำกัด (หรือบริษัทไทยปักษ์ใต้ จำกัด) เพื่อทำหน้าที่กว้านซื้อยางพาราจากพ่อค้าจีนรายย่อย พร้อมกับตั้งโรงงานขนาดใหญ่ขึ้นที่ นครราชสีมา ยะลา ตรัง และหาดใหญ่ และสามารถขยายกิจการได้อย่างรวดเร็ว โดยประสานกิจการอย่างแนบแน่นกับบริษัทแม่ในสิงคโปร์และป็นัง

บริษัทเหล่านี้ใช้วิธีการขยายสาขาและบริษัทนายหน้าของตนแพร่กระจายออกไปทุกห้องที่มี การปลูกยาง และสามารถขนส่งยางมายังจุดที่ตั้งโรงงานของตนได้ โดยวิธีการปล่อยเครดิตในปริมาณเงินที่มากกว่าและระยะเวลาที่นานกว่าพ่อค้าและร้านรับซื้อยางทั่วไป ทำให้บริษัทอื่นไม่สามารถแข่งขันแบ่งส่วนแบ่งตลาดจากบริษัททั้ง 3 ได้ ตลอดช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น ซึ่งต่อมาบริษัทเหล่านี้ได้รวมกิจการเข้าด้วยกันในช่วงกลางทศวรรษ 1970 ใช้ชื่อว่าบริษัท “เด็ทบีห้าง” จำกัด (ยางไทยปักษ์ใต้) เพื่อทำการผูกขาดการส่งออกยางพาราส่วนใหญ่ของไทยจนถึงปัจจุบัน¹²⁹

การผูกขาดการค้ายางในไทยของบริษัทตัวแทนสิงคโปร์พัฒนาไปอย่างมั่นคงและแข็งแกร่ง โดยอาศัยทุนการสัวร์เครื่องขยายและจุดอ่อนของการสื่อสารระหว่างไทยกับตลาดต่างประเทศ ซึ่งถ้าสมัยไม่สามารถตามทันการเปลี่ยนแปลงราคาของยางของโลกได้ ทำให้บริษัทสามารถแสวงหากำไรจากส่วนต่างของราคาซื้อขายยางพาราตามต้องการ ดังนั้นราคาซื้อขายยางพาราของไทยจึงขยับตัวขึ้นลงอยู่กับปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ กำไรจากการผูกขาดของบริษัทเมื่อหักภาษีส่งออกแล้ว และอุปสงค์อุปทานของสินค้าในตลาดโลก

การค้าขายยางโดยต้องผ่านพ่อค้าคนกลางและถูกกดราคาตั้งแต่ระดับบนจนถึงระดับล่าง ส่งผลให้ชาวสวนขายยางได้ในราคาที่ต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะไม่มีตัวเลขยืนยันในช่วงนี้ได้ แต่ความแตกต่างของราคายางสิงคโปร์กับไทยใน พ.ศ. 2512 ก็พอจะเห็นแนวโน้มได้ชัดเจน ใน พ.ศ. 2512 ยางแผ่นรมควันชั้น 1 ของไทย ขายได้ในราคากิโลกรัมละ 8.28 บาท ในขณะที่สิงคโปร์มีการซื้อขายกันในราคา 10.39 บาท มีส่วนต่าง 2.11 บาท สูง ถึง 25.48 เปอร์เซ็นต์¹³⁰ โดยส่วนต่างนี้จะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าราคายางของไทยจะตกต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน แต่ในช่วงนี้ต้นทุนการผลิตยังต่ำ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวในการทำสวนยาง นำวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการการผลิตยาง เช่น กะลามะพร้าว เป็นต้น ทำให้ชาวสวนพอจะมีเงินออมจากการขายยางพาราได้ บางรายนำเงินไปลงทุนเพื่อพัฒนาการผลิตยางของตนให้มีคุณภาพ เช่น ซื้อม้ากรุดคุณภาพดี ซื้อมอเตอร์ดีดยาง บางรายอาจจะซื้อที่ดินเพิ่มเติม บางรายถึงกับมีเงินออมเหลือเพื่อสร้างบ้านใหม่ ส่งลูกไปเรียนสูงขึ้น¹³¹ เพื่อยกระดับชั้นในสังคม เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวสวนเป็นแรงดึงดูดส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนประกอบอาชีพอื่นและมีพื้นที่เหมาะแก่การทำสวน เริ่มหันมาให้ความสนใจทำสวนมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนอาชีพหลักเดิมหันมาทำสวน เช่น กรณีบ้านไทรครอบ เปลี่ยนจากการทำสวนพลุมมาทำสวนยาง¹³² เป็นต้น

8. รัฐกับการช่วยเหลือชาวสวนยาง

ไทยเริ่มปลูกยางพาราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2442 โดยที่จังหวัดสงขลาเริ่มปลูกเมื่อปี พ.ศ. 2446 ในช่วงระยะเวลา 35 ปี นับตั้งแต่เริ่มมีการปลูกยางจนถึงก่อน พ.ศ. 2477 รัฐบาลปล่อยให้ชาวสวนดำเนินการเองทุกอย่าง ทั้งการผลิตและการจำหน่าย ซึ่งนอกจากทำให้การผลิตยางของไทย โดยเฉพาะสวนขนาดเล็กไม่มีคุณภาพแล้ว ยังเป็นจุดอ่อนให้เกิดการผูกขาดการค้ายางได้ง่ายขึ้น

การที่รัฐบาลยื่นมือเข้ามาดูแลการทำสวนยาง ไม่ใช่เกิดจากความปรารถนาของรัฐที่ต้องการพัฒนาการทำสวนยางให้ดีขึ้น แต่เกิดจากราคายางตกต่ำอย่างรุนแรง ชาวสวนเดือดร้อนกันอย่างหนัก โดยเฉพาะเจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่ ซึ่งมีรายจ่ายในการดำเนินกิจการสวนยางค่อนข้างสูง อาจถึงขั้นล้มละลายได้ถ้าไม่รีบแก้ไข

ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงเข้าร่วมเป็นภาคี “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ใน พ.ศ. 2477 เพื่อร่วมมือกันทั้งระหว่างประเทศผู้ผลิตและผู้ซื้อ เพื่อลดปริมาณให้เข้าสู่จุดดุลยภาพ ซึ่งจะทำให้ราคายางสูงขึ้นตามระบบกลไกของตลาด

ผลของการเข้าร่วมเป็นภาคีดังกล่าว ทำให้รัฐบาลต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477 และแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคุ้มครองจำกัดยาง พุทธศักราช 2479 มีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. การปลูกยางเพิ่ม การปลูกซ่อมยาง การผลิตและการค้ายาง ต้องขออนุญาตต่อทางราชการ และดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้วเท่านั้น
2. การผลิต การซื้อขายยางภายในประเทศและการส่งออกยาง ต้องดำเนินการตามโควตาที่ได้รับ ห้ามผลิตหรือซื้อขายยางหรือส่งออกยางเกินโควตาของตน และเมื่อจะนำยางเข้าหรือส่งออกนอกพระราชอาณาจักร ต้องขออนุญาตโดยมีใบแสดงแหล่งกำเนิดยางพารากำกับด้วย หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมาย
3. ห้ามเก็บรักษายางไว้เกินจำนวนที่ได้รับอนุญาต¹³³

สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ได้กำหนดวิธีการควบคุมการปลูก ทำให้การผลิตยางมีปริมาณที่แน่นอน คุณภาพยางดีขึ้น ราคายางจึงเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพมากกว่าเดิม ชาวสวนจึงเริ่มหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง นำสังเกตว่า การควบคุมปริมาณการผลิตและการจำหน่ายจะเกิดประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมืออย่างแท้จริง ทั้งจากผู้ผลิตและผู้ซื้อต่างประเทศ

เพื่อให้การดำเนินการตาม “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” บรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ นอกจากไทยจะประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางทั้ง 2 ฉบับดังที่กล่าวมาแล้ว ยังได้จัดเตรียมบุคลากรเพื่อดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยตั้งแผนกยางขึ้นใน พ.ศ. 2477 เพื่อบำรุงการทำสวนยาง การผลิต และการค้ายางให้เป็นไปตามข้อตกลงการค้าจำกัดยาง ต่อมาเมื่อราษฎรปลูกยางกันมากขึ้นและรัฐบาลเห็นความจำเป็นจะต้องขยายงานเพื่อรองรับกับความเจริญก้าวหน้าของกิจการสวนยาง จึงออกพระราชกฤษฎีกายกฐานะแผนกยางขึ้นเป็น “กองการยาง” ใน พ.ศ. 2481

นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นประจำตามอำเภอต่างๆ ตลอดจนผู้ตรวจการควบคุมการจำกัดยาง และได้มีการรับสมัครผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนประโยคสิกกรรม ที่ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มาเป็นผู้ควบคุมการออกคูปองและควบคุมการค้ายางของพ่อค้า ซึ่งเจ้าพนักงานพวกนี้เรียกกันทั่วไปว่า “นายยาง”¹³⁴

การทำสวนยางตามพระราชบัญญัติควบคุมการจำกัดยาง ชาวสวนจะต้องยื่นเรื่องราวขอใบสุทธิยางหรือใบกำกับคูปองยาง โดยเสียค่าธรรมเนียมฉบับละ 50 สตางค์ ต่อเจ้าพนักงานประจำท้องถิ่น เพื่อขอโคเวตการเพาะปลูกยางเมื่อได้รับอนุญาตให้เพาะปลูกยางแล้ว ชาวสวนจะได้รับ “ใบสุทธิยาง” ในกรณีที่มีพื้นที่เพาะปลูกเกิน 50 ไร่ และมีดินยางเกินกว่า 2,000 ตัน ถ้ามีพื้นที่เพาะปลูกและมีจำนวนน้อยกว่านี้จะได้รับ “ใบกำกับคูปองยาง” เมื่อชาวสวนได้รับใบอนุญาตจากทางราชการแล้วจึงจะสามารถผลิตยางออกจำหน่ายได้¹³⁵

การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติควบคุมการจำกัดยาง ได้สร้างปัญหาให้กับเจ้าของสวนยางและพ่อค้ายางอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้คูปองเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบปริมาณการผลิตและค้ายาง ได้ก่อให้เกิดการทุจริตขึ้นอย่างกว้างขวางในธุรกิจการค้ายาง ทั้งระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้ายาง และชาวสวนยาง

สำหรับชาวสวนยางขนาดเล็ก การไปขออนุญาตทำสวนยางและใบคูปองยางนั้น ได้รับความลำบาก เพราะเจ้าหน้าที่จะผัดผ่อนเลื่อนกำหนดการให้ไปรับอยู่เสมอ แต่ถ้าเป็นเจ้าของสวนขนาดใหญ่ จะได้รับความสะดวก เพราะได้ผลประโยชน์ตอบแทน สร้างความเชื่อถือให้กับชาวสวนยางขนาดเล็ก บางรายจึงหลีกเลี่ยงไม่ขออนุญาตทำสวนยาง บางรายทนต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่ไม่ได้ จึงรวมตัวกันฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ ดังเช่น กรณีชาวสวนยางในตำบลทุ่งลาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 12 คน ยื่นหนังสือต่อเจ้าพนักงานแผนกยางที่อำเภอหาดใหญ่ กล่าวหาเจ้าพนักงานไม่ให้ความสะดวกในการให้คูปอง แต่กับคนต่างด้าวกลับให้ความสะดวกก่อนเสมอ¹³⁶

การที่ชาวสวนยางขนาดเล็ก บางรายหลีกเลี่ยงไม่ขออนุญาตทำสวนยาง เมื่อผลิตยางได้จะขายให้พ่อค้าในลักษณะยางเถื่อน ถูกพ่อค้ากดราคารับซื้ออย่าง โดยจะรับซื้อในราคาเพียงกิโลกรัมละ 35-40 สตางค์ ในขณะที่ชาวสวนยางที่มีคูปองยางจะได้ราคาสูงกว่าถึงกิโลกรัมละ 85-90 สตางค์ ทำให้ชาวสวนเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อนมาก เพราะส่วนต่างของราคาขายยางนั้นสูงถึง 50 สตางค์ ต่อกิโลกรัม

ส่วนเจ้าพนักงานของรัฐก็กระทำการทุจริตในหน้าที่ โดยร่วมกับเจ้าของสวนยาง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เจ้าของสวนยางแจ้งจำนวนยางที่ทำได้เกินความจริงหรือบางคนไม่ได้ทำสวนยางแต่มาแจ้งขออนุญาต เจ้าพนักงานเมื่อได้รับแจ้งก็ตั้งใจไม่ตรวจสอบความถูกต้อง ออกคูปองให้ตามที่ชาวสวนยื่นเรื่องขออนุญาตจากนั้นเจ้าของสวน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและเจ้าพนักงานนำคูปองมาแบ่งกัน แล้วนำไปขายให้พ่อค้าหรือขายในท้องตลาด ชาวสวนบางคนไม่ได้ทำสวนยางแต่ได้รับคูปองก็นำคูปองไปขายให้กับชาวสวนที่ทำสวนยางจริงแต่ไม่ขออนุญาต วิธีการนี้เรียกกันทั่วไปว่า “สวนลม”¹³⁷ เป็นการแสวงหากำไรโดยไม่ต้องทำอะไรเลย¹³⁸ ส่วนพ่อค้าก็สามารถซื้อยางเถื่อนได้สะดวกไม่ต้องขออนุญาต เพราะสามารถใช้คูปองที่มีขายเกือบท้องตลาด ซ้ำยังได้กำไรจากการกดราคาของชาวสวนอีกด้วย

นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานของรัฐ ลักลอบส่งยางไปขายต่างประเทศ ทำให้ประเทศสูญเสียผลประโยชน์ทั้งโควตาและภาษีอากรที่จะได้รับจากการส่งยางออกนอกประเทศอีกด้วย โดยข้อเท็จจริงแล้ว การควบคุมปริมาณการผลิตและการค้ายาง เป็นไปตาม “ข้อตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ซึ่งไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในข้อตกลงดังกล่าวตั้งแต่ พ.ศ. 2477 และเมื่อข้อตกลงหมดอายุในวันที่ 31 ธันวาคม 2481 ไทยก็ยินยอมต่อสัญญาออกไปอีก 5 ปี เช่นเดียวกับประเทศภาคีผู้ผลิตยางอื่นๆ โดยสัญญานี้จะเริ่มบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2481 จนถึง พ.ศ. 2486 และรัฐบาลเห็นว่าพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง 2 ฉบับที่ประกาศใช้บังคับใน พ.ศ. 2477 และ 2479 นั้นมีข้อบกพร่องหลายประการและไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนี้ จึงตราพระราชบัญญัติเพื่อประกอบความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศขึ้นบังคับใช้อีก 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 และพระราชบัญญัติควบคุมยาง (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2483 โดยมีหลักการเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางพุทธศักราช 2479 ทุกประการ แตกต่างเพียงในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น¹³⁹ โดยพระราชบัญญัติฉบับใหม่ไม่ได้กำหนดระเบียบและวิธีปฏิบัติลงในพระราชบัญญัติ แต่ให้ทำเป็นกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 จนถึงปัจจุบันมีประมาณ 9 ฉบับ¹⁴⁰

ผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางและพระราชบัญญัติควบคุมยาง ถึงแม้ว่าจะก่อให้เกิดปัญหาและการทุจริตขึ้นในธุรกิจยาง แต่ก็สามารถทำให้การผลิตยางมีปริมาณที่แน่นอนคุณภาพของยางดีขึ้น ราคาของยางจึงเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพมากขึ้น ชาวสวนยางจึงหันมาปลูกยางอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะหยุดชะงักไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2¹⁴¹ เพราะประเทศไทย โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นสมรภูมิรบระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยางเริ่มมีราคาดีขึ้นตามลำดับ เพราะประเทศอุตสาหกรรมเริ่มฟื้นตัว ความต้องการยางเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมยางรถยนต์และอุตสาหกรรมอื่นๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับเกิดสงครามเกาหลี ระหว่าง พ.ศ. 2493-2494 ทำให้ราคายางพุ่งสูงขึ้นจากเฉลี่ยโลกร้อยละ 2.34 บาท ในปี พ.ศ. 2489 เป็นเฉลี่ยโลกร้อยละ 17.29 บาท ใน พ.ศ. 2494 ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกอีกครั้งหนึ่ง โดยพื้นที่การปลูกยางของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 1,500,000 ไร่ ในพ.ศ. 2492 เป็น 2,090,000 ไร่ ในพ.ศ. 2498 โดยพื้นที่ทำสวนยางของจังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้น 322,263 ไร่ และจังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ปลูกยางเพิ่ม ขึ้น 32,997 ไร่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ยางกลายเป็นสินค้าส่งออกอันดับ 2 รองจากข้าว¹⁴² และมีมูลค่าส่งออกสูงกว่าร้อยละ 20 ของสินค้าส่งออกทั้งหมด เมื่อราคายางเพิ่มสูงขึ้นเช่นนี้ประกอบกับความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศได้สิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2486 ความต้องการยางพาราในตลาดโลกเพิ่มขึ้น และหมดความจำเป็นต้องควบคุมจำกัดโควต้ายางอีกต่อไป การควบคุมปริมาณการผลิตจึงไร้ผลต้องยกเลิกไป การใช้คูป้องกันกับปริมาณการผลิตและการค้ายางทั้งหมดความจำเป็น เจ้าหน้าที่คูป้องกันหรือนายยางต้องเปลี่ยนไปทำหน้าที่ใหม่ในตำแหน่งกสิกรรมจังหวัดหรือกสิกรรมอำเภอ ทำหน้าที่แนะนำส่งเสริม พัฒนาการปลูกยางพารา และการผลิตยางแผ่นรมควันโดยตรง โดยขึ้นอยู่กับกองการยาง กระทรวงเกษตรราธิการ¹⁴³

ในพ.ศ. 2493 ไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก “องค์การศึกษาเกี่ยวกับยางระหว่างประเทศ”

(International Rubber Study Group)¹⁴⁴ เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก เกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตและการใช้ยาง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ไทยเกิดความคิดที่จะปรับปรุงคุณภาพการผลิตยาง โดยการปลูกแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี โดยได้รับการเสนอแนะจากองค์การศึกษาเกี่ยวกับยางระหว่างประเทศ

กล่าวได้ว่า รัฐบาลหันมาให้ความสนใจอย่างจริงจัง ในพ.ศ. 2477 หลังจากเกิดภาวะยางราคาตกต่ำอย่างรุนแรง ผลพวงของการแก้ปัญหาในครั้งนั้น ทำให้รัฐตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบการผลิตยางโดยตรง ตั้งแต่การจัดตั้งแผนกยางขึ้น ในพ.ศ. 2477 ตั้งสถานีทดลองยางขึ้นในจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ ตั้งแต่พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา และตั้งสถานีการยางคองหงส์ขึ้น ในพ.ศ. 2495 เพื่อวิจัยและพัฒนาพันธุ์ยางที่มีคุณลักษณะที่ดี ให้น้ำยางมาก ทนต่อโรคและต้านทานลมได้ดี เหมาะแก่สภาพพื้นที่ในภาคใต้ และในที่สุดริเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงการพัฒนาคุณภาพยางครั้งยิ่งใหญ่ โดยส่งเสริมให้ชาวสวนปลูกแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา

สรุปได้ว่าการทำสวนยางของลุ่มทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2440 จนถึง 2500 ชาวสวนต้องดูแลและช่วยเหลือตนเองมาโดยตลอด ในระยะแรกเป็นการปลูกเพื่อเสริมรายได้ แต่เมื่อราคายางเริ่มดีขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการปลูกเป็นอาชีพเสริมมาเป็นการปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก ชาวสวนเริ่มจะทิ้งอาชีพเดิมที่ทำอยู่ และเนื่องจากการทำสวนยางพารามีเป้าหมายเพื่อการจำหน่ายเพียงอย่างเดียว ดังนั้นระบบเงินตราจึงแทรกเข้ามาในอาชีพชาวสวนได้เร็วกว่าชาวนา จะเห็นร่องรอยการใช้เงินเพื่อการผลิตยางมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ใช้เงินซื้อพันธุ์ยางที่ดีและการเปลี่ยนพันธุ์ยางด้วยวิธีการติดตา ระบบการตลาดแทรกตัวเข้ามาได้รวดเร็ว และเนื่องจากชาวสวนไม่คุ้นเคยกับกลไกตลาด ซึ่งมีความไม่แน่นอนสูงและเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมการเอาเปรียบจากพ่อค้า ทำให้ชาวสวนตกเป็นเบี้ยล่างของพ่อค้า แม้ว่าจะถูกกดราคาและถูกโกงด้วยวิธีการต่างๆ แต่ชาวสวนบางรายยังมีกำไร มีเงินออม เพราะต้นทุนการผลิตต่ำ สามารถส่งลูกเรียนหนังสือและสร้างบ้านใหม่ได้ นอกจากนี้ชาวสวนยังไม่หันมาทำสวนยางโดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวภายในสวนยังมีไม้ผลที่จะบริโภคและขายได้ เช่น สละตอ ลูกเนียง จึงสามารถดำรงสถานภาพของตนอยู่ได้ แม้ว่าราคายางจะแปรปรวนเพียงใดก็ตาม เพราะมีไม้ผล มีข้าว มีสัตว์ ซึ่งยังสมบูรณ์อยู่หาเลี้ยงชีพไปได้ ระบบเงินตรายังไม่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสียไป ยังมีการช่วยเหลือเอื้ออาทรกันอยู่ เพราะระบบเงินตรายังไม่แทรกตัวถึงขั้นควบคุมบีบบังคับการผลิตอย่างแท้จริง ระบบเงินตราส่วนใหญ่จะกระทบกับชีวิตชาวสวนเฉพาะระบบการตลาดเท่านั้น

สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2453-พ.ศ. 2500 สรุปได้ว่าเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยม เพราะชาวนาและชาวสวนเริ่มค่อยๆ เปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย

ในส่วนของชาวนา การผลิตข้าวเพื่อขายจำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการผลิตข้าวขนาดใหญ่ ซึ่งดำเนินการโดยนายทุนเงินมีเป้าหมายเพื่อการขายโดยเฉพาะ มีการใช้เครื่องจักรช่วยในการปรับพื้นที่นา จะทำนาแบบครบวงจร จ้างแรงงานคนเพื่อช่วยในขั้นตอนการหว่าน การเก็บเกี่ยว มีโรงสีของตนเองเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารส่งไปจำหน่ายยังตลาดใกล้เคียงและตลาดต่าง

ประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเพื่อนำมาแปรรูปเป็นข้าวสาร แสงหากำไรโดยการกดราคาและโกงน้ำหนัก การทำนาของนายทุนจีนเป็นการทำนาครบวงจร เริ่มตั้งแต่การปลูกไปจนถึงการขาย สามารถแสวงหากำไรจากการลงทุนของตนเองได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะนายทุนจีนเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขาย จึงมีสิทธิเลือกขายผลผลิตของตนเพื่อแสวงหากำไรได้มากกว่าชาวนา และการผลิตของนายทุนจีนเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด แสงหากำไรจากการขายผลผลิต ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่มีแนวโน้มว่าการผลิตข้าวเพื่อขายจะประสบภาวะขาดทุน นายทุนจีนก็จะหยุดผลิตเพื่อแสวงหาอาชีพอื่นที่ดีกว่าทำต่อไป

สำหรับชาวนาการผลิตข้าวเพื่อขายเป็นการผลิตในพื้นที่ขนาดเล็ก มีเป้าหมายการผลิตต่างจากนายทุนจีน เพราะถึงแม้จะมีการผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแล้ว นอกจากนี้ยังมีวิธีการผลิตแบบเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต เมื่อต้องการเพิ่มผลผลิตก็เพียงแค่ขยายพื้นที่การเพาะปลูกเท่านั้น แม้ว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2470 ที่ดินจะเริ่มมีราคาเพราะข้าวเริ่มมีราคาขึ้น แต่ก็ยังมีที่ดินเหลืออีกมากให้ชาวนาจับจองได้ เพียงแต่อยู่ลึกเข้าไปและขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง ดังนั้นการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกจึงอยู่ในวิสัยที่ชาวนาจะทำได้และการทำนาของชาวนาก็มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำ ใช้แรงงานในครอบครัวและสัตว์เลี้ยงช่วยในการผลิต ถึงแม้จะมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ก็เป็นเพราะจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษา มากกว่าที่จะสะสมทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตสนองความต้องการของตลาด

ถึงแม้ว่าในช่วงนี้จะมีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากขึ้น แต่ก็เกี่ยวข้องเฉพาะในส่วนที่จำเป็นจะต้องใช้เงินเพื่อยกฐานะของครอบครัว ใช้เงินเพื่อแสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่ขาดแคลนในชุมชนเท่านั้น เงินยังไม่มีมีความสำคัญถึงกับเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในชีวิตของชาวนา เพราะทรัพยากรภายในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ชาวนาสามารถเลือกบริโภคได้ตามใจชอบ ชาวนาบางคนถึงกับกล่าวว่า มีเงินแล้วไม่รู้จะซื้ออะไร¹⁴⁵ เดือนหนึ่งไม่มีเงินสักบาทก็ไม่เป็นไร เพราะมีไม้ผล มีสัตว์ มีข้าวปลาให้เลือกกินอย่างมากมาย¹⁴⁶ ดังนั้นระบบเงินตราจึงยังไม่มีมีความสำคัญมากนัก ยังไม่สามารถแทรกตัวเข้ามาทำลายระบบความสัมพันธ์ที่ดั้งเดิม ชาวนายังใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต อาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นดำรงชีพ การพึ่งพาอาศัยกันยังมีอยู่สูง การมีน้ำใจต่อกัน ช่วยปกป้องซึ่งกันและกันยังมีให้เห็นเด่นชัดอยู่เช่นเดิม

สำหรับการปลูกยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การทำสวนยางขนาดใหญ่ เริ่มต้นด้วยทุนจีน แรงงานจีน โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี ส่วนคนไทยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็ก โดยในระยะแรกจะปลูกยางพาราเป็นอาชีพเสริม เป็นการ “หาลำไย” เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว มีวิธีการผลิตที่ล้าสมัย ทั้งด้านการปลูกยาง การทำยาง ตลอดจนการบำรุงรักษาสวนยาง เนื่องจากการผลิตยางมีคุณภาพต่ำจึงถูกพ่อค้ากดราคาผลผลิตของตน การที่ราษฎรปลูกยางเป็นอาชีพเสริมทำให้ชาวสวนไม่สนใจที่จะลงทุนปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตของตนให้ดีขึ้น ระบบทุนนิยมจึงส่งผลกระทบต่อชาวสวนยางเฉพาะระบบการตลาดเช่นเดียวกับการปลูกข้าวเพื่อขาย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ระบบทุนนิยมที่เริ่มก่อตัวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วงนี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการผลิตของชุมชนไม่มากนัก

บันทึกท้ายบท

¹ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “ทุนจีนในภาคใต้: บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์,” **เศรษฐศาสตร์การเมือง** 6, 1-2 (29 มีนาคม 30), หน้า 94.

² กขช.ร.5 ม.2/50/2 (ม47/19) รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ของพระยาสุชุมณัยวินิต ร.ศ. 117, หน้า 30.

³ กขช. B.P.P. 3/13 เรื่อง **Diplomatic and Consular Reports** 1908 (พ.ศ. 2451) P.44. และ กขช.ร. 5. ม/50/2 (ม 47/19), เรื่องเดิม, หน้า 29 — 30.

⁴ กขช.กส.13/588 เรื่อง **กระทรวงเกษตรถามมณฑลต่างๆ ว่า สก 129 นาที่สำรวจหวงเข้าแล้วเท่าใดเข้าจะพอกินตลอดปีหรือไม่**, กขช.กส. 5/645 เรื่อง **มณฑลนครศรีธรรมราชยื่นรายงานแผนเกษตรประจำปี พ.ศ. 2456** และ กขช.กส. 13/1054 เรื่อง **เมืองพัทลุงส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2455.**

⁵ กขช. กส. 5/645, เรื่องเดิม

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ จัตตทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ฆานิกกรประดิษฐ์, **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ ผังตะวันออกในอดีต** (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2540), หน้า 105.

⁸ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่นๆ, **เงินทักษิณ วิถีและพลัง** (กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544), หน้า 147-149.

⁹ กขช.กส.2/824 **กรมราชเลขาธิการส่งสำเนาฎีกาของนายล้น สุวรรณลิโก อ.ระโนด จ.สงขลา โดยอ้างว่าเกิดฝนตกชุกชุ่มชื้นในเวลาที่เกี่ยวข้อง (2470).**

¹⁰ สัมภาษณ์ วิโรจน์ พงษ์ธนานิกร อายุ 72 ปี, วันที่ 6 ตุลาคม 2544 สรวุฒิ พงศ์ขจร อายุ 60 ปี, วันที่ 6 ตุลาคม 2544 และ เกลือม มุสิกะโรจน์ อายุ 86 ปี, วันที่ 11 ธันวาคม 2544.

¹¹ สัมภาษณ์ ไพศาล ก๊กเกียรติกุล อายุ 63 ปี, วันที่ 18 มกราคม 2545.

¹² กขช.กส. 2/824, เรื่องเดิม.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴ สัมภาษณ์วิโรจน์ พงษ์ธนานิกร อายุ 72 ปี, วันที่ 6 ตุลาคม 2544 สรวุฒิ พงศ์ขจร อายุ 60 ปี, วันที่ 6 ตุลาคม 2544 และเกลือม มุสิกะโรจน์ อายุ 86 ปี, วันที่ 11 ธันวาคม 2544.

¹⁵ **หนังสืออนุสรณ์ครบรอบ 4 ปี สมาคมรวมมิตรเพยไจว พ.ศ. 2535** ฉบับภาษาจีนแปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทปากพน จำกัด เป็นภาษาไทย โดยสรวุฒิ พงศ์ขจร, หน้า 24.

¹⁶ **หนังสืออนุสรณ์งานศพนายกงหมื่น แซ่ฉิน** วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2498 ฉบับภาษาจีนแปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทฯ เป็นภาษาไทย โดยสรวุฒิ พงศ์ขจร, หน้า 46-47.

¹⁷ กขช.ร.7.ม.265 ก/5 **จังหวัดพัทลุง (25 เม.ย. 2471-7 มี.ค. 2472) ข่าวนหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง วันที่ 10 เมษายน 2472.**

¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹ **เสวนากลุ่มชานาตำบลนาปะขอ**, วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²⁰ **กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486.**

²¹ กลั่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี, **เสวนากลุ่มชานาตำบลแพรกหา**, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

²² สัมภาษณ์ หิ้น สังข์เจริญ อายุ 72 ปี, วันที่ 7 กรกฎาคม 2544 และเพิ่ม มีปาน อายุ 70 ปี, วันที่ 5 กรกฎาคม 2544.

²³ กขช.กส.2/824, เรื่องเดิม.

²⁴ สัมภาษณ์ เชื้อน ศิวโรจน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 4 ตุลาคม 2544 และไพศาล ก๊กเกียรติกุล อายุ 63 ปี, วันที่ 18 มกราคม 2545.

²⁵ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

²⁶ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลคลองแดน, วันที่ 23 มิถุนายน 2544 และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลนาปะขอ, วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²⁷ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลคลองแดน, วันที่ 23 มิถุนายน 2544.

²⁸ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา,” *วารสารทักษิณคดี* 3.1 (ตุลาคม-มีนาคม 2535-2536), หน้า 58.

²⁹ สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545 และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลจองถนน, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

³⁰ สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545 และสุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 64.

³¹ สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545 และเชื้อน ศิวโรจน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 4 ตุลาคม 2544.

³² สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

³³ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁴ สัมภาษณ์ ประพัฒน์ จันทร์อักษร อายุ 63 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และกลิ่น คงฤทธิ อายุ 74 ปี, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁵ สัมภาษณ์ เชื้อน ศิวโรจน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁶ สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

³⁷ สัมภาษณ์ ไพศาล ก๊กเกียรติกุล อายุ 63 ปี, วันที่ 18 มกราคม 2545.

³⁸ พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง พุทธศักราช 2482.

³⁹ กจข.บก.สูงสุด 2.6.2/31 เรื่องข้าว (9 มิ.ย. 2485-8 ก.ย. 2488) และกจข.(2)สร.0201.57.1/3 เรื่องรวมโรงสีไฟบักขี้ไต้เป็นบริษัทและการรวมโรงสีข้าวมาเป็นของไทย (2 ก.ค. 2485-12 พ.ย. 2486).

⁴⁰ กจข.(2)สร.0201.57.1/3, เรื่องเดิม.

⁴¹ กจข.(3)สร.0201.29.1/51, เรื่องการค้าข้าวในจังหวัดภาคใต้หรือบริษัทข้าวไทยบักขี้ไต้ (8 ม.ค. 2488).

⁴² ขวลิต อังวิทยาธร, การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา (กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544), หน้า 17.

⁴³ พระราชบัญญัติค้าข้าว พุทธศักราช 2480.

⁴⁴ ขวลิต อังวิทยาธร, เรื่องเดิม, หน้า 43.

⁴⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ขวลิต อังวิทยาธร, เรื่องเดิม, หน้า 11-25.

⁴⁶ กลิ่น คงฤทธิ อายุ 74 ปี, เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”, วันที่ 31 มีนาคม 2545.

⁴⁷ 10 กัณฑ์ เท่ากับ 1 ถึง ขวลิต อังวิทยาธร, เรื่องเดิม, หน้า 182.

⁴⁸ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลแพรกหา, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

⁴⁹ กจข.กส.13/904, เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำปี พ.ศ.2454 (ตอนที่ 1 เล่มที่ 41).

⁵⁰ วินัย สุภโส, “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล: วิถีแห่งความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา,” ใน ยงยุทธ ชูแว่น บรรณาธิการ, *โลกของลุ่มทะเลสาบสงขลา*, เรื่องเดิม, 135.

⁵¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 58.

52 ปก แก้วกาญจน์, การค้าทางเรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2540), หน้า 76.

53 เสวนากลุ่มฆราวาสตำบลนาปะขอ, วันที่ 6 ตุลาคม 2544. และ เสวนากลุ่มฆราวาสตำบลแพรกหา, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

54 เสวนากลุ่มฆราวาสตำบลบ้านใหม่, วันที่ 5 มีนาคม 2545. และ เสวนากลุ่มฆราวาสตำบลตะเคียน, วันที่ 14 ตุลาคม 2544.

55 เสวนากลุ่มฆราวาสตำบลบ้านใหม่, วันที่ 5 มีนาคม 2545.

56 สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

57 สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

58 สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

59 เสวนากลุ่มฆราวาสตำบลพญาขัน, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

60 สัมภาษณ์ ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี, วันที่ 15 มีนาคม 2545.

61 สัมภาษณ์ เขื่อน ศิวโรจน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 4 ตุลาคม 2544.

62 สัมภาษณ์ ไพศาล ก๊กเกียรติกุล อายุ 63 ปี, วันที่ 18 มกราคม 2545.

63 ขวลิต อังวิทยาธร, เรื่องเดิม, หน้า 129.

64 เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

65 กจข. (2) สร.0201.57.1/3, เรื่องเดิม

66 ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ขวลิต อังวิทยาธร, เรื่องเดิม, หน้า 15-26.

67 สัมภาษณ์ ไสว สุวรรณพยัคฆ์ อายุ 49 ปี, วันที่ 18 มกราคม 2545.

68 สัมภาษณ์ ไพศาล ก๊กเกียรติกุล อายุ 63 ปี, วันที่ 18 มกราคม 2545.

69 สมยศ พุ่มพัว และศิริจิต พุ่มพัว, "วิวัฒนาการและการปรับเปลี่ยนของระบบสังคมเกษตรการผลิตยางพารา บริเวณฝั่งตะวันตกของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา," วารสารสงขลานครินทร์ 1, 1 (ก.ย.-ธ.ค. 2537), หน้า 87.

70 วิชิต กาฬกาญจน์, นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2444-2503 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 53-55.

71 กจข.กส.13/323 เรื่อง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ขอให้จัดการพิมพ์ด้วยเงินการเกณฑ์จ้างแรงงานเพื่อบำรุงการเพาะปลูก (23 มกราคม ร.ศ. 128).

72 กจข. ร.7 กษ.28/19 บันทึกเรื่องสนทนากับกรมการพิเศษของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (14-17 มีนาคม 2473).

73 ภูวดล ทรงประเสริฐ, ทูลสิงคโปร์: การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 70.

74 ชิต ตูลยนิษฐ์, "การทำสวนยางของประเทศไทย," กสิกร, 24 (1 มกราคม 2494), หน้า 40 อ้างใน วิชิต กาฬกาญจน์, เรื่องเดิม, หน้า 247.

75 วิชิต กาฬกาญจน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 268.

76 ประสิทธิ์ เปรมานวิ้น และคนอื่น ๆ, รายงานการศึกษาและค้นคว้าเรื่องการปลูกยางแทน, (นักศึกษาวิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ รุ่นที่ 7 พ.ศ. 2509), เอกสารอัดสำเนา, หน้า 10.

77 เวทีชาวบ้านเรื่อง "เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา", วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.

78 ภูวดล ทรงประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 71.

79 เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

80 James C. Ingram, Economic Change in Thailand 1850-1970 (California: Stanford University Press, 1971), P 103.

- ⁸¹ กจข. ร.6 กษ 10/6, เรื่อง นายชิน ปักจั้น (จีนแคะ) ขอจับจองที่ดินจังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2468).
- ⁸² Laurence D.Stifel, **Case Studies of Rubber Production: A Village and An Estate** (Songkhla: Rubber Research Center, 1974), P 17.
- ⁸³ สัมภาษณ์ วรกิจ ศรีวุฒิชานู อายุ 62 ปี, วันที่ 28 กันยายน 2544 และ พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 82 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544.
- ⁸⁴ James C. Ingram, Ibid, P.103.
- ⁸⁵ สัมภาษณ์ พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 82 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544.
- ⁸⁶ กจข. ร7 ม.26.10/8 **ข่าวหนังสือพิมพ์ไทย เดือนตุลาคม พ.ศ. 2470.**
- ⁸⁷ สัมภาษณ์ พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 82 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544.
- ⁸⁸ สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545 และสุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- ⁸⁹ สัมภาษณ์ วรณ ชุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ⁹⁰ สัมภาษณ์ วรณ ชุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ⁹¹ สัมภาษณ์ สวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- ⁹² พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี และสุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี, เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”, วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.
- ⁹³ สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545.
- ⁹⁴ สัมภาษณ์ วรณ ชุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ⁹⁵ สัมภาษณ์ วรณ ชุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ⁹⁶ สัมภาษณ์ วรณ ชุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ⁹⁷ สัมภาษณ์ แอบ อุไรรัตน์ อายุ 80 ปี, วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- ⁹⁸ สัมภาษณ์ สุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- ⁹⁹ สัมภาษณ์ แอบ อุไรรัตน์ อายุ 80 ปี, วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- ¹⁰⁰ สัมภาษณ์ ไทลثمان สาหมีต อายุ 71 ปี, วันที่ 14 กรกฎาคม 2544.
- ¹⁰¹ สัมภาษณ์ แอบ อุไรรัตน์ อายุ 80 ปี, วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- ¹⁰² สัมภาษณ์ วรณ ชุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ¹⁰³ **เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด**, วันที่ 26 เมษายน 2545 และ**เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง**, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- ¹⁰⁴ สัมภาษณ์ บุญทิพย์ เทพแก้ว อายุ 48 ปี, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545 และพร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545.
- ¹⁰⁵ สัมภาษณ์ ถัน สังข์สุวรรณ อายุ 86 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544 และ**เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด**, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- ¹⁰⁶ สัมภาษณ์ สวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545 และสุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.

หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจของคนทะเลสาบสงขลา

- 107 วิจิต กาฬกาญจน์, เรื่องเดิม, หน้า 238, 278.
- 108 สัมภาษณ์ พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 82 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544.
- 109 เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”, วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.
- 110 สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545 วรจิก ศรีวิดิชาญ อายุ 62 ปี, วันที่ 28 กันยายน 2544 และตัวน แดงช่วง อายุ 72 ปี, **เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ, วันที่ 6 ตุลาคม 2544.**
- 111 กจข.กส.19/25, **เรื่องจังหวัดนราธิวาสรายงานมาว่าคณะกรรมการอำเภอเวียงออกใบเหยียบย่ำที่ดินให้ราษฎรโดยมิได้ส่งเรื่องให้แผนกป่าไม้ตรวจสอบ (14 สิงหาคม 2483).**
- 112 สัมภาษณ์ ถัน สังข์สุวรรณ อายุ 86 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544 และพิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 82 ปี, วันที่ 10 ตุลาคม 2544.
- 113 สำมะโนเกษตรปี 2506, อ้างใน รัตน์ เพชรจันทร์, **ยางพารา (พระนคร: มงคลการพิมพ์, 2514),** หน้า 502-503.
- 114 กจข.(2) สร 0201.22/8 **รายงานการสำรวจเศรษฐกิจของพระสารสาสน์พลขันธ์ (29 พ.ค.-17 ก.ย. 2477).**
- 115 กจข.(3) สร.0201.34/6 **หลวงศุภไชยสโฆทานขอให้รัฐบาลออกกฎหมายห้ามยางดิบเข้าประเทศ (30 ส.ค.-30 มี.ค. 2477).**
- 116 เรื่องเดียวกัน.
- 117 **เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด, วันที่ 26 เมษายน 2545. เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545 และพร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545.**
- 118 สัมภาษณ์ แอบ อุไรรัตน์ อายุ 80 ปี, วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- 119 สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545.
- 120 สัมภาษณ์ สวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- 121 สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545 และพร้อม ศิริเพชร อายุ 70 ปี, วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- 122 **เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.**
- 123 **เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.**
- 124 สัมภาษณ์ วรจิก ศรีวิดิชาญ อายุ 62 ปี, วันที่ 28 กันยายน 2544.
- 125 สัมภาษณ์ วรณ ขุนจันทร์ อายุ 69 ปี, วันที่ 26 เมษายน 2545.
- 126 สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545.
- 127 **ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด, ตลาดยางธรรมชาติของไทย (กรุงเทพฯ: ธนาคารไทยพาณิชย์, 2528),** หน้า 17-18.
- 128 สัมภาษณ์ วรจิก ศรีวิดิชาญ อายุ 62 ปี, วันที่ 28 กันยายน 2544.
- 129 **คูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ภูวดล ทรงประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 74-87.**
- 130 **ศูนย์วิจัยยางหาดใหญ่, กรมวิชาการเกษตร, สถานการณ์ยางของประเทศในรอบ 10 ปี (2512-2521),** เอกสารอัดสำเนา, หน้า 3.
- 131 สัมภาษณ์ พร้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี, วันที่ 23 เมษายน 2545.
- 132 สัมภาษณ์ สุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี, วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- 133 กจข.กค.0301.1.37/88 **RUBBER RESTRICTION SCHEME (พ.ศ. 2477-2478),** กจข.(3) สร.0201.34/3 **ออกใบสุทธิแก่ผู้นำยางออกนอกประเทศและเรื่องคูปองยาง (2 มี.ย.2477-4 ม.ค. 2492) และ** กจข.(3) สร.0201.34/8 **เรื่องจำกัดยาง (22 เม.ย. 2478-29 มี.ค. 2480).**
- 134 **ศูนย์วิจัยการยาง, การส่งเสริมและพัฒนาสวนยาง 2525, เอกสารอัดสำเนา, หน้า 1.**

¹³⁵ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, **ประชุมกฎหมายประจำศก 51 (ภาค 1)** (พระนคร: เดลิแมร์, 2482), หน้า 361.

¹³⁶ กจข.ร.7-ร.8 ข/296 **เรื่อง นายชำ นอนัก กับพวกว่าเจ้าพนักงานยางหาดใหญ่จ่ายคูปองมิชอบ (8 ส.ค. 2483).**

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁸ กจข.สร.0201.34/3, เรื่องเดิม.

¹³⁹ เสถียร ลายลักษณ์, เรื่องเดิม, หน้า 627-637.

¹⁴⁰ ประจิด รัศมีทัต, "กฎหมายยาง," ใน **ยางพารา 2517, รายงานการสัมมนาเรื่องการเร่งรัดการผลิตและการพัฒนาของประเทศไทย** โดยสมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทย ฯลฯ, สงขลา: ศูนย์วิจัยการยาง, 2517), หน้า 131-132.

¹⁴¹ สงบ ส่งเมือง, เรื่องเดิม, หน้า 71.

¹⁴² วิชิต กาฬกาญจน์, เรื่องเดิม, หน้า 289.

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 242.

¹⁴⁴ รัตน์ เพชรจันทร์, **ยางพารา** (พระนคร: มงคลการพิมพ์, 2514), หน้า 596-607.

¹⁴⁵ **เสวนากลุ่มชาวหาดตำบลพญาขัน**, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

¹⁴⁶ **เสวนากลุ่มชาวหาดตำบลแพรกหา**, วันที่ 14 มีนาคม 2545.

